

Otso Lapinleimu

SYYT, SEURAUKSET JA SEURAAMUKSET

**Nuorten suhtautuminen nuorisoriikollisuuteen, sen syihin
ja uudistuvaan rankaisemisjärjestelmään**

Laudatur -tutkielma
Kevät 1998
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Lapinleimu, O. 1998. SYYT, SEURAUKSET JA SEURAAMUKSET: Nuorten suhtautuminen nuorisorikollisuuteen, sen syihin ja uudistuvaan rankaisemisjärjestelmään.

Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.

Laudatur -tutkielma. 81 sivua. Julkaisematon.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaiden näkemyksiä nuorten epäsosiaalisesta käyttäytymisestä, nuorisorikollisuudesta, rankaisemisen tavoitteista ja rangaistuksista, joissa on huomioitu myös vuonna 1997 kokeiluna käyttöön otetun nuorisorangaistuslain myötä mahdollisiksi tulleita vaihtoehtoisia rangaistusmuotoja.

Tutkimus on toteutettu kahdella yläasteella, joista toinen sijaitsee Jyväskylässä, toinen Joutsassa. Yhteensä tutkimukseen osallistui 145 oppilasta. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset olivat tutkimuksen kannalta sopiva kohderyhmä, sillä he ovat iältään täyttäneet viisitoista vuotta. He ovat siis juuri saavuttaneet rikosoikeudellisen vastuun alaikärajan.

Tutkimusaineiston keräämisessä käytettiin tutkimuslomaketta. Se sisälsi sekä avoimia että strukturoituja kysymyksiä. Avoimilla kysymyksillä kerätty aineisto on luokiteltu ja esitetty pylväsdiagrammeihin. Annetuista vastauksista on esitetty esimerkkejä. Strukturoidulla kysymyksillä kerätyn tutkimusaineiston analyysimenetelmänä on käytetty frekvenssijakaumien kuvaamista, ristiintaulukointia ja yksisuuntaista varianssianalyysiä.

Tutkimuksen teoreettisessa taustassa on tarkasteltu nuorten sosiaalista kehitystä ja sitä uhkaavia tekijöitä, nuorisorikollisuutta, nykyistä rankaisemiskäytäntöä ja nuoria koskevan rankaisemiskäytännön uudistamista.

Tärkeimpinä epäsosiaalisen ja rikollisen käyttäytymisen syinä mainitaan perheeseen ja kasvuympäristöön liittyvät tekijät sekä kaveripiirin vaikutus. Myös huonoa rahatilannetta ja päihteidenkäyttöä pidettiin merkittävinä syinä.

Nuoret syyllistyvät omasta mielestään useimmiten omaisuusrikoksiin. Muita usein mainittuja rikoksia ovat ilkivalta, pahoinpitelyt ja päihdeainerikokset. Sen sijaan liikenne rikokset, jotka rikostilastojen mukaan ovat nuorten tekemistä rikoksista toiseksi yleisimpiä, mainittiin vain yhden kerran. Merkittäväksi syyksi sekä näpistelyyn, töhrimiseen, huumeiden käyttöön että pahoinpitelyihin mainittiin kaveripiirin vaikutus. Muita tärkeitä syitä olivat näpistelyssä rahanpuute, töhrimisessä oman mielipiteen julkittaminen, huumeidenkäytössä kokeilunhalu ja pahoinpitelyssä aggressiivinen luonne.

Rangaistusten tavoitteiksi varsinaisen rankaisemisen lisäksi katsottiin hoitaminen ja ennaltaehkäiseminen.

Nykyisestä rangaistusjärjestelmästä sovittelua pidettiin ehdottomasti parhaana vaihtoehtona nuorten rankaisemisessa. Myös sakkorangaistusta pidettiin melko hyvänä rangaistuksena. Naiset pitivät sakkorangaistusta hyvänä miehiä useammin.

Sekä näpistyksestä, töhrimisestä, väkivallasta että luvattomasta autolla ajamisesta hyvänä rangaistuksena pidettiin sakkoa. Vaikka sovittelua pidettiin parhaimpana vaihtoehtona nuorten rankaisemiseen, siitä ei muodostunut tärkeitä rangaistusryhmää missään näistä ryhmistä. Myöskään uusista rangaistusmuodoista ei tässä muodostunut merkittävää ryhmää.

Työtä pidettiin nuorille sovellettavan yhdyskuntapalvelun parhaana muotona. Myös ammatillista koulutusta ja ryhmätyöskentelyä toisten rikollisten kanssa pidettiin hyvinä vaihtoehtoina. Pakkohoitoon ja kotiarestiin suhtauduttiin kriittisemmin. Naiset ja koulussa paremmin menestyneet suhtautuivat muita positiivisemmin uusiin rangaistusmuotoihin.

Nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisemisen keinoina nähtiin lähinnä valistaminen ja mielekkään tekemisen tarjoaminen.

ASIASANAT: nuoret, nuorisorikollisuus, rankaiseminen, syrjäytyminen

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 SOSIAALINEN KEHITYS JA SEN HÄIRIÖT	7
2.1 Ekologinen sosiaalistumisteoria	7
2.2 Sosiaalinen syrjäytyminen	9
3 NUORISORIKOLLISUUS	13
3.1 Nuorten rikolliseen käyttäytymiseen johtavia uhkatekijöitä.....	13
3.2 Teoria rikollisuuden monimuuttujatekijöistä.....	15
3.3 Nuorisorikollisuus osana kokonaisrikollisuutta.....	16
3.4 Nuorten suhtautuminen rikollisuuteen.....	21
4 RANKAISEMISKÄYTÄNTÖ	22
4.1 Nykyinen rangaistusjärjestelmä	22
4.2 Rikoslaki	24
4.3 Sovittelu.....	30
4.4 Rankaisemiskäytännön ongelmat.....	32
5 RANKAISEMISKÄYTÄNNÖN UUDISTAMINEN	34
5.1 Rankaisemiskäytännön uudistamisen taustoja.....	34
5.2 Nuorisorangaistuslaki	35
6 TUTKIMUSONGELMAT	40
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	42
7.1 Kohderyhmän valinta ja aineiston kerääminen.....	42
7.2 Tutkimusmenetelmät	44
7.3 Tutkimustulosten luotettavuus.....	45
8 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELUA	46
8.1 Nuorten näkemyksiä sosiaalisten ongelmien syistä	46
8.2 Näkemyksiä nuorisorikollisuudesta ja sen syistä.....	51
8.3 Nuorten näkemyksiä rangaistusten tavoitteista.....	55
8.4 Nuorten suhtautuminen nykyiseen rangaistusjärjestelmään	57
8.5 Nuorten suhtautuminen rangaistusjärjestelmän uudistamiseen	61
9 SYITÄ, SEURAUKSIA JA SEURAAMUKSIA	67
LÄHTEET	73
LIITTEET	77

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä nuorten sosiaalisesta kehityksestä ja sitä uhkaavista tekijöistä, nuorisorikollisuudesta ja sen syistä, oikeuden määräämien rangaistusten tavoitteista, nuorten rankaisemiskäytännöstä ja sen uudistamisesta. Tutkimus on toteutettu suuntaamalla kysely kahden peruskoulun yhdeksänsien luokkien oppilaille. Koulut ovat Jyväskylässä ja Joutsassa. Tutkimuslomake muodostui strukturoiduista ja avoimista kysymyksistä. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten on valittu kohderyhmäksi siksi, että he ovat täyttäneet 15 -vuotta ja ovat siten saavuttaneet rikosoikeudellisen vastuun alaikärajan. Siten nuoria koskeva rankaisemisjärjestelmä on tarkoitettu juuri heidän ikäisilleen. He ovat kokonaisena ikäluokkana myös seuraavia ikäluokkia helpommin tavoitettavissa.

Tutkimuksen ongelmakenttä on erityisen ajankohtainen, sillä rankaisemiskäytäntöä on jatkuvasti kehitelty ja nuoria koskevaan rankaisemiskäytäntöön on otettu helmikuusta 1997 alkaen uusi rangaistusmuoto. Tuolloin aloitettiin kolmivuotisena kokeiluna seitsemän käräjäoikeuden alueella nuorille sovellettu yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus. Suomessa on tähän asti eurooppalaisen suuntauksen mukaisesti pyritty yhä inhimillisempiin rangaistuksiin. Rangaistuksen avulla on yhä enemmän haluttu auttaa myös rikosentekijää. Nuorisorangaistuksessa pyritään 15 - 17 -vuotiaalle nuorelle tuomitsemaan rangaistus, jonka voisi suorittaa vankilan ulkopuolella ja joka voisi ennaltaehkäistä uusintarikollisuutta. Rangaistuksen kehittämisessä on kuultu useita asiantuntijoita ja kokeilun avulla pyritään lakia vielä kehittämään. Kuitenkin tässäkin yhteydessä itse nuoret helposti unohtuvat. Tämän tutki-

muksen avulla on tarkoitus saada selville nuorten mielipiteitä itseään koskevassa asiassa ja saatuja tuloksia voidaan hyödyntää myös nuorisorangaistuksen kehittämisessä mahdollisimman toimivaksi.

Samaan aikaan kun nuoria koskeva rangaistusjärjestelmä on nuorisorangaistuskokeilun myötä uudistumassa yhä hoitavammaksi, on yleinen mielipide kääntynyt kovempien rangaistusten kannalle. Rikollisuudesta, erityisesti nuorisorikollisuudesta on kirjoitettu kauhistellen sanomalehdissä. Tilannetta on vastoin todellisuutta luonnehdittu vaikeaksi, jopa hallitsemattomaksi. Todellisuudessa nuorten tekemien rikosten osuus kokonaisrikollisuudesta on 1990 -luvulla laskenut tasaisesti. Sen ohella, että nuorten tekemien rikosten määrää on julkisuudessa paisuteltu, myös rangaistuksia on luonnehdittu liian lieviksi ja lain on sanottu suosivan rikollisia (esim. Valitut Palat 9/97, Suomen Kuvalehti 45/1997). Tutkijat ovat kannattaneet lieviä ja hoitavia rangaistuksia, mutta lehdistön luoman kauhukuvan myötä myös useat poliitikot ministeritasoa myöden ovat alkaneet vaatia ankarampia rangaistuksia.

Perinteiset rangaistukset - sakko, ehdollinen ja ehdoton vankeusrangaistus - on koettu ongelmallisiksi erityisesti nuoria rangaistaessa. Nuorilla ei yleensä ole tuloja, joten sakkorangaistuksen käyttäminen heidän kohdallaan ei ole ongelmaton. Toisaalta vaikeassa sosiaalisessa tilanteessa oleva nuori saattaa ajautua sakkorangaistuksen johdosta rikoskierteeseen horjuvan taloudellisen tilanteensa yhä heiketessä. Tällöin rangaistus toimii lähinnä omaa tarkoitustaan vastaan. Ehdollista vankeusrangaistusta ei ole koettu toimivaksi, koska siitä ei koidu nuorelle konkreettista, heti tuntuva rangaistusta. Ehdollista vankeusrangaistusta ei siis mielletä varsinaiseksi rangaistukseksi, vain eräänlaiseksi pelotteeksi mahdollisesta rangaistuksesta. Useiden ehdollisten rangaistusten kerääntyminen ja muuttuminen lopulta ehdottomaksi rangaistukseksi aiheuttaa sen, että nuoren ensimmäisestä vankilatuomiosta saattaa muodostua kohtuuttoman pitkä. Vankilan taas on katsottu toimivan enemmän ”oppikouluna rikollisuuteen” kuin rikollisuutta ennaltaehkäisevänä rangaistusmuotona. Vankilatuomion aikana nuoren olemassa olevat sosiaaliset suhteet saattavat kärsiä. Hän saattaa oppia rikosten tekemistä vanhemmilta vangeilta, toisaalta alkaa käyttäytymään kuvittelemansa vangin roolin mukaan. Vankilaan joutuminen usein myös leimaa tuomitun muun yhteiskunnan silmissä.

Pyrittäessä rikollisuuden ennaltaehkäisemiseen, on puututtava rikollisuutta aiheuttaviin tekijöihin. Taustatekijänä nuorten rikolliselle käyttäytymiselle on usein perheen ongelmista aiheutuvat nuoren omat ongelmat. Nuoren vaikeudet näkyvät selvästi koulunkäyntiin liittyvinä ongelmina. Kouluvaikeudet aiheuttavat uusia ongelmia ja seurauksena on syvenevä syrjäytyminen. Syrjäytyminen aiheuttaa helposti ristiriitaisia tilanteita yhteiskunnan moraa-

likäsityksen ja normisäännösten eli lain kanssa. Kun yhteiskunta ei anna sitä moniulotteista turvallisuudentunnetta, joka sen kuuluisi kaikille jäsenilleen tarjota, kynnyks rikollisuuteen madaltuu. Usein ajautuminen samoissa ongelmissa painivien nuorten joukkoon antaa nuorelle tarvittavan rohkeuden ylittää tuo kynnyks rikoksen tekemiseen.

Tämän tutkimuksen luvussa 2 on esitelty sosiaalista kehitystä ja sen häiriöitä. Bronfenbrennerin (1979, 209-291) ekologisen sosiaalistumisteorian avulla selvitetään sosiaalisia tekijöitä nuorisoriikollisuudessa ja siihen johtavissa tekijöissä. Tutkimuksen kolmannessa luvussa esitellyn Westin (1982, 129) rikollisuuden monimuuttujateorian avulla selvitetään sosiaaliseen syrjäytymiseen ja nuorisoriikolliseen liitettäviä ominaisuuksia. Westin teoria kuvaa rikolliseen käyttäytymiseen johtavia tekijöitä ja palvelee siten hyvin tutkimuksen teoreettisena perustana. Luvussa 4 esitellään nykyistä rankaisemiskäytäntöä erityisesti rikoslain avulla. Luvussa 5 selvitetään rankaisemiskäytännön uudistamista, tärkeimpänä osana sitä on nuorisorangaistuslain sisältö.

Ajatus tutkimuksen suuntaamisesta peruskoulun yhdeksäsluokkalaisiin syntyi tehdessäni tutkimusta nuorisotyöntekijöiden käsityksistä nuorten rankaisemiskäytännön uudistamisesta (Lapinleimu 1996). Tuolloin havaitsin, että nuorisotyöntekijöiden oli joissakin asioissa vaikea ymmärtää nuorten elämään liittyviä tekijöitä. Järkevimmäksi ratkaisuksi osoittautui selvittää asiaa nuorilta itseltään.

Uskon, että nuorilla on paljon sanottavaa itseään koskevan rankaisemiskäytännön kehittämisessä. He ovat nuoruuden asiantuntijoita, joiden ääntä päätöksenteossa harvoin kuullaan. Tämän tutkimuksen avulla pyrin antamaan heille mahdollisuuden sanoa mielipiteensä nuorisoriikollisuuden syistä, seurauksista ja seuraamuksista.

2 SOSIAALINEN KEHITYS JA SEN HÄIRIÖT

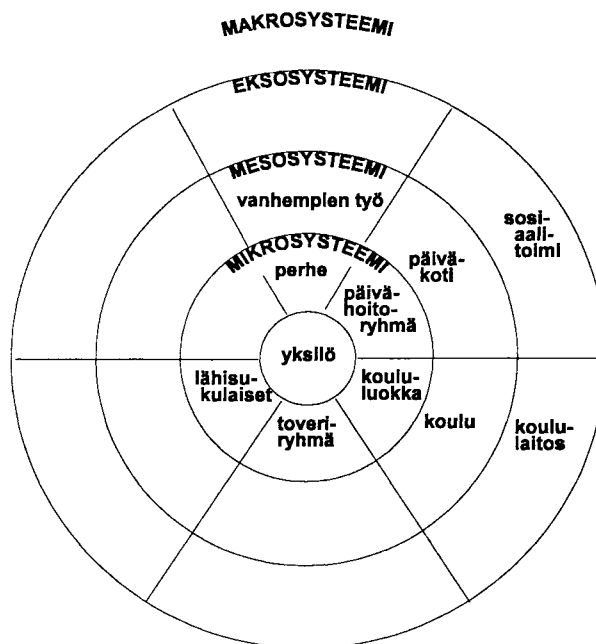
2.1 Ekologinen sosiaalistumisteoria

Bronfenbrennerin (1979, 209-291) ekologinen sosiaalistumisteoria kuvaa yksilöä ympäröiviä sosiaalisia systeemejä, joista toiset ovat hyvin merkityksellisiä, toiset vain välillisesti merkityksellisiä nuorten elämässä. Ekologisen sosiaalistumisteorian avulla voidaan myös selvittää nuoren normaalia sosiaalistumista uhkaavia tekijöitä, toisinsanoen niitä tekijöitä, jotka saattavat johtaa nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen ja tämän tutkimuksen kannalta syrjäytymisen yhteen ilmenemismuotoon - rikollisuuteen.

Bronfenbrennerin (1979, 209-291) mukaan yhteiskunta vaikuttaa yksilön sosiaaliseen kehitykseen erilaisilla, toisiinsa vuorovaikutteisilla sosiaalisilla systeemeillä. Hänen mukaansa yksilöä ympäröivät sosiaaliset systeemit ovat erilaajuisia sisäkkäin olevia kokonaisuuksia. Mitä lähempänä yksilöä kokonaisuus on, sitä merkittävämpi se myös on. Bronfenbrenner on jakanut tasot mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemiksi (kuvio 1).

Yksilöä lähinnä olevaa tasoa Bronfenbrenner kutsuu mikrosysteemiksi. Mikrosysteemiin kuuluvat yksilön välittömään lähiympäristöön sijoittuvat ihmiset. Heidän kanssaan yksilö on läheisessä ja säännöllisessä vuorovaikutuksessa. Tärkein mikrosysteemitason vaikuttaja on perhe. Koska perheen sisäiset ihmissuhteet ovat yksilölle tärkeimmät ja koska suurin osa vuorokaudesta vietetään kotona, on perheellä suurimmat mahdollisuudet vaikuttaa yksilöön. Toisaalta samalla perheen sisäiset ongelmat vaikuttavat voimakkaasti sen jokaisen jäsenen

käyttäytymiseen ja tunne-elämään. (Bronfenbrenner 1979, 209-291; Saarinen, Ruoppila, Korkiakangas 1989, 88-91.)

KUVIO 1: Ekologisen sosiaalistumisteorian kuvaamat yksilön elinpiirit ja esimerkkejä niiden sisällyksistä (Bronfenbrenner 1979, 209-291; Saarinen, Ruoppila, Korkiakangas 1989, 89)

Muita esimerkkejä mikrotason vaikuttajista ovat läheisimmät ystävät ja sukulaiset. Nuorten elämässä ystävien merkitys on suuri. Ystävien kanssa harrastetaan tiiviissä ryhmähengessä yhteisiä asioita. Mikäli nuoren ystäväpiirin muodostavat sosiaalisesti normaalit henkilöt, jotka eivät tee rikoksia, ei nuori itsekään niitä todennäköisesti tee. Toisaalta epäsosiaalisessa vertaisryhmässä nuori helposti ajautuu rikosten tekemiseen ryhmän mukana. Sukulaisten merkitys mikrosysteemiin kuuluvina vaikuttajina on jatkuvasti vähentynyt. Kuitenkin nuorella voi olla joku tärkeä perheen ulkopuolinen sukulainen, joka voidaan laskea kuuluvaksi tähän ryhmään. (Bronfenbrenner 1979, 209-291; Saarinen, Ruoppila, Korkiakangas 1989, 88-91.)

Mesosysteemi on mikrosysteemiä laajempi taso. Se kuvaa lähiyhteisöjen keskinäisiä vuorovaikutuksia. Nuoren elämässä mesosysteemin vaikuttajia ovat esimerkiksi vanhempien työ, koulu ja harrastusryhmät. Koulu on nuoren elämässä tärkein mesosysteemitason vaikuttaja, sillä nuori viettää koulussa kodin jälkeen eniten aikaa. Sosiaalisen kehityksen kannalta

olennaista on se, tukevatko nämä erilaiset sosiaaliset systeemit toisiaan, vai kokeeko nuori niiden välillä ristipaineita, eli odotetaanko häneltä niissä erilaista käyttäytymistä. Jos vanhemmat ovat vuorovaikutuksessa nuoren ystävien ja koulun kanssa, voidaan näitä ristiriitoja ehkäistä. Sosiaalisilta tavoitteiltaan yhtenäinen kasvuympäristö voi tukea ja ohjata nuoren sosiaalista kehitystä. (Bronfenbrenner 1979, 209-291; Saarinen, Ruoppila, Korkiakangas 1989, 88-91.)

Eksosysteemillä tarkoitetaan niitä ympäristöjä, joiden kanssa nuori ei ole suoranaisessa vaikutuksessa. Eksosysteemin tapahtumat vaikuttavat kuitenkin välillisesti yksilön vallitsevaan ympäristöön. Eksosysteemin vaikuttajia ovat esimerkiksi sosiaalityö ja koululaitos. Esimerkiksi koulun organisaatio luo nuorelle toisaalta mahdollisuuksia ja toisaalta rajaa niitä. (Bronfenbrenner 1979, 209-291; Saarinen, Ruoppila, Korkiakangas 1989, 88-91.)

Yksilöä ympäröivien tasojen ulointa kehää kutsutaan makrosysteemiksi. Myös makrosysteemin tekijät vaikuttavat välillisesti yksilön elämään. Sillä kuvataan kokonaisuuksia, kuten sosiaaliryhmää, yhteiskuntaa ja kulttuuria. Yhteiskunta tarjoaa aineellisia ja ideologisia järjestelmiä. Nämä järjestelmät vaikuttavat siihen, millaisia kehityksen edellytyksiä yksilöille tarjotaan. Makrosysteemiin kuuluvat esimerkiksi yhteiskunnan tarjoamat palvelut, lainsäädäntö, koulutusjärjestelmä, sukupuolirooli-odotukset ja muut yhteiskunnassa vallitsevat yksilöön kohdistuvat arvostukset ja asenteet. Arvostukset ja asenteet vaikuttavat erityisen voimakkaasti erityisesti nuoren elämässä. (Bronfenbrenner 1979, 209-291; Saarinen, Ruoppila, Korkiakangas 1989, 88-91.)

2.2 Sosiaalinen syrjäytyminen

Syrjäytymisellä tarkoitetaan yhteisön yhteisyyden ulkopuolelle joutumista, monien erilaisten ongelmien kasautumista ja kykenemättömyyttä analysoida omaa elämäntilannettaan. Syrjäytyminen voi myös johtua syrjinnästä. Tällöin yksilö on suljettu yhteisöstä yhteisön jäsenen toimesta. Syrjäytyminen voi myös johtua yksilön omasta ratkaisusta jättäytyä yhteisön ulkopuolelle. Omaehtoisen yhteisöstä syrjäytymisen syynä voi olla yksilön kyvyttömyys tai haluttomuus elämään yhteisön jäsenenä. Yksilön fyysinen tai psyykinen avuttomuus, köyhyys yms. Aiheuttavat vaikeutta saada tyydytystä yhteisöelämästä. Tästä johtuen yksilölle voi tulla halu eristäytyä ja karttaa vieraita, hallitsemattomia tilanteita. Erilaisten määritelmien mukaan on kustakin nuorten ikäluokasta kahdesta kymmeneen prosenttiin arveltu

olevan vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. (Nuorisokomitea -90, 119-133; Nurmi, Salmela-Aro, Anttonen & Kinnunen 1992, 485; Sipilä 1982, 19-20.)

Takala (1992) jakaa syrjäytymiskehityksen viiteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on vaikeudet koulussa, kotona tai sosiaalisessa toimintaympäristössä. Toinen vaihe on koulun keskeyttäminen tai alisuoriutuminen. Tätä vaihetta Takala kutsuu kouluallergiaksi. Kolmantena vaiheena on työmarkkinavaihe, jossa koulussa epäonnistuminen tai sen keskeyttäminen kostautuu mielekkään työn saamisen vaikeutena. Neljäntenä vaiheena on täydellinen syrjäytyminen. Tästä oireina ovat työn vieroksunta, kriminalisoituminen, sosiaaliavustuksilla toimeentulo, alkoholisoituminen, eristäytyminen yms. marginalisoituminen. Viides vaihe Takalan mukaan on laitostuminen tai eristyminen muusta yhteiskunnasta. (Takala 1992, 38.)

Iivarin (1996, 47) mukaan suomalainen perhe on ollut viimeisten vuosikymmenten aikana voimakkaassa muutostilassa. Perheistä on tullut pienempiä ja liikkuvampia yksiköitä. Samalla avioerot ovat yleistyneet ja siten rikkonaiset perheet ovat lisääntyneet. Perheen ongelmat, kuten vanhempien runsas alkoholinkäyttö, työttömyys, taloudelliset vaikeudet, väkivalta, mielenterveydelliset ongelmat ja perheen hajoaminen heijastuvat voimakkaasti lapsen tunne-elämään (Sipilä 1982, 16-19, 66-74). Siten ne lisäävät lapsen riskiä sosiaaliseen syrjäytymiseen. Salinin (1995, 6) mukaan enemmän kuin kuudessa kymmenestä lastensuojelun asiakasperheestä on alkoholiongelma ja näistä perheistä joka toinen on moniongelmainen. Joutsen (1986, 20-21) on todennut nuorten epäsosiaalisen ja rikollisen käyttäytymisen korreloivan alhaisen koulutustason, vanhempien alhaisen sosiaalisen aseman, asunto-olosuhteiden, vanhempien työttömyyden, nuoren ja vanhempien suhteen laadun ja vertaisryhmäkontaktien kanssa.

Lapsen perheeseen liittyy läheisesti myös lähiympäristö eli perheen asuinalue. Vaikka eri asuinalueiden välisiä eroja on pyritty yhdyskuntasuunnittelun avulla vähentämään, on silti olemassa halpoja ja kalliita asuinalueita. Halvemmillä asuinalueilla sijaitsee paljon vuokra-asuntoja. Tästä johtuen asuinalueiden yleiseen viihtyvyyteen ei välttämättä ole sijoitettu yhtä paljon kuin omistusasuntoalueiden. Lapsen näkökulmasta tämä tarkoittaa usein vähemmän virikkeellistä kasvuympäristöä. Samalle alueelle kasautuu useita samanlaisissa ongelmissa olevia perheitä. Näin perheensä tilanteen vuoksi syrjäytymisvaarassa olevan lapsen ystäväpiiri voi muodostua samanlaisissa ongelmissa olevista lapsista.

Nuoren elämässä tärkein kodin ulkopuolinen sosiaalinen yhteisö on koulu. Yhteiskunta tavoittaa kerralla koko ikäluokat yhdessä viimeisen kerran peruskoulussa. Koululla on keskeinen asema nuoren sosiaalisten taitojen kehittäjänä, vaikka se ei olekaan ollut kovin halu-

kas tähän rooliin asettumaan (Lauronen & Pietarila 1994, 13). Vaikka koulun tehtävänä on luoda edellytyksiä yhteiskunnassa pärjäämiselle, on koululla myös ei-toivottuja vaikutuksia. Koulun voidaan todeta karsivan, valikoivan, erottelevan ja lajittelevan nuoria. Tämä osaltaan voi olla lisäämässä marginaaliryhmiin kuuluvien nuorten leimautumista ja syrjäytymistä. Koulussa syrjinnän kohteeksi joutuvat kouluyhteisön normaalista keskiarvosta poikkeavat yksilöt. Syrjinnän syy voi olla esim. koulumenestys tai -menestymättömyys, ulkonäön, rodun, mielipiteiden, uskonnon tai tapojen poikkeaminen valtaväestä. Syrjäytyminen kouluelämästä voi olla alku lapsen tulevalle syrjäytymiskehitykselle. (Iivari 1996, 52-55.)

Koulutuksen keskeyttämiseen voi löytyä useita erilaisia syitä. Näitä ovat esim. perheen ongelmat, heikko motivaatio, virheellinen jatko-opintovalinta ja oppilaitosten joustamattomuus ongelmaista nuorta kohtaan, opiskeluhaluttomuus, koulukiusaaminen ja terveydelliset syyt. Koulun keskeyttäminen lisää riskiä jäädä myös ilman ammatillista koulutusta. Tämä vaikeuttaa tulevaisuudessa nuoren mahdollisuuksia saada työtä. Opiskelu ja työ taas ovat tärkeitä kiinnikkeitä normaaliin sosiaaliseen elämään. Työllistymisessä epäonnistumiset ja kielteiset työkokemukset syventävät nuoren syrjäytymistä. Yleensä koulunsa keskeyttäneet katsovatkin itse olevansa syypäitä tilanteeseensa. Koulunsa keskeyttää kustakin ikäluokasta pari prosenttia ja ammattikoulun keskeyttää noin 10 % oppilaista. Vuonna 1987 viidenneksellä väestöstä ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa. (Laitinen & Nyholm 1995, 107-108; Meriläinen 1996, 109; Nuorisokomitea -90, 121-133; Sipilä 1982, 16-19, 66-74; Takala 1992, 37.)

Menestyminen jollakin elämän osa-alueella lisää itseluottamusta ja omanarvontuntoa. Tämä johtaa siihen, että yksilön tarve epäsosiaaliseen ja rikolliseen toimintaan vähenee. Perheen lisäksi koulu voi sekä tarjota mahdollisuuksia myönteisen minäkuvan kehitykseen että riistää niitä. (Hämäläinen 1994, 72-76.)

Jyrkämä (1986, 40-41; taulukko 1) jakaa syrjäytymisen koulutukselliseen, työmarkkinalliseen, sosiaaliseen, vallankäytölliseen ja normatiiviseen ulottuvuuteen. Hän jäsentää ulottuvuuksia sen mukaan, millä alueilla ne näyttävät toimivan, mikä on niiden olennainen sisältö, millaisina mekanismeina ne tulevat näkyviin, mitkä syyt ja tekijät niiden muodostamiseen ovat olleet vaikuttamassa ja millaisia seurauksia niillä on.

Nuoruuden Jyrkämä mainitsee ”syrjäytymisherkkänä” elämänvaiheena. Lähtökohtana ajatukselle on se, että nuoruus nähdään yleisesti muutoksien aikana. Muutos tapahtuu kohti aikuisuutta ja työelämää. Käytännössä tämä tarkoittaa itsenäistymistä ja vastuunottamista. Jyrkämä näkee nuorten aikuistumisprosessin muuttuneen yhteiskunnan kehityksen myötä. Entisessä maatalousyhteiskunnassa siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen tapahtui kivutto-

mammin ja varhemmin kuin nykyään. Silloin nuoren ei tarvinnut esittää kysymystä ”mikä minusta isona tulee?”, sillä syntyminen tiettyyn yhteiskuntaryhmään määräsi tulevaisuuden ennalta. Tähän verrattuna tilanne on Jyrkämän mukaan toinen. Olennaisina muutoksina hän mainitsee nuoruusajan pidentymisen, koulutuksen erillistymisen, nuorten erillistymisen erityiseksi ikäryhmäksi sekä sosiaalisen tuen ja kontrollin eriytymisen. (Jyrkämä 1986, 42-45.)

TAULUKKO 1: Syrjäytymisen ulottuvuudet Jyrkämän (1986, 40) mukaan

	Koulutuksellinen	Työmarkkinallinen	Sosiaalinen	Vallankäytöllinen	Normatiivinen
Alueet	koulutus-instituutiot	työmarkkinat, työ-elämä	perhe, lähiyhteisöt	yhteiskunnalliset vaikutuskanavat	julkisuus, kansalaismielipiteet
Sisällöt	tietojen, taitojen ja valmiuksien vähäisyys tai puuttuminen	työn sisällyksettömyys, huonot työolot, työttömyys ja sen uhka	siteettömyys, ystävyksettömyys, sivullisuus	vallan ja vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen	”normaalisuuden” rikkominen
Mekanismit	valikoiminen, valikoituminen koulutusaloille ja tasoille	valikoiminen, valikoituminen huonoihin työmarkkina-asemiin, urautuminen työttömäksi	avioerot, eristäminen / eristytminen lähiyhteisöstä	joutuminen vallankäytön ja kontrollin erityiskohteeksi	leimautuminen ja leimaaminen ”norminrikkäjäksi”, poikkeavaksi
Syyt ja taustatekijät	kilpailu koulutuspaikoista, ”koulutuskulttuuri”, yksilölliset resurssit	työmarkkinoiden ja työelämän muutokset	perheen ”kriisi”, lähiyhteisöjen mureneminen	vallankäytön monimutkaistuminen, kontrollikoneistojen kasvu	yhteiskunnallisen ilmapiirin koveneminen
Seuraukset	resurssien vähäisyys kovenevassa kilpailussa	toimeentuloon, terveyteen ym. liittyvät ongelmat	sosiaalisen tuen ja ulkoisen kontrollin heikkeneminen	vähäiset mahdollisuudet itseä koskeviin ratkaisuihin	itseleimaaminen, identiteettiongelmat

Jyrkämä mainitsee erityisesti työttömyyden olevan myös nuorten kohdalla merkittävän syrjäytymistä aiheuttavan tekijän. Vaikka nuorten työttömyyteen kiinnitetään yhteiskunnan taholta paljon huomiota, on ilmeistä että työttömyys kasautuu tietyille henkilöille, tämä taas Jyrkämän mukaan viittaa näiden nuorten kohdalla selvästi syrjäytymiseen tai ainakin syrjäytymiseen johtavaan prosessiin. (Jyrkämä 1986, 45-46.)

3 NUORISORIKOLLISUUS

3.1 Nuorten rikolliseen käyttäytymiseen johtavia uhkatekijöitä

Ongelmiin joutuneen nuoren tausta on usein hyvin rikkonainen. Hänen toinen tai molemmat vanhempansa saattavat käyttää runsaasti alkoholia, ovat mahdollisesti usein olleet fyysisesti ja/tai psyykkisesti sairaita ja ovat ehkä myös joutuneet monenlaisten yhteiskunnan kontrol-litoimenpiteiden kohteiksi. Vaikeudet kotiololoissa voivat heijastua myös lapsen omaan mie-lenterveyteen.

Vaikeat sosiaaliset perhetaustat aiheuttavat lapselle usein vaikeuksia myös koulussa, mikä vaikeuttaa myös pääsymahdollisuuksia jatkokoulutukseen. Kouluvaikeuksissa olevan nuoren onkin todettu olevan alttiimman ajautumaan rikolliseen vertaisryhmään kuin koulussa normaalisti menestyvän nuoren (Waldie & Spreen 1993, 417-423). Vaikeudet aiheuttavat koulusuoritusten tason heikkenemistä. Myös koulun taholta tapahtuu helposti heikosti me-nestyvän oppilaan leimaamista "häviäjäksi". Heikko menestys koulussa voi aiheuttaa lap- sessa poikkeavuuden ja irrallisuuden tunnetta. Nuorisorikollisista jopa 60 %:lla on todettu olevan oppimisvaikeuksia (Salin 1995, 6). Kuivajärven (1985, 23-24) vankitutkimuksen mukaan nuorten vankien koulutustaso oli heikko. Vain seitsemällä prosentilla oli ammatti- koulun päästötodistus ja kolmetoista prosenttia oli suorittanut jonkin ammattikurssin. Yli puolet nuorista vangeista oli ollut työttömänä ennen vankilatuomiotaan.

Rikollisen käyttäytymisen on todettu alkavan yleensä jo ennen 14 ikävuotta. Perhetaustoiltaan huono-osaisiksi luokitellut syyllistyvät muita useammin uusintarikollisuuteen. Grönforsin, Lounelan ja Vanhalan (1982, 14) tutkimuksen mukaan 15 - 16 -vuotiaista nuorisirikollisista, jotka tulevat rikkinäisistä perheistä, syyllistyi 36 % uusintarikollisuuteen seurantavuoden aikana, kun sellaisista joiden perheeseen kuuluivat molemmat vanhemmat, syyllistyi 20 % uusintarikollisuuteen. Mitä nuorempina rikollisuus on aloitettu, sitä todennäköisempää uusintarikollisuus on. Westin (1982, 27-33) mukaan nuorten rikollista käyttäytymistä aiheuttavia tekijöitä ovat perheen pienet tulot, monilapsinen perhe, keskimääräistä alempi älykkyys, rikolliset vanhemmat ja lasten kasvatuksen laiminlyöneet vanhemmat. (Anttila & Törnudd 1983, 101-105; Hämäläinen 1994, 74; Iivari 1994, 8-10; Kääriäinen 1994, 106-108; Laitinen & Aromaa 1994, 260; Mahkonen 1993, 14-15; Rantakallio, Moilanen & Isohanni 1992, 13.)

Perhe ja ystävät ovat ne kaksi perusyksikköä, joiden seurassa nuori viettää suurimman osan ajastaan. Näin ollen näillä molemmilla on suuri mahdollisuus vaikuttaa nuoren sosiaaliseen kehittymiseen. Voimakkaammin voivat vaikuttaa vanhemmat. Mikäli vanhemmat kykenevät luomaan lapselle turvallisen kasvu ympäristön, lapsella ei myöskään ole tarvetta hakea kasvu ympäristöään ystäviensä avustuksella. Toisaalta myös vanhempien luomat normisäännöt ohjaavat lapsen elämää, vaikka hän ei olisikaan vanhempiensa fyysisessä läheisyydessä. Vanhempien voidaan siis sanoa olevan henkisesti läsnä lapsen luona tämän ollessa kodin vaikutuspiirin ulkopuolella. Vanhemmat, jotka eivät ole kyenneet luomaan lapsilleen tervettä, turvallista kasvu ympäristöä, eivät voi vaikuttaa samalla tavalla lapsen kodin ulkopuoliseen elämään, sillä lapsi ei kunnioita vanhempiensa antamia sääntöjä. Riippuu siis olennaisesti perheen sosiaalisen vuorovaikutuksen tasosta, kuinka voimakkaasti nuoren ystävät voivat nuoren käyttäytymistä ohjata. (Henry, Moffit, Robins, Earls & Silva 1993, 97-116; Forgatch & Stoolmiller 1994, 611; Rankin & Kern 1994, 502-513; Warr 1993, 247-265.)

Perheen sosiaalisen vuorovaikutuksen rakennetta ja laatua voivat uhata monenlaiset tekijät, kuten vanhempien sosiaalinen syrjäytyminen, alkoholismi tai äkilliset perheen kriisit. Smith ja Thornberry (1995), kuten useat muutkin tutkijat, ovat havainneet vanhempien lapsiinsa kohdistaman väkivallan olevan nuoruusiän rikollisuutta merkittävästi lisäävä tekijä. Väkivaltaa perheensä taholta kokeneet lapset syyllistyivät myös tavallista vakavampaan rikollisuuteen. Smithin ja Thornberryn mukaan lapsiin kohdistettu väkivalta on yleistä erityisesti alemmissa sosiaaliluokissa. Heidän tutkimuksensa mukaan lapsiin kohdistettua väkivaltaa esiintyi erityisesti perheissä, jotka eivät muodostuneet kahdesta biologisesta van-

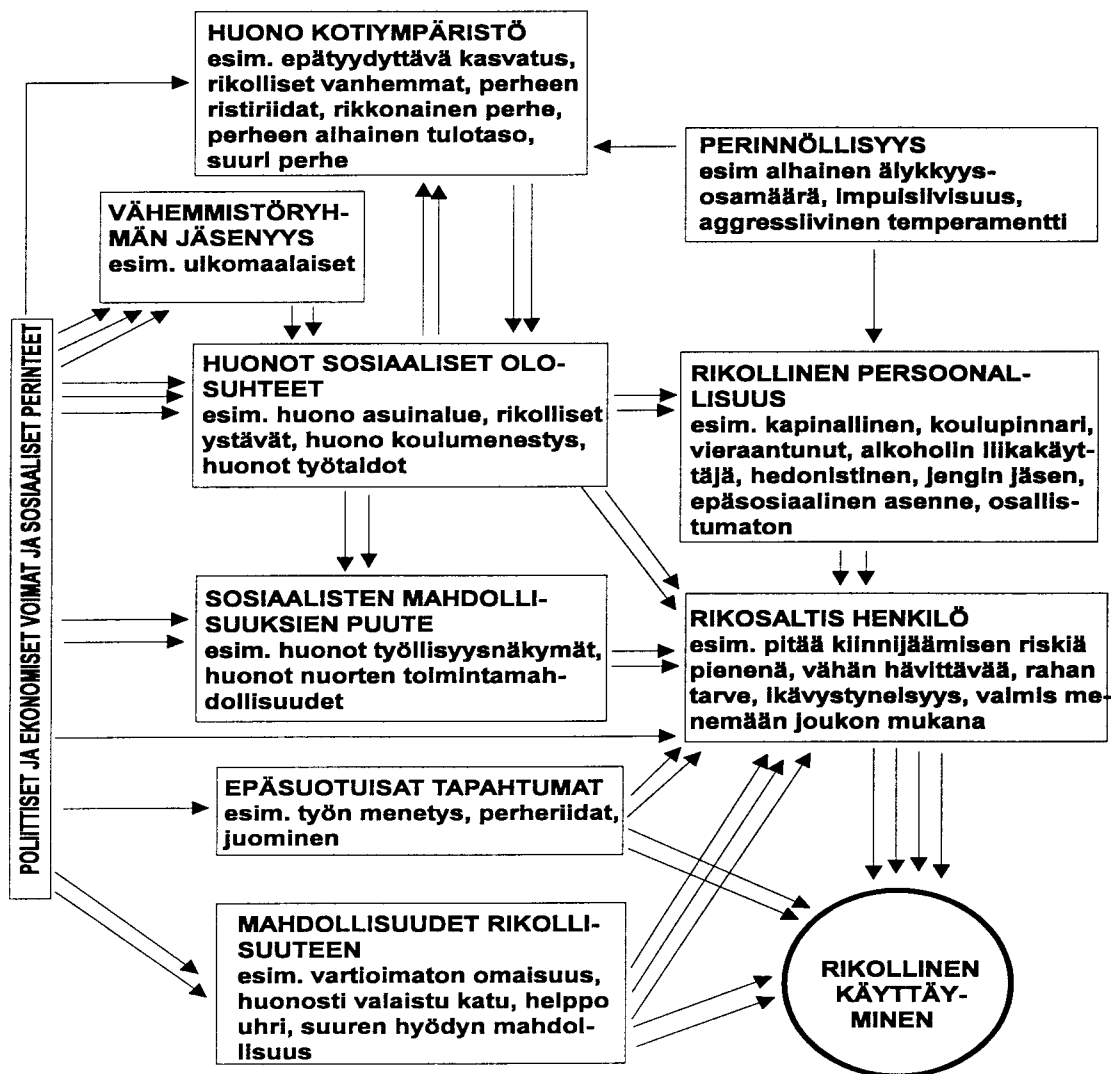
hemmasta. Perheissä, joissa oli molemmat biologiset vanhemmat, väkivalta oli harvinaista. Vaikka perhe onkin tärkein vaikuttaja nuoren elämässä, vaikuttaa myös vertaisryhmä voimakkaasti nuoren sosiaaliseen käyttäytymiseen. (Smith & Thornberry 1995, 461-468.)

3.2 Teoria rikollisuuden monimuuttujatekijöistä

Westin (1982, 129, kuvio 2) teoriassa rikollisuuden monimuuttujatekijöistä on rikollisuuden alkuperää tarkkailtu erilaisten ympäristötekijöiden näkökulmasta. Westin teoriassa on tiivistetty rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat tekijät ja niiden suhde toisiinsa. Ne on jaettu yhteiskunnasta, perheestä ja yksilöstä johtuviin tekijöihin (vrt. Bronfenbrennerin ekologinen sosiaalistumisteoria, kuvio 1). Tärkeimpänä tekijänä on persoonallisuus, mutta yhteiskunnasta ja perheestä lähtöisin olevat tekijät voivat kertautua tietyissä olosuhteissa.

Westin esittelemässä kuviossa yksi nuoli merkitsee yhteyttä, joka on merkittävä, mutta ei hallitseva. Kaksi nuolta merkitsee tärkeää yhteyttä. Kolme ja neljä nuolta kuvaavat erittäin merkittävää yhteyttä.

Westin teoriassa on pyritty löytämään rikolliseen käyttäytymiseen johtavia monimuuttujatekijöitä. Teorian mukaan rikollinen käyttäytyminen syntyy erilaisten tapahtumien ja olosuhteiden ketjusta. Teorian mukaan kaikkien muiden tekijöiden taustalla vaikuttavat poliittiset ja ekonomiset voimat ja sosiaaliset perinteet. Nämä vaikuttavat eri tavoin yksilön sosiaaliseen ympäristöön ja kotiympäristöön. Yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa myös siihen, millaisia mahdollisuuksia rikollisuuteen on. Mahdollisuudet rikollisuuteen yhdistettynä rikosalttiiseen henkilöön on Westin mukaan merkittävin osa rikollisuuden monimuuttujien ketjua, jonka seurauksena on rikollinen käyttäytyminen. Rikosalttius on Westin teorian mukaan seurausta yksilöllisistä ja sosiaalisista tekijöistä. (West 1982, 125-130.)

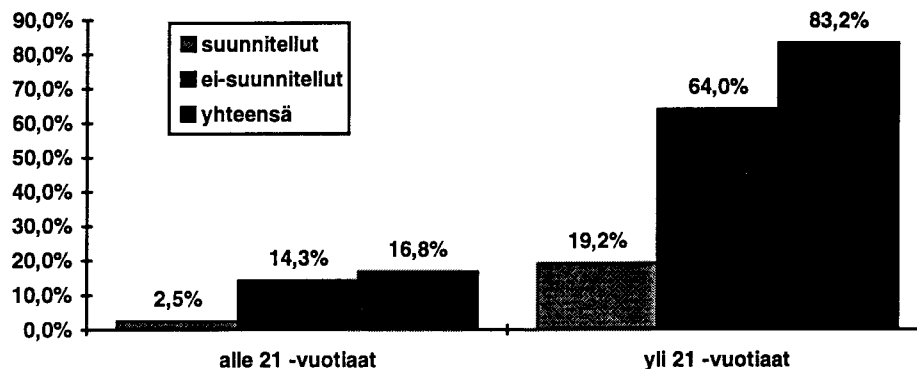

KUVIO 2: Tärkeimmät rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat tekijät Westin (1982, 129) mukaan

3.3 Nuorisirikollisuus osana kokonaisrikollisuutta

Nuorella rikosentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on rikosta tehdessään ollut iältään 15 -vuotias, mutta ei vielä 21 -vuotias. Rikoslaisissa on myös säännös, jonka mukaan alle 18 -vuotias rikosentekijä on tuomittava normaalia lievemmän asteikon mukaan. (Rikollisuustilanne 1994, 82.)

Kääriäisen (1994) mukaan nuorten rikokset ovat erittäin harvoin suunniteltuja. Nuorten tekemät rikokset ovat usein ryhmärikoksia. Iivarin mukaan nuorten tekemistä rikoksista 60 - 80 % tapahtuu yhdessä jonkun toisen tai useamman kanssa (Iivari 1994, 8).

KUVIO 3: Alle 21 -vuotiaiden ja yli 21 -vuotiaiden suunniteltujen ja ei-suunniteltujen rikosten osuus kokonaisrikollisuudesta

Kääriäisen aineisto käsittää 322 omaisuusrikoksia vuosien 1983 ja 1989 välillä tehnyttä rikoksentehtäjä. Alle 21 -vuotiaita oli 54 henkeä. Näistä kahdeksan oli suunnitellut rikoksensa etukäteen. Tämän aineiston mukaan nuorten rikoksista oli 14,8 % suunnitelmallisia ja 85,2 % ei-suunnitelmallisia. Kaikista rikostapauksista nuorten tekemien suunnitelmallisten rikosten osuus on 2,5 % ja ei-suunnitelmallisten 14,3 % (kuvio 3). Kääriäisen aineistossa ei kuitenkaan ole mukana huumerikollisuus, joka voisi muuttaa juuri nuorten tekemien rikosten määrää, sillä suunnitelmallinen nuorisoriikollisuus liittyy usein huumerikollisuuteen. Nuorten tekemien rikosten ryhmäluonteisuus ja suunnittelemattomuus lisäävät kiinnijäämisriskiä. Usein rikokseen liittyy alkoholin käyttö. Nuoret jatkavat usein rikoksia kiinnijäämiseen asti, sillä monet nuoret eivät pidä tekoa, josta ei jää kiinni, varsinaisena rikoksena. Rikollisesti käyttäytyvät ystävät antavat nuorelle voimaa voittaa kiinnijäämisen pelko, joka rikoksen tekemiseen liittyy. Kääriäisen mukaan näyttää jopa siltä, että rikoksen tekemistä tärkeämpää nuorelle on yhdessä tekeminen. Rikoksen tekeminen antaa joukolle yhteistä tekemistä, jännitystä ja "yhteisen vastustajan". Koska nuorelta puuttuu vielä kokemus rikosten seuraamuksista, ryhmän tuoma idealismi voittaa kiinnijäämisen pelon. (Kääriäinen 1994, 32, 42-46; Laitinen & Nyholm 1995, 63; Nuorisokomitea -90, 132.)

Kääriäisen (1994) mukaan huonosti suunniteltuihin rikoksiin (esim. autovarkaus ja pienet omaisuusrikokset) syyllistyvät etenkin sellaiset nuoret, jotka ovat syrjäytyneet normaalista sosiaalisesta kanssakäymisestä (tasapainoisesta perheestä, muista hyvistä aikuissuhteista, tavallisesta koululuokasta, tavanomaisesta koulutuksesta jne). Näitä nuoria Kääriäinen kut-

suu "nuoriksi seikkailijoiksi". Usein nuoret ovat välinpitämättömiä rikostensa seurauksista. Nuorten tekemien rikosten suunnittelemattomuutta ja ajattelemattomuutta kuvaa se, että peräti 69,6 % nuorten tekemistä rikoksista oli rahallisesti arvottomia, kun muissa ikäryhmissä sama prosenttiosuus vaihteli 13,6 - 34,5 % välillä iän myötä vähentyen. (Kääriäinen 1994, 45-60.)

Vuonna 1994 alle 21 -vuotiaiden nuorten rikosentekijöiden osuus on kokonaisrikollisuudessa syylliseksi epäillyistä noin 21 prosenttia. Iältään 15 - 20 -vuotiaat tekevät neljä kertaa enemmän rikoksia suhteutettuna ikäluokkaan, kuin yli 20 -vuotiaat. Iivarin (1994, 8) mukaan rikosten tekeminen keskittyy 12 - 16 vuoden ikävaiheeseen. Nuorten osuudet olivat suurimpia alkoholiaineen luvattomassa hallussapidossa, moottoriajoneuvon luvattomassa käyttöönottamisessa, julkisten huvitilaisuuksien lakisäännösten rikkomisessa, vahingonteoissa, pahoinpitelyissä ja varkauksissa. Luonnollinen selitys useille nuorten rikoksille on ikärajoissa (alkoholin käyttö, ajoneuvolla ajo). Nuoret tekevät vain harvoin väkivaltarikoksia, vaikka juuri nuorten väkivaltarikollisuus on herättänyt paljon huomiota. (Laine 1992, 9-10; Laitinen & Nyholm 1995, 26; Lappi-Seppälä 1991, 5; Rikollisuustilanne 1994, 82-90.)

TAULUKKO 2: 15-17 -vuotiaiden osuus selvitetystä rikoksista rikoslajeittain Keski-Suomen läänissä v. 1995 (Vuosirikostilasto 1995)

RIKOSLAJI	SELVITETTYIHIN RIKOKSIIN EPÄILTYJÄ YHT.	SELVITETTYIHIN RIKOKSIIN 15-17 v. EPÄILTYJÄ YHT.
Omaisuusrikokset	5768	909 (15,8 %)
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	1389	140 (10,1 %)
Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	2471	190 (7,7 %)
Huumausainerikokset	207	22 (10,6 %)
Päihderikokset	274	143 (52,2 %)
Liikenne rikokset	18343	778 (4,2 %)
Muut rikokset yhteensä	1102	54 (4,9 %)
YHTEENSÄ	29554	2236 (7,6 %)

Rikollisuustilastoja tutkittaessa on huomioitava piilorikollisuuden vaihteleva osuus eri rikostyypeissä. Näin ollen tilastot eivät kerro koko totuutta rikosten määristä eikä niiden suhteellisista osuuksista, sillä eri rikosten selviämisen todennäköisyydet vaihtelevat run-

saasti. Myös tilastointitavoissa, rikoslaissa, ilmoitusalttiudessa ja poliisin toiminnan tehokkuudessa voi olla vaihtelua. (Laine 1991, 28; 1992, 9-10; Laitinen & Nyholm 1995, 29-30.)

Vuonna 1995 Keski-Suomen läänissä rikoksiin syylliseksi epäillyistä 15 - 17 -vuotiaita on poliisin vuosirikostilaston mukaan 7,6 % kaikista rikoksiin syylliseksi epäillyistä (taulukko 2). Määrällisesti nuorten tekemistä rikoksista suurin osa on ollut omaisuusrikoksia, yhteensä 909 rikosta. Myös liikennerikosten osuus on suuri, 778 nuorta rikokseen epäiltyä. Suhteessa kaikkiin tehtyihin rikoksiin on nuorten osuus erittäin suuri päihdeainerikoksissa, joissa nuorten osuus on ollut 52,2 % kaikista rikoksista. (Vuosirikostilasto 1995.)

Vaikka tilastojen mukaan 15 - 20 -vuotiaat nuoret tekevät noin 20 % kaikista rikoksista, ei luku välttämättä vastaa todellisuutta. Tähän syynä on se, että nuoret jäävät aikuisia helpommin kiinni rikoksistaan. Tämä johtuu toisaalta siitä, että valvontaa on kohdistettu heihin ja toisaalta nuorten tekemät rikokset ovat luonteeltaan suunnittelemtomia ja siten kiinnijäämisen riski on suurempi. (Laitinen & Nyholm 1995, 115-117.)

Piilorikollisuus

Rikosten todellista määrää arvioitaessa on huomioitava se, että kaikki rikokset eivät tule julki. Ilmirikollisuuden ja todellisen rikollisuuden määrien välille jäävää julkitulematonta rikollisuutta kutsutaan piilorikollisuudeksi.

Kriminologiassa piiloluvuksi kutsutaan todellisen ja rekisteröidyn rikollisuuden suhdetta. Todellisen piiloluvun arviointi on vaikeaa. Eri vuosina tehdyt rikollisuustilastot eivät kerro totuutta rikollisuuden kehityksestä. Tilastollisesti rikosten määrä voi kasvaa tai laskea esimerkiksi poliisin toiminnasta riippuen. Esimerkiksi tehostunut huumerikollisuuden valvonta on nostanut rikosten tilastollista määrää, kun taas säästöt toisilta poliisityön alueilta ovat vaikuttaneet siihen, että normaalin poliisin valvontatyön tulokset ovat saattaneet laskea. Myös ilmoitusalttiuus rikollisuudesta saattaa vaihdella eri vuosina ja toisaalta eri paikkakuntien väleillä. Arvioitaessa nuorten rikostentekijöiden osuutta kokonaisuusrikollisuudesta on otettava huomioon se, että nuorten tekemille rikoksille on tyypillistä niiden suunnittelemtomuus. Tästä johtuen nuoret myös jäävät rikoksistaan aikuisia helpommin kiinni (Kääriäinen 1994, 42-46). Monista luotettavuutta heikentävistä syistä johtuen on siis rikollisuustilastojen antamaan kuvaan rikollisuuden määrän lisääntymisestä tai vähenemisestä suhtauduttava kriittisesti. (Anttila & Törnudd 1983, 63-65; Laitinen & Aromaa 1994, 38.)

Piilorikollisuuden määrän tutkiminen on vaikeaa. Luonnollisia piilorikollisuuden tietolähteitä ovat rikollisuustilastojen ulkopuoliset viralliset ja epäviralliset tilastot. Esimerkiksi väkivaltarikosten määrästä voi saada tietoa lääkintähuollon tilastoista. Rikosten todellista määrää arvioitaessa voidaan tutkimus suunnata myös rikoksenteijöihin. Luottamuksellisella kyselyllä vankilassa voidaan saada selville, kuinka paljon sellaisia rikoksia tuomittu on tehnyt, joista hän ei ole jäänyt kiinni. Tärkeä piilorikollisuuden tietolähde ovat myös rikosten uhrin. Uhritutkimuksessa tutkimus suunnataan edustavaan otokseen väestöstä ja selvitetään, ovatko he joutuneet rikosten uhreiksi ja onko tapahtuneesta ilmoitettu poliisille. (Anttila & Törnudd 1983, 66; Laitinen & Aromaa 1994, 41.)

Syyt siihen, ettei rikos tule julki, voivat vaihdella. Syyt voivat liittyä tekijän ja uhrin väliin suhteisiin. Uhri voi suojella tuntemaansa rikoksen tekijää joutumasta oikeusprosessiin tai he ovat sopineet rikoksen korvaamisesta ilman poliisin väliintuloa. Uhri saattaa myös pelätä rikoksen tekijän ilmoittamisesta seuraavaa kosta tai tapahtuneen rikoksen julkituloksen arkaluonteisuuden tähden. Rikoksesta aiheutuneet kulut voivat olla niin pienet, että uhri ei katso järkeväksi sitä ilmoittamista. Rikoksenteijä ei aina itsekään huomaa tekemäänsä rikosta. Tästä yleisin esimerkki on liikennerikokset. Rikostapahtuma voi myös jäädä huomaamatta. Tällaisia rikoksia voivat olla esimerkiksi näpistykset ja veropetokset. (Anttila & Törnudd 1983, 63-64; Laitinen & Aromaa 1994, 40.)

Aromaa ja Heiskanen (1993, 36) ovat selvittäneet sitä, miksi rikoksesta ei ilmoitettu poliisille. Kysymykseen ”miksi poliisille ei ilmoitettu rikoksesta” vastanneista 46 % ilmoitti syyksi sen, että aiheutuneita vahinkoja pidettiin pieninä tai omaisuus oli saatu takaisin. Kyselyyn vastanneista 16 % oli sitä mieltä, että poliisi ei olisi kyennyt selvittämään tapahtunutta ja 15 % katsoi, ettei poliisin avusta olisi ollut hyötyä. Muita syitä ilmoittamatta jättämiseen olivat rikoksen sopiminen, poliisille ei haluttu aiheuttaa lisätyötä, poliisin väliintulosta olisi ollut uhrille itselleen haittaa ja muut, luokittelemattomat syyt.

Aromaan ja Heiskasen (1993, 13) mukaan vahingontekorikoksista tuli vuonna 1988 poliisitutkintaan vain 16 % tapauksista, omaisuusrikoksista 24 % ja väkivaltarikoksista 5,4 % tapauksista. Jos rikoksen uhrin on mahdollista saada tapahtuneesta korvausta vakuutusyhtiön kautta, tulee noin kolme neljästä tapahtuneesta rikoksesta ilmi. Tosin vakuutuksiin liittyvä oma hankala rikollisuudenmuotonsa. Ne houkuttelevat ilmoittamaan myös rikoksista, joita ei ole edes tapahtunut, siis vakuutuspetokset voivat sekoittaa muiden rikosten piilorikosten määrän arvioimista (Laitinen & Nyholm 1995, 29-30).

3.4 Nuorten suhtautuminen rikollisuuteen

Syksyn 1997 nuorisobarometrissä on selvitetty nuorten suhtautumista eräisiin rikoksiin ja syrjäytymisen muotoihin. Nuorisobarometrissä kysyttiin nuorten suhdetta julkisten rakennusten töhrijiöihin. Vastanneista 85 % ei hyväksy töhrijiöiden toimintaa. Kuitenkin 15 - 19 -vuotiaiden ryhmässä töhrijiöiden toiminnan hyväksyi ainakin jossakin määrin peräti joka kymmenes vastanneista. Skinheadien toimintaa ei miehistä hyväksynyt 75 % ja naisista 81 % vastanneista. Kriittisimmin nuoret suhtautuivat uusnatsien toimintaan. Näiden toimintaa ei 94 % naisista ja 89 % miehistä hyväksynyt lainkaan. Myös huumeiden myyntiin nuoret suhtautuivat hyvin kriittisesti. Väittämän "on hyväksyttävää myydä huumeita" kanssa lähes kaikki nuoret olivat eri mieltä. Peräti 98 % vastanneista oli väittämästä täysin tai jokseenkin eri mieltä.

Kivivuori (1995, 37-46) on selvittänyt nuorten suhtautumista rikollisuuteen kyselyn (n=1195) avulla. Hänen mukaansa "rikkomusten vähättely oli suosituin tapa ymmärtää niitä". Hänen kyselynsä vastanneista joka kolmas oli ainakin jokseenkin samaa mieltä väittämän "on pikku juttu, jos koululainen näpistää suklaapatukan suurelta myymäläketjulta". Toisaalta kuitenkin kysymys on mahdollista ymmärtää sikäli väärin, että suklaapatukkaa voi pitää pienenä asiana myymäläketjulle, vaikka sen varastaminen onkin rikos. Kivivuoren mukaan pojat ovat tyttöjä alttiimpia hyväksymään rikollisuutta ymmärättäviä väittämiä.

Kivivuoren (1997, 47-49) samasta aiheesta jatkaman tutkimuksen (n=3759) mukaan peräti kolme neljästä tutkimukseen osallistuneesta oppilaasta oli tehnyt ainakin yhden kyselyssä esitetyistä rikoksista kuluneen vuoden aikana. Rikoksia kokonaan tekemättömät olivat siis vähemmistönä - tilastollisena poikkeavuutena - rikollisten sijaan. Tästä Kivivuori tulkitsee nuorten pitävän sääntörikkomuksia "normaaleina". Kyselyssä oli mukana myös koti- ja koulusäännöt. Kotisääntöjen rikkomista yhdeksän kymmenestä nuoresta piti normaalina ja koulusääntöjenkin rikkomista 86 % vastanneista.

4 RANKAISEMISKÄYTÄNTÖ

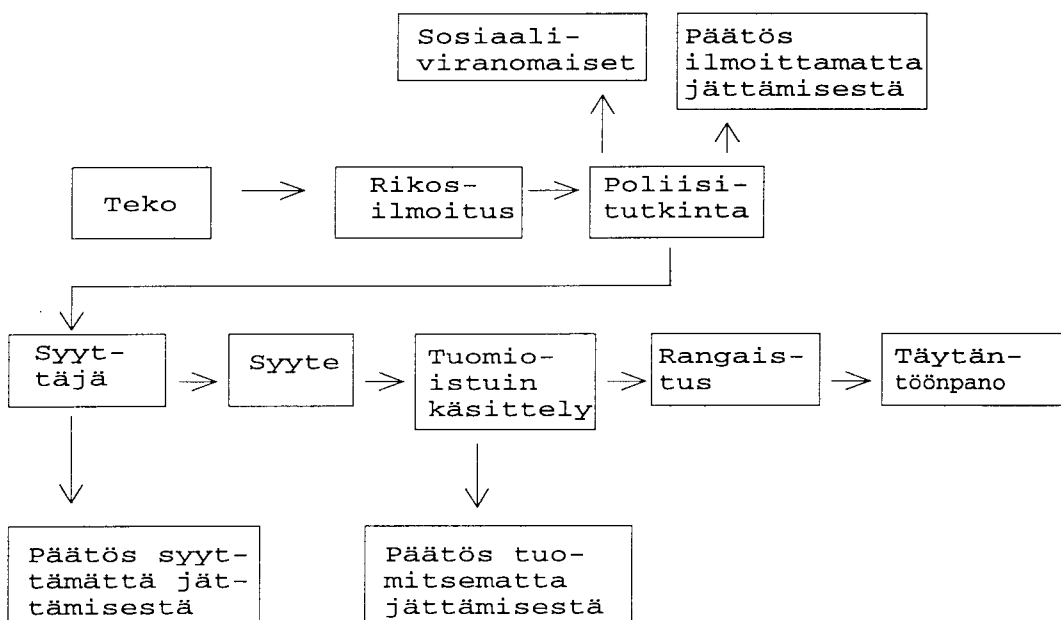
4.1 Nykyinen rangaistusjärjestelmä

Kun poliisi saa ilmoituksen rikoksesta, se on velvollinen välittömästi tutkimaan tapahtuneen (kuvio 4). Rikoksesta epäillyn ollessa alle 18 -vuotias poliisi ilmoittaa tapahtuneesta myös sosiaaliviranomaisille, jotka ovat läsnä nuorta kuulusteltaessa. Poliisilla on harkintansa mukaan mahdollisuus jättää rikoksesta ilmoittamatta. Näin menetellään silloin, kun aiheutunut vahinko katsotaan niin pieneksi, ettei tutkinnassa katsota olevan tarpeellista edetä pidemmälle. Poliisi voi myös jättää ilmoittamatta silloin, kun se katsoo rikollisen saaneen jo teostaan rangaistuksen. Tämä on mahdollista esim. silloin, kun rikoksentekijä on itse kärsinyt tapahtuneessa aineellista vahinkoa tai jos itse kuulustelun voidaan katsoa olevan riittävä rangaistus. Poliisi voi myös jättää tapahtuneesta rikoksesta ilmoittamatta jos rikoksen osapuolet ovat jo päässeet sopimukseen, eikä teko lain mukaan edellytä jatkotoimenpiteitä

Mikäli poliisi päättää ilmoittaa rikoksesta, ilmoitus tehdään syyttäjälle, joka tutkii tapahtunutta rikosta tarkemmin. Syyttäjänkin on mahdollista päättää syyttämättä jättämisestä, mikäli katsoo rikoksen niin vähäpätöiseksi, tai jos uhrin voidaan katsoa saaneen jo riittävän rangaistuksen.

Mikäli syyttäjä päättää syytteen nostamisesta, asian käsittely etenee tuomioistuimeen. Tuomioistuin voi päättää tuomitsematta jättämisestä, mikäli katsoo rikoksen erittäin lie-

väksi tai syytetyn saaneen jo riittävän rangaistuksen. Mikäli näin ei ole, tuomioistuin antaa teon ja syytetyn syyntakeisuuden mukaan rangaistuksen joka pannaan täytäntöön tuomioistuimen määräämällä tavalla. Nuoren, 15 - 17 -vuotiaan rikoksentekijän kohdalla rangaistusvaihtoehtoja ovat sakkorangaistus, ehdollinen ja ehdoton rangaistus ja joillakin paikkakunnilla kokeiluna nuorisorangaistus. Rangaistus ilmaisee teon moitittavuuden asteen yhteiskunnassa (Laine 1991, 29). Yhä laajemmassa käytössä oleva sovittelu ei ole varsinainen rangaistus, mutta nuorisorangaistuksen käyttöönoton myötä lakikirjaan on otettu maininta myös sovittelusta (Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996, 3122). Tämä siksi, että eri tuomioistuinten väleillä ei olisi suuria eroja siinä, miten sovitteluratkaisuihin suhtaudutaan rangaistusjärjestelmän eri vaiheissa.

KUVIO 4: Teon rikosprosessuaalinen eteneminen virallisessa järjestelmässä

(Järvinen 1993, 7)

Käsitys rikosoikeudellisten seuraamusten yleisestä vaikutuksesta perustuu siihen olettamukseen, että ne vaikuttavat yksilöiden käyttäytymiseen kolmella tavalla: peloittavana, normeja sisäistävänä ja yhteiskunnan hyväksytyjä tapoja vahvistavana. Kiinnijäämisen riski ja rangaistuksen ankaruus vaikuttavat myös rikollisen käyttäytymisen määrään. Näistä kiinnijäämisen riski vaikuttaa rikollisuuden määrään enemmän. Yhteisten normien olemassaolo vaikuttaa myös siten, että niiden rikkomisen katsotaan olevan hylättävää käyt-

täytymistä. Näin ollen normien rikkoja tietää saavansa osakseen yhteisön paheksunnan. Rangaistuksen tarkoitus on myös uusintarikollisuuden ennaltaehkäiseminen ja rikoksesta tuomitun vaarattomaksi tekeminen. Tämä tapahtuu sopeuttamalla rikoksesta tuomittu elämään yhteiskunnassa sovittujen normien mukaan. (Anttila & Törnudd 1983, 146-168.)

Rankaiseminen nähdään usein yhteiskunnan "kostona" rikoksesta, tarkoituksellisena kärsimyksen tuottamisena ja eristämisenä. Kontrolli on onnistuessaan tukea antavaa puuttumista nuoren tilanteeseen, sen puute taas heitteillejättöä ja huolenpidon laiminlyöntiä (Lauronen & Pietarila 1994, 21).

Kontrollipolitiikan tavoitteet ovat yhtenevät rikollisuuden ennaltaehkäisyn kanssa. Näitä tavoitteita ovat rikosten määrän vähentäminen, kansalaisten suojeleminen rikolliselta toiminnalta, rikollisen toiminnan haittojen vähentäminen, nuorten tulevaisuuden turvaaminen, rikollisten palauttaminen yhteiskuntaan ja yleinen riskien hallinta. (Laitinen & Nyholm 1995, 157-158.)

4.2 Rikoslaki

Rikoslain 3 luvussa mainitaan perusteita, jotka poistavat teon rangaistavuuden tai vähentävät sitä. Nuorella rikoksenteijällä on lain mukaan erityinen asema, sillä hänen tuomionsa ovat samasta rikoksesta lievempiä kuin aikuisten. Alle viisitoistavuotiaan rikollinen teko jätetään rankaisematta, mutta siihen voidaan puuttua lastensuojelulain kautta. Rikoslain 3 luvun 2 §:n mukaan, "jos viisitoista, mutta ei kahdeksaatoista vuotta täyttänyt tekee rikoksen, on tuomittava, milloin rikoksesta olisi saattanut seurata elinkautinen vankeusrangaistus, vankeutta vähintään kaksi ja enintään kaksitoista vuotta. Jos rangaistukseksi on säädetty määräaika vankeutta tai sakkoa, on tuomittava enintään kolme neljännestä säädetystä ankarimmasta rangaistuksesta ja vähintään pienin määrä, jonka sitä rangaistusta saa 2 luvun mukaan tuomita." Lauronen ja Pietarila (1994, 14) esittävät tälle käytännölle perusteluksi modernin oikeusajattelun, jonka mukaan rangaistusta tuomittaessa tulee ottaa huomioon teon tekijä ja hänen syyntakeisuutensa. Nuoren tekemän rikoksen voidaan yleensä katsoa johtuvan hänen ymmärtämättömyydestään. Koska nuorena tehty rikos voi johtua yksittäisestä hairahduksesta, olisi liian voimakas reagointi väärin. Yhteiskunnan sääntöjen kokeileminen kuuluu nuoruuteen. Piilorikollisuustutkimuksen mukaan lievää rikollista käyttäytymistä,

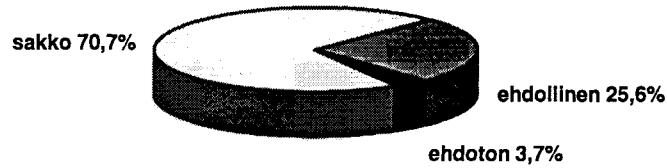
kuten näpistyksiä, esiintyykin nuoruudessa huomattavan paljon. (Anttila & Törnudd 1983, 68; Timonen 1994, 1862.)

Rikoslain 10. luku on laki nuorista rikoksenteijöistä. Se on peräisin vuodelta 1940. Sen 1 §:n mukaan "nuorella rikoksenteijällä tarkoitetaan laissa henkilöä, joka tehdessään rangaistavan teon on ollut viisitoista mutta ei kahtakymmentäyhtä vuotta täyttänyt. Lain 6 §:n mukaan "nuorelle rikoksenteijälle tämän kahdeksaatoista vuotta nuorempana tekemästä rikoksesta tuomittavan rangaistuksen määrästä olkoon noudatettavana, mitä rikoslain 3 luvun 2 §:ssä on säädetty." (Timonen 1994, 1940.)

Rikoslain 11 luvun asetus nuorista rikoksenteijöistä on annettu vuonna 1942. Sen 1 § sanotaan: "Jos on todennäköistä, että viisitoista mutta ei kahtakymmentäyhtä vuotta täyttänyt henkilö on tehnyt rikoksen, on alustavaa tutkintaa toimittavan viranomaisen tarkoin tutkittava, paitsi itse rikosta, myös sen vaikuttimia sekä hankittava joko [huoltolautakunnan] tai lastensuojelulautakunnan välityksellä taikka muulla tavalla selvitys rikokseen syyppääksi epäillyn henkilöllisyydestä, hänen aikaisemmista elämän vaiheistaan ja niistä oloista, joissa hän on elänyt." (Timonen 1994, 1941.)

Kun rikoksenteijä on iältään nuori, tulee ottaa huomioon mahdollisuus rankaisematta jättämiseen. Rikoksen vähäisyys voi olla peruste sekä poliisille, syyttäjälle että tuomarille rankaisematta jättämiseen. Tekijän nuoruuden ja toisaalta kohtuusperiaatteen voivat ottaa huomioon syyttäjä ja tuomari. Tuomarille voi olla rankaisematta jättämisen perusteena myös rikoksen poikkeuksellisuus. (Iivari 1994, 9; Mahkonen 1993, 71.)

Vuonna 1994 maassamme tuomittiin 15 - 17 -vuotiaille varsinaisessa oikeudenkäynnissä yhteensä 5264 rangaistusta (kuvio 5). Näistä sakkorangaistuksia oli 3723 (70,7 %), ehdollisia vankeusrangaistuksia 1348 (25,6 %) ja ehdottomia vankeusrangaistuksia 193 (3,7 %). Tuomitsematta jäi 436 tapausta. Iältään 15 - 17 -vuotiaiden osuus kokonaisrikollisuudesta oli 7,5 % ja alle 21 -vuotiaiden osuus oli 21 %. Nuorista rikoksenteijöistä enemmän kuin yhdeksän kymmenestä on poikia. Poliisitilastojen mukaan nuorten rikollisuus kasvoi 1980 -luvulla, mutta on 1990 -luvulla jälleen vähentynyt. Myös nuorten rangaistusvankien määrä on selvästi vähentynyt. Kun poikkileikkaustutkimuksella syyskuun alussa 1987 oli 25 iältään 15 - 17 -vuotiasta vankia, oli heitä samaan aikaan vuonna 1994 vain 5 henkeä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 1996, 4; Rikollisuustilanne 1994, 82-90.)

KUVIO 5: 15 - 17 -vuotiaiden saamat rangaistukset vuonna 1994

Sakkorangaistus

Sakkorangaistuksella tarkoitetaan rangaistusta, jossa aiheutettu haitta tai vahinko korvataan rahalla. Sakko tuomitaan päiväsakkoina. Päiväsakon määrä määräytyy tuomitun ansiotulojen mukaan. Se tarkoittaa kolmasosaa tuomitun kokonaispäivätulosta. Kokonaispäivätuloon lasketaan kaikki tuomitun päivän tulot vähennettyinä tulon hankkimisesta johtuvilla kuluilla. Vähin sakko on yksi päiväsakko ja suurin satakaksikymmentä päiväsakkoa. Päiväsakon pienimmästä rahamäärästä säädetään asetuksella, nykyään alaraja on 20 markkaa. Sakko voi myös lievissä tapauksissa olla markkamäärältään kiinteä rikesakko. Rikesakkolaissa on vahvistettu rikesakon suurimmaksi määräksi 400 markkaa. Lainsäädännön uudistamisessa on pyrkimyksenä laajentaa rikesakkojen soveltamisalaa ja vastaavasti vähentää päiväsakkoperustaisia rangaistuksia. (Timonen 1994, 1672-1673; Timonen 1996, 74-75.)

Ellei päiväsakkoa makseta, voidaan se periä ulosottoimin. Jos sakkoa ei näinkään saada perityksi, maksamaton sakko voidaan muuttaa ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Muuntaminen tapahtuu niin, että kaksi päiväsakkoa vastaa yhtä vankeuspäivää. Muunto-rangaistuksen käytön tuntuva rajaaminen nykyisestä on ollut yhtenä lakiuudistusten tavoitteena. Rikesakkoa ei voida muuntaa vankeusrangaistukseksi. (Timonen 1994, 1672-1673; Timonen 1996, 74-75.)

Ehdollinen rangaistus

Ehdollisesta rangaistuksesta annetun lain mukaan yhdestä tai useammasta rikoksesta tuomittu enintään kahden vuoden vankeusrangaistus tai sakko voidaan määrätä ehdolliseksi. Käytännössä on kuitenkin erittäin harvinaista, että sakkorangaistus muutettaisiin eh-

dolliseksi rangaistukseksi. Rangaistus on ehdollinen tuomioistuimen asettaman koetusajan, jonka pituus on vähintään vuosi, enintään kolme vuotta. Jos ehdolliseen rangaistukseen tuomittu tekee koetusaikana uuden rikoksen, josta hänet olisi tuomittava vankeusrangaistukseen, tuomioistuin saa määrätä ehdollisen rangaistuksen pantavaksi täytäntöön joko kokonaan tai osittain. Alle 18 -vuotiaalle ei lain mukaan ilman painavia syytä tulisi tuomita ehdottomasta rangaistusta lainkaan. Alle 21 -vuotiaana uuden rikoksen tehnyttä nuorta rikoksentekijää tuomittaessa mahdollisilla aikaisemmilla tuomioilla ei ole estevaikutusta. (Nikkarinen 1983, 1781-1782; Timonen 1994, 1729-1731; Timonen 1996, 78-80.)

Ehdollista vankeusrangaistusta on käytetty rangaistusmuotona sakkorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välimuotona, eräänlaisena pelotteena ehdottoman vankilatuomion mahdollisuudesta. Viime vuosina sitä kohtaan on kuitenkin esitetty voimakasta kritiikkiä. On katsottu, että nuoret eivät koe ehdollista rangaistusta todellisena rangaistuksena, koska siitä ei seuraa nuoren elämässä todellista näkyvää muutosta. Näin nuori ei osaa mieltää ehdollista rangaistusta todellisena rangaistuksena. Kun nuorelle kerääntyy useita ehdollisia tuomioita ja ne muuttuvat ehdottomaksi yhteenlasketuksi vankeusrangaistukseksi, tulee nuoren ensimmäisestä vankilatuomiosta usein kohtuuttoman pitkä. (Lång 1995, 25; Nuorisokomitea -90, 135-136; Timonen 1996, 79-80.)

Ehdoton rangaistus

Ehdottomalla rangaistuksella tarkoitetaan vankilassa suoritettavaa tuomiota. Vankilan kriminaalipoliittiset tehtävät ovat vaarattomaksi tekeminen, pelottava ja ehkäisevä vaikutus, rikosten sovitus ("kosto" tehdystä rikoksesta), mutta myös kuntoutus ja hoito. Tavoitteena on rangaistusaikana vahvistaa rikoksentekijöiden sosiaalisia, emotionaalisia ja opillisia kykyjä. Yleisesti kuitenkin ollaan sitä mieltä, ettei vankila ole näissä tavoitteissaan onnistunut. Omalla toiminnallaan vankila kuitenkin luo myös uhkia kriminaalipoliittisille tehtävilleen. Keräämällä rikolliset yhteen se lisää rikollisten arvojen ja normien syntymistä ja kehittymistä sekä alakulttuuristumista. Leimaamalla vankilaan joutuneet rikollisiksi se lisää myös syrjintää ja syrjäytymistä ja luo siten suotuisan pohjan rikollisen uran kehittymiselle. Nuorten joutumista vankilaan pitäisikin välttää, sillä vankila uusintarikollisuuden lisääntymisen lisäksi aiheuttaa nuorelle leimautumista, heikentää nuoren muutenkin heikkoa sosiaalista verkostoa. Vankilaan joutuminen vaikeuttaa myös nuoren työssä pysymistä ja työhön pääsemistä. Vankiloissa olleiden 15 - 20 -vuotiaiden määrä putosikin selvästi 1980 -

luvulla. Kun vuonna 1981 heitä oli vankiloissa 376, oli vuonna 1990 vastaava luku 223. Vankilatuomiota on alettu pitää äärimmäisenä keinona nuoria rikoksentekijöitä tuomittaessa, sillä sen aiheuttamat haitat on todettu hyötyjä suuremmiksi. (Laine 1991, 164-173; Lång 1995, 24; Nuorisokomitea -90, 135-137.)

Vuonna 1989 YK sopii lasten oikeuksia puolustavasta yleissopimuksesta. Suomi on ratifioinut sen vuonna 1991. Sopimuksen 37. artiklassa kielletään sijoittamasta alle 18 -vuotiaasta aikuisten joukkoon kärsimään rangaistusta. Ainoastaan erityiset syyt mahdollistavat toisin toimimisen. (Lång 1995, 14; Timonen 1994, 87.)

Kivivuoren (1995, 43) tutkimuksessa (n=1142) peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaita pyydettiin arvioimaan erilaisten rangaistusten pelotetta asteikolla yhdestä viiteen (lievä - ankara). Annetuista vaihtoehdoista vankeus koettiin erittäin voimakkaaksi pelotteeksi. Pelotteen kokemisen keskiarvo oli 4.84, kun esimerkiksi sakon pelotteen keskiarvoksi tuli 3.25 annetulla asteikolla.

Toimenpiteistä luopuminen

Nykyisessä lainsäädännössä on mahdollista luopua toimenpiteistä kolmessa eri vaiheessa. Poliisin on mahdollista katsoessaan oikeaksi luopua esitutkinnasta, syyttäjän on mahdollista halutessaan jättää syyttämättä ja tuomari voi jättää tuomitsematta katsoessaan sen olevan parhaan vaihtoehdon. Toimenpiteistä luopuminen edellyttää, että tekijän syyllisyys rikokseen katsotaan selvitettyksi. Vuonna 1994 oikeudenkäynneissä jätettiin 436 tapausta tuomitsematta rikoslain 3 luvun 5 §:n mukaan. Rikoslaki antaa mahdollisuuden syyttämättä jättämiseen, jos

- rikosta voidaan pitää vähäisenä
- rikosta voidaan erityisistä syistä pitää anteeksiannettavana
- rangaistusta voidaan pitää kohtuuttomana tai tarkoituksettomana
- rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään

Tyypillisiä syitä ovat esimerkiksi se, että oikeudenkäynti sinänsä voidaan katsoa rangaistukseksi tai rikoksesta on aiheutunut rikolliselle itselleen merkittävä vahinko. (Timonen 1994, 1862; Timonen 1996, 89-90.)

Yhdyskuntapalvelu

Vasta aivan viime vuosikymmeninä on maassamme tapahtunut rankaisukäytännön uudistamisen mahdollistanut asennemuutos. Vielä vuonna 1976 ilmestyneessä Rikosoikeuskomitean mietinnössä (1976, 72) painotettiin seuraamusjärjestelmän yksinkertaisuuden, rangaistuksen ennustettavuuden ja lainkäytön yhdenmukaisuuden merkitystä. Tämän jälkeen seuraamusjärjestelmää alettiin kehittää vaihtoehtoisemmaksi. Yhdyskuntapalvelun puolesta puhuivat hyvät kokemukset Englannissa, Yhdysvalloissa ja Uudessa Seelannissa. Yhdyskuntapalvelun etuja ovat toisaalta sen taloudellinen edullisuus verrattuna vankilatuomion kustannuksiin, sillä yhdyskuntapalveluna suoritettu tuomio oli palvelun kokeiluvuonna 1991 kustannuksiltaan vain 28 % vastaavasta vankilatuomiosta, toisaalta sen tarjoama mahdollisuus helpottaa tuomitun kiinnittymistä yhteiskuntaan. Yhdyskuntapalveluun liittyy kolme tavoitetta: rangaistuksen aiheuttaman kärsimyksen vähentäminen, mahdollisimman mielekkään kokemuksen järjestäminen tähän seuraamukseen tuomitulle ja rangaistuksen määräämisen peruseriaatteiden (suhteellisuus- ja yhdenvertaisuuseriaatteiden) ylläpito. (Laitinen & Aromaa 1994, 223; Laitinen & Nyholm 1995, 124-125; Takala 1993, 168.)

Yhdyskuntapalvelusta puhutaan rikoslain 17 luvussa (Laki yhdyskuntapalvelun kokeilemisestä). Laki on peräisin vuodelta 1990. Yhdyskuntapalvelu on rikosoikeudellisena rangaistuksena tarkoitettu täysi-ikäisille, sitä ei siis ole voitu käyttää nuorten rikoksenteekijöiden rankaisemisessa. Suomessa yhdyskuntapalvelua voidaan määrätä 20 - 200 tuntia. Yhdyskuntapalvelu otettiin maassamme käyttöön verrattain myöhään, sillä esim. Englannissa yhdyskuntapalvelua alettiin suunnitella jo 1960 -luvulla. Yhdyskuntapalvelun pituudeksi määriteltiin vuonna 1972 Englannissa 40 - 240 tuntia ja sitä voitiin määrätä 17 -vuotta täyttäneelle rikolliselle. Yhdyskuntapalvelussa on pyritty erityisesti varmistamaan se, että seuraamusta käytetään juuri ehdottoman vankeuden vaihtoehtona. (Menzies & Vass 1989, 204-205; Timonen 1994, 1948-1949.)

Yhdyskuntapalvelulla tarkoitetaan palkatonta ja valvonnan alla tehtävää yleishyödyllistä työtä, johon rikoksenteekijä voidaan tuomita ja joka suoritetaan kokonaan rangaistuslaitoksen ulkopuolella. Enintään viisi tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan kuitenkin vuonna 1994 tehdyn lisäyksen mukaan suorittaa käyttämällä päihdehuollon palveluja kriminaalihuoltoyhdistyksen hyväksymällä tavalla. Kokeiluluontoisena yhdyskuntapalvelu on

otettu käyttöön osassa tuomioistuimia vuonna 1991 ja vuonna 1994 kokeilu laajennettiin koko maahan. (Takala 1993, 1; Timonen 1994, 1948-1949; Timonen 1996, 81-82.)

Yhdyskuntapalvelua voidaan tuomita lyhyen ehdottoman rangaistuksen asemesta. Yhdyskuntapalvelun maksimipituus on kahdeksan kuukautta. Se ehdoton vankeusrangaistus, jonka sijasta yhdyskuntapalvelua tuomitaan, mainitaan kuitenkin tuomioistuimen päätöksessä. Tuomion muuntosuhde on karkeasti ottaen se, että yksi päivä vankeutta vastaa yhtä tuntia yhdyskuntapalvelua. Rangaistuksen suorittaminen tulee aloittaa heti, kun tuomio on annettu ja se on suoritettava loppuun vuoden kuluessa. Kriminaalihuoltoyhdistys voi kuitenkin pidentää hyvästä syystä palveluaikaa kolme kuukautta kerrallaan, kuitenkin enintään vuoteen ja kolmeen kuukauteen. Yhdyskuntapalveluun ei kuitenkaan tuomita, jos epäillänsä ettei tuomittu kykene selviämään palvelusta tai jos se on vastoin hänen tahtoansa. Tällöin tuomio suoritetaan normaalisti ehdottomana vankeutena. Yhdyskuntapalvelupaikat hankkii ja toimeenpanoa valvoo kriminaalihuoltoyhdistys. (Takala 1993, 1; Timonen 1994, 1948-1949; Timonen 1996, 81-82.)

Mikäli tuomittu rikkoo yhdyskuntapalvelun sääntöjä, lähetetään syyttäjälle kirjallinen ilmoitus ja palveluvelvollisuus muunnetaan takaisin vankeudeksi. Tuomioistuin voi myös kieltää jatkamasta yhdyskuntapalvelua, mikäli tuomittu syyllistyy uuteen rikokseen ja saa vankilatuomion. Myös tällöin suorittamaton yhdyskuntapalvelu muunnetaan takaisin vankeusrangaistukseksi. (Takala 1993, 1; Timonen 1994, 1948-1949; Timonen 1996, 81-82.)

Ensimmäisen puolenvuoden aikana yhdyskuntapalvelukokeiluun vuonna 1991 osallistuneista suurin osa (77 %) oli tuomittu liikennejuopumuksesta. Toiseksi suurin ryhmä olivat varkausrikoksesta tuomitut (12 %). Puolet määrättyistä yhdyskuntapalveluista olivat pituudeltaan 51 - 90 tuntia. Vain kahdessa prosentissa tapauksista yhdyskuntapalvelua määrättiin yli 171 tuntia. (Hertzberg 1991, 22-24.)

4.3 Sovittelu

Sovittelu on vaihtoehtoinen konfliktinratkaisutapa, jossa rikoksen osapuolet yrittävät vapaaehtoisten ja puolueettomien sovittelijoiden avulla löytää sovinnon ja tarvittaessa sopimuksen vahingon korvaamisesta. Sovittelusta on otettu rikoslakiin maininta, joka on voimassa helmikuun alusta 1997 alkaen. Sen mukaan "jollei yleinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta, milloin oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettä-

vä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutuksen estämiseksi tai poistamiseksi, tekijän henkilökohtaiset olot, rikoksesta tekijälle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat." (Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996, 3122).

Sovittelussa pidetään tärkeänä osapuolten kohtaamista, ristiriitatilanteen selvittämistä ja henkilökohtaisen vastuun ottamista. Sovittelun päätavoitteet ovatkin sosiaalisissa ja kasvatuksellisissa seikoissa. Ensimmäiset rikokset saatiin soviteltaviksi vuonna 1984 Vantaalla. Muutaman vuoden kuluttua sovittelua käytettiin muissakin isoissa kaupungeissa. Vuonna 1992 sovittelua käytettiin jo noin sadalla paikkakunnalla.

Julkisuudessa sovitteluun on suhtauduttu melko varauksettomasti, mutta eri paikkakunnilla viranomaisten (poliisin ja syyttäjän) suhtautuminen sovitteluun on vaihdellut rajusti. Järvisen (1993) tutkimuksen mukaan esimerkiksi Lahdessa poliisi oli erittäin valmis sovitteletapauksissa rikoksesta ilmoittamatta jättämiseen. Mikkelissä syyttäjä oli valmis luopumaan syytteistä sovitteletapauksien ansiosta. Näin toimien sovittelu, jota ei ole rangaistusmuotona kirjattu lakiin, ikään kuin virallistuu (Lång 1995, 24). Kokeilun alkuvaiheessa Jyväskylässä kaikki tapaukset olivat tulleet oikeuden ratkaistaviksi, vaikka sovittelua olisikin käytetty. (Laitinen & Aromaa 1994, 226-233.)

Sovittelun tarkoituksena on etsiä ihmisten oman aktiivisuuden avulla vaihtoehtoja riitojen ja rikosten aiheuttamien ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi, lisätä asukkaiden yhteisvastuuta, yhteistoimintaa ja viihtyisyyttä ja vähentää asuma-alueen rikollisuutta. Sen katsotaan olevan usein oikeusprosessia parempi vaihtoehto molemmille osapuolille. Sovittelu tarjoaa inhimillisiä malleja ristiriitojen ratkaisemiseksi, jossa molemmat osapuolet voivat osallistua oman asiansa ratkaisuun. Uhrin kohtaamisella katsotaan olevan ennaltaehkäisevä vaikutus rikosentekijän uusintarikollisuuteen. Sovitteleminen on usein molemmille osapuolille oikeuden antamaa tuomiota tyydyttävämpi ratkaisu. Sovittelutulos voidaan ottaa oikeudessa huomioon rangaistusta lieventävänä tekijänä ja toisinaan koko oikeusprosessi voidaan välttää. Asianomistajalla on paremmat mahdollisuudet saada korvausta vahingosta ja syylliseksi epäilty välttää leimautumiselta. (Järvinen 1993, 1-6, 124, 137-138.)

Uhrin kannalta rikoksen tekijän kohtaaminen ei kuitenkaan välttämättä ole kovinkaan helppoa. Tästä on saatu kokemuksia Uudessa-Seelannissa, jossa on kehitelty oma muunnelma yhdistelemällä sovittelua ja rikoksesta tuomitsemista. Uuden-Seelannin mallissa "annetaan uhrille ääni". Tämä tapahtuu niin, että järjestetään tilaisuus, johon osallistuvat uhri (tai uhrin edustajat), epäilty, tämän vanhemmat sekä poliisi. Keskustelemalla pyritään

löytämään rankaisumuoto joka tyydyttää myös uhria. Suurin osa uhreista koki tällaisen mallin hyväksi. Kuitenkin monille uhreille tämä oli liian vaikea kokemus. Monet uhreista pelkäsivät rikoksen tekijää edelleenkin. Vaikeiksi koettiin myös omat, rikollisen kohtaamisen nostattamat tunteet. Toisaalta kuitenkin uhrin ja rikoksen tekijän kohtaaminen voi auttaa heitä eläytymään toistensa osaan ja näin voidaan saavuttaa tilanne, jossa molemmat ymmärtävät tapahtuneen toistensa näkökulmasta. Tämä ei yleensä ole mahdollista normaalissa oikeusprosessissa. (Lång 1995, 24; Morris, Maxwell & Robertson 1993, 304-306, 316-319.)

4.4 Rankaisemiskäytännön ongelmat

Käytännössä nuorten rikosentekijöiden kohdalla on ollut kolme mahdollista rankaisukeino: sakkorangaistus, ehdollinen- ja ehdoton rangaistus. Sakkorangaistus on nuorten kohdalla rangaistuksena yleisin, mutta sen määräämiseen liittyy myös ongelmia. Sakkorangaistus on nuorelle hankala, sillä hänellä ei yleensä ole tuloja. Toisaalta sakkorangaistus samalla voi syventää nuoren syrjäytymis- ja rikollisuuskierrettä. Kun nuorella ei ole rahaa maksaa sakkorangaistusta, hän joutuu tekemään rikoksen saadakseen sakon maksetuksi. On myös mahdollista että nuoren asenne rangaistusta kohtaan voi muuttua välinpitämättömäksi. Kun ei ole rahaa maksaa, mitä väliä rangaistuksella on.

Ehdollinen rangaistus on toiseksi yleisin rankaisemisen muoto. Käytännön kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet, että rangaistuksena ehdollinen tuomio on tehoton. Ehdollisen rangaistuksen ongelmaksi on tullut se, että se ei tarjoa välitöntä rangaistusta. Rangaistuksen määrääminen ehdollisena voi aiheuttaa tunteen, että teosta ei seurannut mitään rangaistusta. Kun sitten useat ehdolliset rangaistukset muuttuvat vakavan rikoksen tai täysi-ikäisenä tehdyn rikoksen myötä ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, voi nuoren ensimmäisestä vankilatuomiosta tulla kohtuuttoman pitkä. (Timonen 1994, 1962-1965).

Vankilaan joutumisen on katsottu olevan nuoren kehitykselle erittäin haitallista. Järvisen (1988, 27-39) mukaan nuoret vangit omaksuvat aktiivisesti itselleen kuvitelmiänsä vangin roolista ja alkavat käyttäytymään tämän mallin mukaan. Tämä on keino säilyttää itsetunto vahvana alistavassa ympäristössä, mutta siviilielämään palatessa tämä malli ei enää toimi, vaan aiheuttaa nuoren joutumisen takaisin rikolliseen käyttäytymiseen ja sitä kautta takaisin

vankilaan. Vankilan on usein katsottu olevan "oppikoulu rikollisuuteen". Mitä suljettumasta laitoksesta on kyse, sitä enemmän syntyy rikollisuutta lisäävää vankikulttuuria. Tästä johtuen on lähdetty kehittämään vankilaitosten toimintaa ja vankeusrangaistuksia suuntaan, jolla olisi rikoksia ennaltaehkäisevä vaikutus. Kosketusta ja kiinnikkeitä siviilielämään on haluttu lisätä. Tällaisia keinoja vankilassa ovat poistumisluvat, ammatillinen koulutus, mahdollisimman ongelmattomat mahdollisuudet hoitaa suhteita läheisiin ihmisiin jne. Nuoria rangaistaessa on pyritty välttämään vankeusrangaistuksia. Koska nuorten tekemät rikokset johtuvat yleensä ajattelemattomuudesta, katoavat ongelmat yleensä muutamassa vuodessa nuoren aikuistumiskehityksen myötä. Tästä johtuen nuorten kohdalla vankeusrangaistuksen voidaan yhteiskunnan näkökulmasta katsoa olevan hyvin lyhytnäköinen ratkaisu. Mikäli nuoren tekemä rikos kuitenkin edellyttää vankilatuomiota, tuomitaan hänet nuorisovankilaan, jos hänen katsotaan tarvitsevan sellaista opetusta tai kasvatusta, jota nuorisovankilassa voidaan antaa. (Timonen 1994, 1940). (Anttila & Törnudd 1983, 197-199; Laitinen, Nyholm 1995, 127-128.)

Vankilarangaistukset ovat myös yhteiskunnalle kalliita. Tällä hetkellä vankiloissa on noin 11 000 henkilön muodostama kantajoukko. Näistä 3500 - 5000 on ammatti- ja taparikollisia, jotka tekevät yli 60 % kaikista rikoksista. Näiden vankilan ja siviilielämän välillä kulkevien rikollisten aiheuttamat kustannukset yhteiskunnalle ovat arvion mukaan viidestä kymmeneen miljoonaan markkaan rikosvahinkoina ja laitostuloina. (Laitinen & Nyholm 1995, 157-158.)

Viimeaikoina on esiintynyt keskustelua myös ankarampien vankeusrangaistusten puolesta. Erityisesti Yhdysvalloissa rangaistuksia onkin muutettu yhä ankarammiksi. Vankimäärät ovatkin suuria: kun Suomessa vuonna 1993 oli 67 vankia 100 000 asukasta kohti, Yhdysvalloissa oli yli 600 vankia 100 000 asukasta kohti. Tutkimuksissa on todettu, ettei ankarammilla rangaistuksilla saavuteta haluttua lopputulosta. Ne eivät luo toivottua pelotilaa nuorisorikollisille. Merkittävä syy tähän on se, että suuri osa nuorten tekemistä rikoksista johtuu nimenomaan ajattelemattomuudesta. Pitkän tähtäimen tulokset ankarammista rangaistuksista ovatkin haitallisia, sillä vankilatuomiot leimaavat nuoren rikolliseksi ja näin vaikeuttavat nuoren tulevaa sopeutumista yhteiskuntaan. (Jensen & Metsger 1994, 96-102; Laitinen & Nyholm 1995, 138.)

5 RANKAISEMISKÄYTÄNNÖN UUDISTAMINEN

5.1 Rankaisemiskäytännön uudistamisen taustoja

Kriminaalipolitiikan yleisenä periaatteena on ollut, että nuorille tuomitaan lievempiä rangaistuksia kuin aikuisille. Tämä johtuu siitä, että nuorten tekemät rikokset johtuvat lähinnä ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta. Vankilatuomiolla on katsottu olevan haitallinen vaikutus nuoren kehitykseen. Tästä johtuen on haluttu lähteä kehittämään vapaudessa täytäntöön pantavia seuraamuksia. Aikuisille rikoksentekeijöille tällaisena seuraamusvaihtoehtona on ollut yhdyskuntapalvelu vuodesta 1990 alkaen. Nuorisorangaistuslakia kehiteltäessä on ajatuksena ollut nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu. Kuitenkin nuorisorangaistuksen soveltamisessa on yhdyskuntapalvelusta poiketen, joka lähes kokonaan suoritetaan työnä, paljon erilaisia mahdollisuuksia. (Laitinen & Nyholm 1995, 21-29.)

Yleinen suuntaus Euroopassa on ollut pyrkiä vähentämään vankeusrangaistuksia ja etsimään uusia vaihtoehtoja. Kyseessä on ollut myös taloudellisesti edullisempien rankaisemiskeinojen etsiminen. Kun nuorisorangaistuslakia on kehitelty 1990 -luvulla, on ajan henki nuorisotyössä suosinut toiminnallisuutta. Ajatuksena on ollut, että nuorisorangaistus voisi ehkäistä uusintarikollisuutta antamalla nuorelle keinoja selviytyä sosiaalisessa elämässään. (Laitinen & Nyholm 1995, 21-29; Lausunto rikoslakiprojektin ehdotuksesta nuorisorangaistukseksi 1993, 841; Puhakka 1993, 11-12.)

Ruotsissa nuorille rikoksentekeijöille on suunnitteilla uusi seuraamustyyppi, erityinen valvonta. Se olisi erityisissä laitoksissa suoritettava rangaistus, joka vastaisi rangaistusarvoltaan nykyisiä ehdottomia rangaistuksia. Rangaistusaika olisi vähintään kuusi kuukautta, enintään kaksi vuotta. Yli kahden vuoden vankeusrangaistukset suoritettaisiin perinteisellä tavalla vankilassa. Lisäksi Ruotsissa on vuonna 1995 päätetty aloittaa kokeiluna elektronisesti valvottu kotiaaresti. Tällainen valvonta sallisi nuoren esim. koulussa tai työssä käymisen, mutta vapaa-aikana olisi oleskeltava kotona. Näin pyritään estämään vankilan nuorille aiheuttamia sosiaalisia vaikutuksia. Valvottua kotiaarestia on käytetty Yhdysvalloissa jo 1980 -luvulta alkaen. (Laitinen & Nyholm 1995, 125-126, 181.)

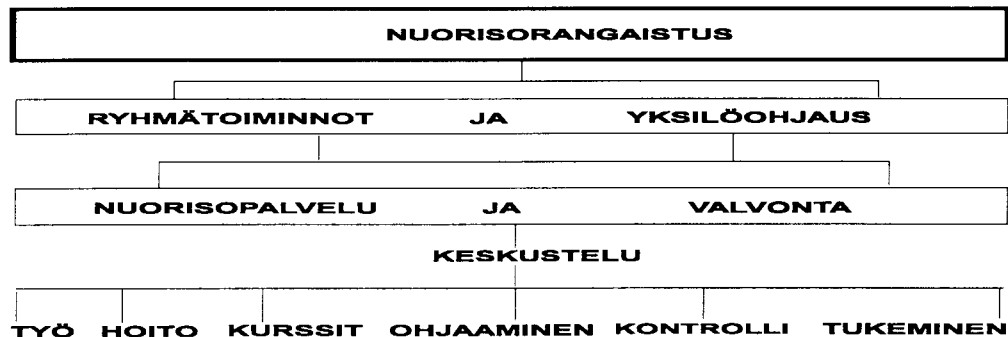
Yleinen mielipide rikoksesta rankaisemisesta on kuitenkin käytäntöä ankarampi. Samaan aikaan kun tutkijat suosittelevat lievempiä rangaistuksia, yleinen mielipide on kääntynyt yhä ankarampien rangaistusten kannalle (vrt. Lapinleimu 1996, 56). Myös syksyn 1997 nuorisobarometrissä on samansuuntaisia tuloksia. Nuorisobarometriin vastanneista naisista suhtautui 82 % ja miehistä 76 % ehdottoman kielteisesti huumeiden käytöstä annettavien rangaistusten lieventämiseen. Toisaalta kuitenkin lähes joka neljäs Kivivuoren (1995, 38) tutkimukseen osallistuneista peruskoulun yhdeksäsluokkalaisesta katsoi humalatilan olevan syy selvinpäin tehtyä rikosta lievempään rankaisemiseen.

5.2 Nuorisorangaistuslaki

Nuorisorangaistus on helmikuun alusta 1997 kolmivuotisena kokeiluna käyttöön otettu uusi seuraamus. Se koostuu nuorisopalvelusta ja valvonnasta (kuvio 6). Nuorisopalvelu on nuorille sovellettavaa yhdyskuntapalvelua, joka toteutetaan ennalta laaditun suunnitelman mukaisena säännöllisesti. Nuorisorangaistuksen kokonaiskesto on vähintään 10 ja enintään 60 tuntia. Valvonnan pituus on vähintään neljä kuukautta ja enintään vuosi. Nuorisorangaistuksen kestoä määritellessä ei tuntimääriä verrata vankeusrangaistukseen, kuten yhdyskuntapalvelussa. Lähtökohtana on rikoksen vakavuus ja tekijän syyllisyys. Rangaistuksena se sijoittuu ehdollisen rangaistuksen rinnalle, eli niitä tuomioita, joita nuorille on aiemmin tuomittu ehdollisina, voidaan nyt tuomita nuorisorangaistuksena. Toisin kuin yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus on täysin oma rangaistuksensa. Yhdyskuntapalvelu voidaan tuomita vaihtoehtoisena rangaistuksena mutta nuorisorangaistusta ei voi suorittaa muilla

seuraamuksilla. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 1996, 12-13; Oikeusministeriön asettaman nuorisorangaistusryhmän ehdotus 1996, 10.)

Rangaistuksen toimeenpanosta vastaa kriminaalihuoltoyhdistys. Kriminaalihuoltoyhdistys voi käyttää eri alojen asiantuntijoita apuna ohjelmien toteuttamisessa. Nuorisorangaistusryhmän esityksen mukaan laadittavaa peruspakettia olisi hyvä käyttää myös perustana yhteistyöverkoston eri osien kanssa käytävissä neuvotteluissa. Palveluohjelmat voitaisiin toteuttaa joko ryhmämuotoisina tilaisuuksina tai yksilöohjauksena. (Oikeusministeriön asettaman nuorisorangaistusryhmän ehdotus 1996, 11-12; Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996, 3119.)

KUVIO 6: Nuorisorangaistuksen sisältö (Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996, 3119)

Merkittävä osa nuorisopalvelusta toteutetaan yhdyskuntatyönä. Tämän lisäksi nuorisopalveluun voi sisältyä myös nuoren sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja toimintoja. Tällaisia tehtäviä voisivat olla esimerkiksi sellaiset kurssit ja opetusohjelmat, joiden avulla selvitetään nuoren elämäntilannetta. Kurssien ja opetusohjelmien sisällöt voisivat olla esimerkiksi ammattiin, koulutukseen, työhön ja vapaa-aikaan liittyvät asiat. Tärkeitä sisältöalueita ovat myös päihteiden käyttöön, sosiaalipalveluihin, asumiseen, liikenteeseen sekä raha-asioiden hoitoon liittyvät ongelmat. Hallituksen esityksessä todetaan erilaisista nuorten ryhmätoiminnoista rikollisen käyttäytymisen ehkäisemisessä saadun hyviä kokemuksia. Nuorisorangaistuksen yhdenmukaista toimeenpanoa varten on hallituksen esityksen mukaan tarkoitus laatia malliohjelmiä edellä mainituista asioista. Oikeusministeriön asettaman nuorisorangaistusryhmän ehdotuksen (1996, 12) mukaan nuorisorangaistuksen yhdenmukaista toimeenpanoa varten laaditaan peruspaketti, johon tulee sisältymään viiden tunnin paketti päihteistä ja kymmenen tunnin kansalaistaitopaketti, joista nuoren yksilöllisten tarpeiden

perusteella ja kunkin nuorisopalvelun tuntimäärien rajoissa kootaan yksilöllinen ohjelma. (Oikeusministeriön asettaman nuorisorangaistusryhmän ehdotus 1996, 11-12; Suomen sää-döskokoelma vuodelta 1996, 3119.)

Nuorisorangaistuksessa määrätään aina valvonta. Valvontaa voidaan määrätä tuomioistuimen määräämän ajan, vähintään neljäksi kuukaudeksi, enintään vuodeksi. Valvonnassa keskeistä on kahdenkeskinen keskustelu rikosentekijän elämäntilanteesta, sekä tehdystä rikoksesta, sen vaikutuksista ja vaihtoehtoisista toimintatavoista. Valvonnan tehtävä on myös tukea ja ohjata nuorta. Nuorisorangaistusryhmä katsoo ehdotuksessaan (Oikeusministeriön asettaman nuorisorangaistusryhmän ehdotus 1996, 10), että valvonnan sisältöön tulee kuulua rikoksen, sen haittojen, seurausten ja vaihtoehtojen systemaattinen käsittely. Osa valvonnasta voidaan toteuttaa myös ryhmämuotoisena. Tuomitun tulee olla säännöllisessä yhteydessä valvojaan. Valvojan ja valvottavan tulee tavata säännöllisesti ja riittävän intensiivisesti sopivaksi katsotussa paikassa. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 1996, 13.)

Koska nuorisorangaistukseen määrättäisiin lähinnä sellaisia nuoria, jolle on tuomittu aiemmin vähintään yksi ehdollinen tuomio, ovat monet tuomituista jo valmiiksi valvonnassa. Tällaisessa tapauksessa valvonta-aika päättyy pisimpään voimassa olevan ajan päättyessä. (Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996, 3119-3120.)

Nuorisorangaistuksen tarkoitus

Nuorisorangaistuksella on haluttu tarjota uusi vaihtoehto nuorten rankaisemiseen, jossa rikoksesta seuraa välitön rangaistus. Nuorisorangaistuksessa rangaistus voi olla kuitenkin myös kasvatuksellista ja hoitavaa. Rangaistuksella olisikin siis tarkoitus puuttua niihin syihin, jotka aiheuttavat nuoren rikollista käyttäytymistä ja näin ehkäistä uusintarikollisuutta. Iivari (1994) mainitsee tällaisiksi syiksi normaalipalvelut, tarkoittaen asuntoja, koulutus- ja työpaikkoja, perheen taloudellista tukea sekä positiivisia tukirakenteita. Hänen mukaansa rikokseen puuttuessa olisi puuttuttava nimenomaan näihin tarpeisiin. Tärkeintä olisi luoda nuoren rikosentekijän ympärille toimiva, normaali sosiaalinen verkosto, joka tarjoaa vuorovaikutusta, joka nuorelta on puuttunut. Myös Suomen Asianajajaliitto ehdottaa valvotun hoidon tai hoitoon ohjauksen muodostamista vankeusrangaistukselle vaihtoehtoiseksi täytäntöönpanomuodoksi. (Iivari 1994, 10-13; Lausunto rikoslakiprojektin ehdotuksesta nuorisorangaistukseksi 1993, 842.)

Mitä aikaisemmassa vaiheessa epäsosiaalisesti käyttäytyvä nuori saadaan avun piiriin, sitä suurempi mahdollisuus on auttaa tätä. Epäsosiaalisen kehityksen jatkuessa nuori on yhä syvemmällä rikoskierteessään ja rikosten tekemisestä voi muodostua elämäntapa. Rikollisen käyttäytymisen ennaltaehkäisyn keinoja ovat hoitotoimenpiteiden aloittaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja kompensoiva kasvatus ongelmien ilmaantuessa. Yhteiskunnan keinona on myös rakenteellinen työ ongelmia aiheuttavien tekijöiden vähentämiseksi. Nuorisorangaistuksen avulla puututaan nuoren elämään, kun ennaltaehkäiseminen ei ole onnistunut. Kuitenkaan tässä vaiheessa puuttuminen ei ole myöhäistä. Kun kyseessä on nuori ihminen, voidaan sosiaalisia taitoja vahvistavilla ohjelmilla saada aikaan hyviäkin tuloksia. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 1996, 7-10; Laitinen & Nyholm 1995, 108-119.)

Nuorisorangaistuksen tuomitseminen

Nuorisorangaistus on tarkoitettu 15 -vuotta täyttäneille, mutta alle 18 -vuotiaille nuorille. Määräävä tekijä maassamme on rikosentekijän ikä rikosta tehdessä, ei tuomiota annettaessa. Nuorisorangaistus määrättäisiin pääsääntöisesti sellaisille nuorille rikosentekijöille, jotka jo aiemmin on tuomittu ainakin yhteen ehdolliseen rangaistukseen. Tarkoituksena on siis suunnata nuorisorangaistus niille nuorille, joiden rikoksenuusimisriski on korkea. Näin nuorisorangaistukseen kuuluvat sosiaalipalvelut saadaan mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön. Nuorisorangaistusta käytettäisiin silloin, kun sakkorangaistus ei tunnu riittävältä, mutta ehdoton tuomio tuntuu liian ankaralta. Näin ollen nuorisorangaistus vastaisi lähinnä nykyistä ehdollista rangaistusta, mutta myös osaa ehdottomista rangaistuksista. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 1996, 6-21.)

Käytännössä nuorisorangaistuslain toteuttamisesta paikkakunnilla vastaa kriminaalihuoltoyhdistys. Kriminaalihuoltoyhdistyksen kautta pyritään luomaan rangaistaville nuorille yksilölliset ohjelmat rangaistuksen suorittamiseen. Eri paikkakuntien väliset kokeilut ovat osoittaneet sen, että ohjelmissa on suuriakin eroja. Merkittävä syy tälle on se, että eri paikkakuntien järjestötoiminnoissa ja nuorisotyössä on suuria eroja. Nuoren omat toiveet ja taipumukset pyritään ottamaan huomioon tuomion toteuttamisessa. (Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996, 3120.)

Nuorisorangaistuksen toteutumisesta vastaa suuri joukko eri alojen työntekijöitä. Työntekijöitä on kolmelta eri sektorilta. Oikeussektorin edustajat, poliisi, syyttäjä, tuomioistuin

ja kriminaalihuoltoyhdistys vastaavat rikoksesta epäillyn syyllisyyden todistamisesta, tuomion antamisesta ja toteuttamisesta. Oikeussektorin apuna tuomion täytäntöönpanossa ovat sosiaali- ja kasvatusektorin työntekijät. Sosiaalisektorin työntekijöitä ovat sosiaali-, terveys- ja työvoimaviranomaiset. Kasvatusektorin työntekijöistä kriminaalihuoltoyhdistyksen mahdollisia avustajia nuorisorangaistuksen toteuttamisessa ovat kuntien, seurakuntien ja järjestöjen nuorisotyöntekijät.

Nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun asetuksen (Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996, 3131) mukaan "nuorisopalveluun kuuluva palkaton työ voidaan suorittaa julkisyhteisön tai julkisoikeudellisen yhdistyksen taikka muun voittoa tavoittelemattoman yhteisön tai säätiön tehtävissä". Nuorisorangaistusryhmän ehdotuksessa (Oikeusministeriön asettaman nuorisorangaistusryhmän ehdotus 1996, 10) työpajat nähdään hyvinä palvelupaikkoina, sillä ne täyttävät hyvin nuorisorangaistuksen tavoitteita. Toisaalta ne pystyvät tarjoamaan säännöllisiä, valvottuja tehtäviä, toisaalta ne tarjoavat nuorelle mahdollisuuden luoda sosiaalisia suhteita lähiyhteisöön ja saada hänet osallistumaan ikäistensä nuorten erilaisiin toimintoihin. Työpajojen nopean lisääntymisen ansiosta lähes jokaisen nuoren lähellä on jokin työpaja.

Nuorisorangaistusta suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon nuoren omat toiveet ja kiinnostukset. Ajatuksena on, että nuorisorangaistuksen avulla pyritään luomaan nuorelle suhteita omaan lähiyhteisöönsä ja saamaan hänet osallistumaan ikäistensä nuorten erilaisiin toimintoihin. Valvonnan liittämällä rangaistukseen halutaan tukea nuorta hänen elämäntilanteessaan ja auttaa häntä käyttämään yhteiskunnan palveluja. (Laitinen & Nyholm 1995, 124.)

6 TUTKIMUSONGELMAT

Tämä tutkimus on suunnattu peruskoulun yhdeksäsluokkalaisille, jotka ovat juuri saavuttaneet 15 -vuoden iän. Tuo on myös rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja.

Tutkimuksen tärkeimpänä viitekehystenä toimii nuoria koskevan rankaisemiskäytännön uudistaminen, erityisesti 15 - 17 -vuotiaille rikoksentekeijöille tarkoitettu, kolmivuotisenä kokeiluna käyttöön otettu nuorisorangaistuslaki. Se tarjoaa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia nuorten rikoksentekeijöiden rankaisemiseen. Tässä yhteydessä uudet rankaisemismuodot muodostavat vain osan tutkimuksesta. Jotta rankaisemiskäytännön uudistamisen tarve ja nuorille soveltuvat rangaistukset saadaan selville, tulee tietää myös millaiseksi nykyinen rangaistusjärjestelmä koetaan, millaisia syitä nuoret näkevät rikosten tekemiselle ja millaisten syiden nähdään ajavan nuoria rikosten tekemiseen.

Tutkimusongelmien asettelulla on pyritty mahdollisimman kattavaan peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten nuorten näkemysten selvittämiseen nuorten sosiaalista kehitystä uhkaavista tekijöistä, nuorisorikollisuudesta ja sen syistä, rangaistusten tavoitteista sekä nykyisistä ja uusista rangaistusmuodoista. Näkemyksiä rangaistuksista ei voida selvittää tietämättä syitä, jotka johtavat niiden käyttöön. Ensimmäinen tutkimusongelma selvittääkin nuorten sosiaalista kehitystä uhkaavia tekijöitä ja toisen tutkimusongelman kautta selvitetään nuorisorikollisuuden syitä. Kolmannen tutkimusongelman kautta selvitetään rangaistusten tavoitteita. Neljännen tutkimusongelman tarkoituksena on selvittää näkemyksiä nykyisistä rangaistuksista ja viidennen tutkimusongelman avulla selvitetään nuorten näkemyksiä rankaisemiskäytännön uudistamisesta sekä uusista rankaisemismuodoista. Näkemyksiä tutkimusongelmissa

esitettyistä aihealueista selvitetään myös suhteessa vastanneiden sukupuoleen, asuinkuntaan ja koulumenestykseen.

Tutkimusongelma 1: Millaisten tekijöiden nuoret näkevät uhkaavan sosiaalista kehitystä?

- Millaisia syitä nuorten epäsosiaaliseen käyttäytymiseen liitetään?
- Millaisten tekijöiden nähdään aiheuttavan sosiaalista syrjäytymistä?
- Millaisia ominaisuuksia tyypilliseen rikoksentekijään liitetään?

Tutkimusongelma 2: Mikä nuorten mielestä aiheuttaa rikollista käyttäytymistä?

- Miksi jotkut nuoret tekevät rikoksia?
- Millaisia rikoksia nuoret oman käsityksensä mukaan tekevät?

Tutkimusongelma 3: Mitkä ovat rangaistuksen tavoitteet nuorten mielestä?

- Mitkä ovat rangaistusten tärkeimpiä tavoitteita nuorten mielestä?
- Miten nuoret rankaisisivat?

Tutkimusongelma 4: Miten nuoret suhtautuvat nykyiseen rankaisemisjärjestelmään?

- Miten erilaisista rikoksista tulisi rangaista?
- Millaisiksi nykyiset rangaistukset koetaan?

Tutkimusongelma 5: Miten nuoret suhtautuvat rankaisemiskäytännön uudistamiseen?

- Millaista nuorille suunnatun yhdyskuntapalvelun tulisi olla?
- Miten nuorta rikoksentekijää voitaisiin auttaa?
- Miten nuorten tekemiä rikoksia voitaisiin ennaltaehkäistä?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1 Kohderyhmän valinta ja aineiston kerääminen

Kohderyhmäksi valittiin peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaat Jyväskylässä ja Joutsassa. Jyväskylässä tutkimus toteutettiin yhdellä yläasteella 5 - 12.5.1997 ja Joutsassa 29.5.1997. Tutkimukseen osallistui Jyväskylässä 93 ja Joutsassa 52 oppilasta, eli yhteensä 145 oppilasta. Tutkimuksen toteuttaminen tapahtui tutkimuslomakkeen (liite 1) avulla. Tutkimuksen suorittamiseen oli annettu kunkin luokan kohdalla yksi oppitunti.

Peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaiden valitseminen kohderyhmäksi oli loogista, sillä tutkimus haluttiin suunnata noin 15 -vuotiaisiin nuoriin, jotka itse ovat juuri saavuttaneet rikosoikeudellisen vastuun alaikärajan. Yhdeksäsluokkalaiset ovat yläasteen oppilaista ainoita, jotka ovat jo täyttäneet 15 vuotta. Siten he kuuluvat ryhmään, jota nuorten rankaisemiskäytännön uudistaminen koskee. Etuna sille, että tutkittavat olivat peruskoulun oppilaita, oli se, että koko ikäluokka oli tavoitettavissa helposti. Vuotta vanhempia olisi ollut huomattavasti vaikeampaa tavoittaa kokonaisena ikäluokkana.

Kokeiluna aloitetun nuorisorangaistuslain toteuttaminen tuo 15 - 17 -vuotiaiden rankaisemiseen tässä tutkimuksessa ja tutkimuslomakkeessa mainittuja hoitavia mahdollisuuksia. Nuoret ovat nuoruuden asiantuntijoita, jotka omaavat runsaasti itseään koskevaa tietoa.

Paikkakunniksi valittiin Jyväskylä ja Joutsa, koska nämä edustavat hyvin Keski-Suomen maakunnan väestöä. Jyväskylä edustaa kokonsa puolesta merkittävää osaa maakunnan asukkaista, Joutsa taas tyypillistä Keski-Suomen kuntaa, jossa on alle 5000 asukasta. Jout-

san valintaan vaikutti myös se, että se ei ole suuremman kaupungin suoranaudessa vaikutuspiirissä. Eri tyyppisten kuntien valinnalla haluttiin samalla selvittää, onko kunnan koolla merkitystä mielipiteisiin tutkimuksen ongelmakentästä.

Koska oli oletettavaa, että vastaajat eivät tunne tutkimuksessa käytettyä terminologiaa, oppitunnin alussa kerrottiin noin 15 minuutissa mitä syrjäytymisellä tarkoitetaan, tutkimuslomakkeessa mainituista rikoksista, nykyisestä rangaistusjärjestelmästä ja lain uudistamisesta (liite 2) sekä tutkimukseen vastaamisesta. Näin autettiin tutkimuksen kysymysten ymmärtämistä ja samalla virittäydettiin tutkimukseen vastaamiseen, johon oli lopputunti aikaa. Koska kaikki jaetut tutkimuslomakkeet palautettiin, ei tutkimuksella ollut katoa.

Tutkimuslomake (liite 1) on laadittu niin, että sen avulla saataisiin kerättyä mahdollisimman hyvin tutkimusongelmien kannalta merkityksellistä tietoa. Tutkimuslomakkeen laadinnassa käytettiin apuna käytettävissä olevia teorioita ja aiempia tutkimustuloksia. Kysymyksen 4 vaihtoehdot on muotoiltu Westin (1982, 129, kuvio 2) teorian rikollisuuden monimuuttujatekijöistä mukaan. Kysymysten 5 ja 9 vaihtoehtojen valintakriteerinä oli tyypillisten nuorten tekemien, eri rikoslajeihin kuuluvien rikosten, selvittäminen (vrt. 15-17 -vuotiaiden osuus selvitetystä rikoksista rikoslajeittain Keski-Suomessa v. 1995; taulukko 2). Kysymyksen 7 vastausvaihtoehdot ovat tyypillisiä rangaistuksen tavoitteiksi esitettyjä vaihtoehtoja, joita on tämän tutkimuksen kohdassa 4.1 esitelty. Kysymyksessä 10 on käytännössä kaikki tutkimushetkellä olevat rangaistusvaihtoehdot (nuorisorangaistuskokeilu ei ole käytössä Keski-Suomessa). Kysymyksessä 12 on selvitelty sitä, millaisia uusia rangaistusmuotoja nuoriin voitaisiin soveltaa. Tässä esitetyt vaihtoehdot on tyypillisiä nuorisorangaistuksen yhteydessä esitettyjä vaihtoehtoja (tässä tutkimuksessa kohdassa 5.2, kuvio 6). Kysymykset 7, 10 ja 12 ovat yhdenmukaisia aiemman tutkimuksen (Lapinleimu 1996) kanssa. Näitä kysymyksiä olisi ollut turha muuttaa toisenlaisiksi, koska ne palvelivat tämän tutkimuksen tarkoitusta hyvin. Samalla ne tarjoavat mahdollisuuden vertailla nuorten ja nuorisotyöntekijöiden näkemyksiä jossakin myöhäisemmässä vaiheessa.

Tutkimuslomakkeen kysymykset on luokiteltavissa viiteen ryhmään tutkimusongelmien mukaan. Nuorten sosiaalisia ongelmia selvittäviä kysymyksiä olivat lomakkeen kysymykset 3, 4 ja 8, rikollisen käyttäytymisen syitä selviteltiin kysymyksissä 5 ja 6 ja rangaistuksen tavoitteita kysymyksessä 7. Nykyistä rangaistusjärjestelmää koskevia kysymyksiä olivat 9, 10 ja 11 ja rankaisemiskäytännön uudistamista koskevia kysymyksiä 12, 13 ja 14. Lisäksi kysymyksellä 15 haluttiin kerätä tietoa, joka mahdollisesti oli jäänyt mainitsematta muissa tutkimuslomakkeen kysymyksissä. Tutkittavien taustatietoja on kysytty kysymyksissä 1 ja

2, lisäksi aineistoa kerätessä tutkija on merkinnyt tutkimuslomakkeisiin tutkittavan paikkakunnan.

7.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuslomakkeessa oli sekä strukturoituja kysymyksiä että sanallisesti vastattavia avoimia kysymyksiä. Avoimilla kysymyksillä oli tarkoitus kerätä sellaista tietoa, jota strukturoiduilla kysymyksillä mahdollisesti ei oltaisi saatu kerättyä.

Avoimilla kysymyksillä kerätty aineisto on luokiteltu niin, että samaa tarkoittavat vastaukset on kerätty yhteen ja niiden määrä on laskettu. Toisaalta näin muodostui useita luokkia, jotka sisällöllisesti saattavat olla hyvin lähellä toisiaan, jopa tarkoittaa samaa asiaa. Avoimiin kysymyksiin muodostuneet vastausluokat eivät siis välttämättä ole toisiaan poissulkevia. Sama vastaaja on myös saattanut vastata useamman vastauksen, jotka on luokiteltu eri ryhmiin. Nämä seikat on huomioitava saatuja tuloksia tarkasteltaessa. Avoimilla kysymyksillä saatu, vastausten luonteen mukaan luokiteltu aineisto on esitetty frekvenssijakaumina pylväsdiagrammeissa.

Tutkimuksessa strukturoitujen kysymysten analyysimenetelmänä on käytetty frekvenssijakaumien kuvaamista, ristiintaulukointia ja yksisuuntaista varianssianalyysiä. Ristiintaulukoinnissa havaittuja riippuvuuksia on testattu χ^2 -testillä. Koska tutkimukseen vastanneita oli vain 145, oli joitakin kysymysluokkia yhdisteltävä riippumattomuustestejä varten. Ranan, Ritan ja Koukin (1992, 143) mukaan "luvalliseen tilanteeseen voi pyrkiä yhdistelemällä alkuperäisiä luokkia tai jättämällä pois sellaisia luokkia, joissa frekvenssi on liian pieni".

Tutkimusaineistossa on mittaustasoltaan järjestysasteikolla olevia muuttujia. Tutkimuksessa käytetty varianssianalyysi on tarkoitettu välimatka-asteikolla olevalle aineistolle. Valkosen (1981) mukaan kuitenkin tutkimuksissa, joissa kohdejoukkona ovat henkilöt, muuttujat ovat yleensä järjestysasteikolla. Valkosen mukaan yleinen tapa on, että "...vaikka tutkijat ovat tietoisia menettelynsä virheellisyydestä, he käyttävät välimatka-asteikkomenetelmiä järjestysasteikollisilla mittareilla ja rikkovat tietoisesti sääntöä". Tästä saatavana etuna hän mainitsee pelkkien järjestysasteikkojen käyttämisen merkitsevän tiedon hävittämistä. Haittana tällaisesta käytännöstä Valkonen pitää sitä, että "...tämä voi vääristää tuloksia ja me emme tiedä, minkälaista tämä vääristymä on". Valkosen mukaan järjestysasteikkojen tilas-

tollisesta käsittelystä välimatka-asteikkoina ei kuitenkaan aiheudu suurta virhettä. (Valkonen 1981, 15-20.)

7.3 Tutkimustulosten luotettavuus

Tutkimus toteutettiin kahdessa peruskoulussa yhdeksänsien luokkien oppilaille. Toinen koulu sijaitsi Jyväskylässä, toinen Joutsassa. Näillä kouluilla tutkimukseen osallistuivat kaikki paikalla olleet oppilaat. Jyväskylä ja Joutsa edustavat Keski-Suomen maakunnan väkimäärään nähden sopivasti erilaisia kuntia. Joutsan tapaan suurin osa Keski-Suomen kunnista on pieniä, noin 1000 - 6000 asukkaan kuntia. Jyväskylä puolestaan edustaa kokonsa puolesta suurta osaa maakunnan asukkaista.

Kaikki kyselypäivinä koulussa olleet peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset vastasivat kyselyyn. Kun huomioidaan koulusta poissa olleet oppilaat, nousee vastaamisprosentti kuitenkin selvästi yli yhdeksänkymmenen. Toisaalta poissaolleiden poissaolon syyt voivat liittyä tutkimuksen sisältöön. Mahdollinen luvaton poissaolo koulustahan on jo sinänsä normien rikkomista. Toisaalta tässä tutkimuksessa ei kerätty tietoa itseilmoitetusta rikollisuudesta ja näin ollen poissaolleet eivät välttämättä laske paljoakaan tutkimuksen sisäistä luotettavuutta.

Saadut tutkimustulokset kuvaavat tutkittujen koulujen oppilaiden mielipiteitä. Vaikka tulokset ovat muuallekin suuntaa antavia, tulosten yleistäminen sisältää riskejä. Tämä johtuu siitä, että tutkimukseen osallistuneita nuoria on yleistämisen kannalta kovin vähän suhteessa koko maan yhdeksäsluokkalaisten määrään. Tutkittavia koulujakin on vain kaksi, kun koko maassa on lähes 700 peruskoulua (Kivivuori 1997, 4). Esimerkiksi kouluun liittyvissä kysymyksissä saman koulun oppilaiden vastaamiseen voi vaikuttaa jokin tutkimuksessa ilmitulematon tekijä ja toisaalta vastanneiden asuinalueet saattavat olla samoja.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty mielipiteitä ja asenteita. Alkulan, Pöntisen ja Ylöstalon (1995, 121) mukaan nimenomaan asenne ja mielipidetutkimusten tulokset ovat kaikkein epäluotettavimpia. Myöskään tällä perusteella tutkimuksen yleistäminen koko maahan ei ole mahdollista.

8 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELUA

8.1 Nuorten näkemyksiä sosiaalisten ongelmien syistä

Kysyttäessä nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä (taulukko 3; tutkimuslomakkeen kohta 4, liite 1; West 1982, 129, kuvio 2), annetuista vaihtoehdoista tärkeimpinä peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset pitivät perheen ongelmia ja ystäväpiiriä. Perheen ongelmien katsoi vaikuttavan vähintään melko paljon 92 % ja ystäväpiiriin 91 % vastanneista. Muita tärkeitä tekijöitä ovat epäsuotuisat tapahtumat, kuten perheen kriisit, koulun keskeyttäminen, mahdollisuus rikoksen tekemiseen esimerkiksi heikon kontrollin johdosta sekä rikollinen persoonallisuus. Lähisukulaisten ja perinnöllisyystekijöiden ei katsottu juurikaan vaikuttavan nuorten sosiaaliseen syrjäytymiseen. Mielenkiintoista jokoivat vaihtoehdot yksilön oma elämäntapa, koululuokka, vanhempien työttömyys, koulu laitoksena, asuinalue, yhteiskuntajärjestelmä lakeineen ja vähemmistöryhmään kuuluminen.

Eniten vaikuttavat tekijät ovat Bronfenbrennerin (1979, 209-291, kuvio 1) ekologisen sosiaalistumisteorian mukaisesti luokiteltavissa lähinnä yksilö- ja lähiyhteisötekijöihin. West (1982, 129, kuvio 2) on kuvannut yhden syrjäytymisen muodon, rikollisen käyttäytymisen, tärkeimpiä syitä. Tässä tutkimuksessa saadut tulokset nuorten sosiaalisen syrjäytymisen syistä ovat hyvin yhdenmukaisia Westin teoriassaan esittämien rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavien tekijöiden kanssa. Jyrkämän (1986, 40; taulukko 1) kuvaamista syrjäytymisen ulottuvuuksista tässä tutkimuksessa tutkimuksen luonteenkin johdosta korostuivat lähinnä koulutuksellinen ja sosiaalinen syrjäytyminen.

TAULUKKO 3: Koulumenestyksen tuottamat erot näkemyksiin nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen vaikuttavista tekijöistä

	Keskiarvo				Merkitsevyys
	5.7-7.5	7.6-8.3	8.4-9.8	Yhteensä	
Yksilön oma elämäntapa	x 2.65 s .74	2.65 .73	3.04 .69	2.78 .74	F = 4.88 Sig. = .01
Perinnöllisyystekijät	x 1.83 s .61	1.69 .62	1.47 .58	1.66 .62	F = 4.31 Sig. = .02
Rikollinen persoonallisuus, rikosaltis henkilö	x 2.78 s .79	2.96 .65	2.59 .78	2.77 .75	F = 3.09 Sig. = .05
Perheen ongelmat, kotiympäristö	x 3.26 s .68	3.35 .64	3.57 .61	3.40 .65	F = 2.97 Sig. = .05
Vanhempien työttömyys	x 2.34 s .77	2.31 .69	2.35 .66	2.34 .70	F = 0.05 Sig. = .95
Epäsuotuisat tapahtumat (perheen kriisit)	x 2.93 s .68	3.15 .68	3.12 .74	3.07 .70	F = 1.25 Sig. = .23
Lähisukulaiset	x 1.98 s .58	1.75 .73	2.16 .58	1.97 .65	F = 5.14 Sig. = .01
Ystäväpiiri	x 3.30 s .70	3.44 .68	3.63 .56	3.46 .66	F = 3.07 Sig. = .05
Koulun keskeyttäminen	x 2.67 s .79	3.06 .66	2.94 .64	2.90 .71	F = 3.77 Sig. = .03
Koululuokka	x 2.24 s .79	2.25 .70	2.43 .78	2.31 .76	F = 1.00 Sig. = .37
Koulu laitoksena	x 2.26 s .74	2.19 .84	2.12 .71	2.19 .76	F = 0.42 Sig. = .66
Vähemmistöryhmään kuuluminen	x 2.46 s .88	2.65 .76	2.53 .83	2.54 .82	F = 0.63 Sig. = .53
Asuinalue	x 2.41 s .78	2.40 .84	2.35 .74	2.39 .78	F = 0.08 Sig. = .93
Mahdollisuus rikoksen tekemiseen (esim. heikko kontrolli)	x 2.76 s .77	2.90 .69	2.82 .65	2.83 .70	F = 0.43 Sig. = .65
Yhteiskuntajärjestelmä lakeineen	x 2.28 s .81	1.92 .65	2.01 .68	2.06 .72	F = 3.29 Sig. = .04
Yhteensä		46	48	51	145

Koulumenestyksen mukaiset tarkastelut (taulukko 3) tuottivat useissa vaihtoehdoissa keskiarvoryhmien väleille eroa. Parhaiten koulussa menestyneet mainitsevat useimmin nuoren sosiaaliseen verkostoon liittyviä tekijöitä, he katsoivat muita keskiarvoryhmiä useammin sosiaalisen syrjäytymisen syiksi yksilön oman elämäntavan, sosiaaliset suhteet perheen, lähisukulaisten ja ystävien kanssa sekä koulun keskeyttämisen. Alin keskiarvoryhmä mainitsee perinnöllisyystekijöiden ja yhteiskuntajärjestelmän lakeineen vaikuttavan nuoren sosiaalisen syrjäytymiseen kahta ylempää keskiarvoryhmää useammin. Keskimmäiseen keskiarvoryhmään kuuluvien vastausten painopistealueet olivat pääasiassa kahden muun ryhmän

välissä, mutta rikollinen persoonallisuus ja rikosaltis henkilö nähtiin kahta muuta ryhmää useammin nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen vaikuttavaksi tekijäksi.

Kysyttäessä yksilön oman elämäntavan yhteyttä nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen, oli sukupuolten välillä tilastollisesti merkitsevää eroa ($\chi^2_{0.01(2)} = 9.21 < \chi^2 = 10.097$; taulukko 4). Miehistä lähes puolet oli sitä mieltä, ettei yksilön oma elämäntapa vaikuta ollenkaan, tai vaikuttaa vain vähän. Naisista kolme neljästä sen sijaan katsoi oman elämäntavan vaikuttavan melko paljon tai paljon.

TAULUKKO 4: Miesten ja naisten käsitykset yksilön oman elämäntavan yhteydestä nuoren sosiaaliseen syrjäytymiseen

sukupuoli	ei ollenkaan - vähän	melko paljon	paljon	yhteensä
mies	34 (48 %)	25 (35 %)	12 (17 %)	71 (100 %)
nainen	18 (24 %)	44 (59 %)	12 (16 %)	74 (100 %)
yhteensä	52 (36 %)	69 (48 %)	24 (17 %)	145 (100 %)

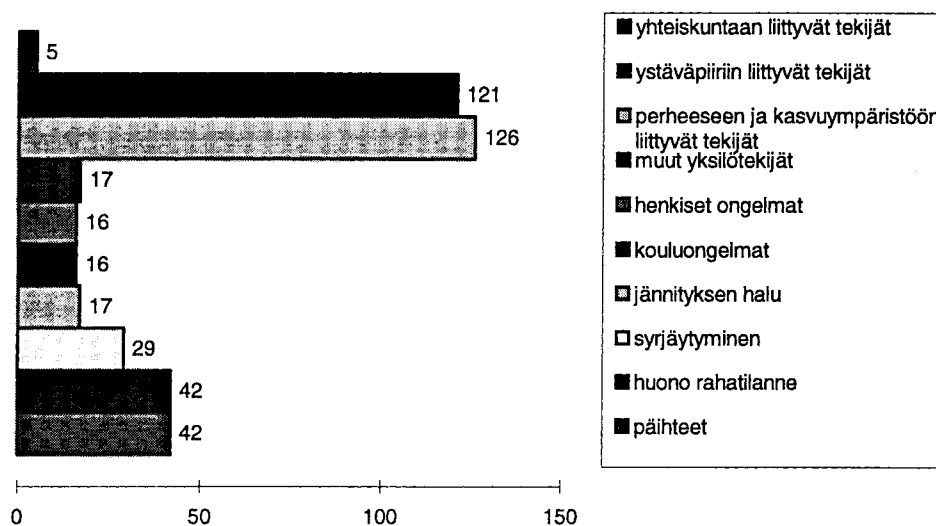
$$\chi^2 = 10.097, df = 2, p = 0.006 < 0.01$$

Kysyttäessä kolmea tärkeintä syytä nuorten epäsosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen (kuvio 7; tutkimuslomakkeen kohta 3, liite 1) saatiin yhteensä 433 vastausvaihtoehtoa. Vastauksista 181 oli luokiteltavissa yksilöön itseensä liittyviin tekijöihin, perheeseen ja kasvuympäristöön liittyviin tekijöihin 126, ystäväpiiriin liittyviin tekijöihin 121 sekä yhteiskuntaan liittyviin tekijöihin 5 vastausta.

Yksilötekijöiksi voidaan luokitella mainituista vastausryhmistä päihdeongelmat, huono rahatilanne, syrjäytyminen, jännityksen halu, huono koulumenestys ja henkiset ongelmat ja muut yksilötekijät. Näihin on luokiteltu "kapinointi", joka mainittiin seitsemän kertaa ja "yksilötekijät", joka mainittiin kymmenen kertaa. Perheeseen ja kasvuympäristöön liittyviä tekijöitä ovat perheen ongelmat (103 vastausta), huono kasvatus, kasvuympäristö, lastenkotiin joutuminen, perheen hajoaminen, vähemmistöryhmän jäsenyys, liian suojeltu elämä ja vanhempien uhmaaminen. Ystäväpiiriin liittyviä tekijöitä ovat ystäväpiiri, näyttämisen halu, koviksen rooli, kaverien painostus, huonot ihmissuhteet, huonot esimerkit, kavereiden puute ja rikoksen kautta haetaan ystäviä. Yhteiskuntaan liittyviä tekijöitä ovat yhteiskunnan yleinen kehitys, valvonnan puute, poliisien vittumaisuus ja median vaikutus.

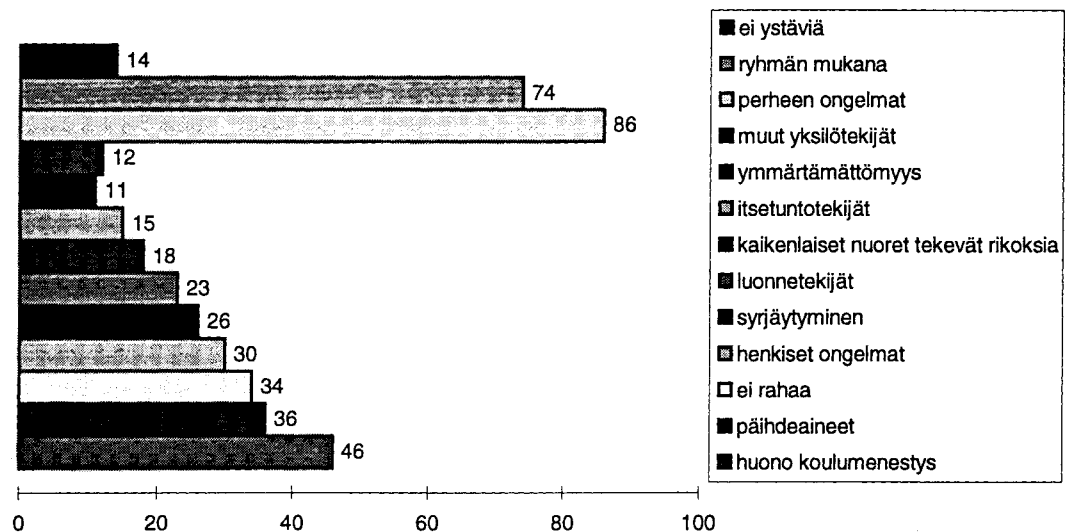
Saadut tulokset ovat osittain yhdenmukaisia Westin (1982, 129, kuvio 2) kanssa. Westin tutkimuksessa kuitenkin korostuu tässä esitettyjä tuloksia selvemmin yksilötekijät ja mah-

dollisuudet rikollisuuteen. Tässä tutkimuksessa korostuu Westin esittämään teoriaan nähden ystäväpiirin merkitys. Westin teoriassa ystäväpiirin vaikutus on mainittu ainoastaan osana huonoja sosiaalisia olosuhteita ja rikosalttiin henkilön riskitekijänä. Sen sijaan perheeseen ja kasvuympäristöön liittyvät tekijät ovat molemmissa tutkimuksissa merkittäviä.

KUVIO 7: Tärkeimmät syyt nuorten epäsosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen

Kysyttäessä rikoksia tekevän nuoren ominaisuuksia (kuvio 8; tutkimuslomakkeen kohta 8, liite 1), saatiin yhteensä 425 vastausvaihtoehtoa. Näistä yksilöön itseensä liitettäviä tekijöitä oli 251, perheeseen liittyviä 86 ja ystäviin liittyviä tekijöitä oli yhteensä 88. Yksilötekijöistä tärkeimpiä olivat huono koulumenestys, päihdeaineiden käyttö, rahapula ja henkiset ongelmat. Saadut tulokset ovat yhdenmukaisia useiden tutkimusten kanssa (mm. Iivari 1994, 8; Waldie & Spreen 1993, 417-423; West 1982, 27-33). Mainituista tutkimuksista poiketen tässä tutkimuksessa muodostui merkittäväksi ryhmäksi "kaikenlaiset nuoret tekevät rikoksia", joka oli mainittu kahdeksassatoista vastauksessa sekä "rikoksia tekevällä nuorella ei ole ystäviä", joka oli mainittu neljässätoista vastauksessa.

KUVIO 8: Rikoksia tekevään nuoreen liitetyt ominaisuudet

Suurella osalla vastauksia nuorta rikoksentekeijää lähinnä sääliä. Rikoksentekemisen koettiin olevan merkki ongelmista. Eräs naisvastaaja Jyväskylästä kirjoitti *"Kasaantuvat ongelmat saattaa ajaa rikoksen tielle. Rikoksilla yritetään saada sisältöä elämään. Nuorilla rikollisilla on yleensä heikko itsetunto, jonka takia pitää koko ajan todistaa itseään esim. kavereille"*. Samansuuntaisesti kirjoittaa myös joutsalainen naisvastaaja: *"On olevinaan kova, ei piittaa koulusta, käyttää vapaa-aikana paljon alkoholia, tupakkaa (joskus huumeita-kin). Todellisuudessa aika yksinäinen ja onneton."* Myös yleistävämpiäkin vastauksia esiintyi, kuten seuraavan jyväskyläläisen naisen vastaus: *"Se voi olla minkäläinen vain. Ihan 'kiltti' tyttökin voi näpistellä kaupoista (kokemusta on). Mutta yleensä kai saa ainakin sellaisen kuvan, että sillä on kotona vaikeeta ja kaverit on samanlaisia. Koulussa ei mene kovin hyvin."*

Nuoria rikoksentekeijöitä on kuvattu laajasti myös perheen kautta. Joutsalainen nainen kirjoittaa vastauksessaan: *"Joko erittäin 'huonosta' kodista tai rikkaasta mutta rakkaudesta perheestä. Joka tapauksessa heikko, epävarma itsestään ja paikastaan yhteiskunnassa tai sitten vain typerä ja ajattelematon."* Jyväskyläläinen nainen kuvailee seuraavasti: *"Hänellä on ongelmia perheessä (vanhempien kanssa) ja vain hyvin vähän luotettavia ystäviä. Sisäisesti heikko. Haluaa olla toisten silmissä vahva -> rikokset. Hän on mahdollisesti epätoivoinen ja hyvin rauhaton ongelmiensa vuoksi"*.

Rikoksentekeminen nähtiin myös keinona saavuttaa ystävien luottamus, kuten miesvastaaja Joutsasta kirjoittaa: *"Kotona on alkoholiongelmat ja asuinympäristössä on paljon rikollisuutta. Ja kun kaverit varastelevat niin muuten hän ei pääse jengiin jos hän ei varasta. Ja*

eikä ole rahaa." Jyväskyläläinen mies kuvailee seuraavasti: "Sillä ei ole asiat hyvin. Joko se etsii itseään tai sillä on kaveripiiri sellanen joka pakottaa siihen."

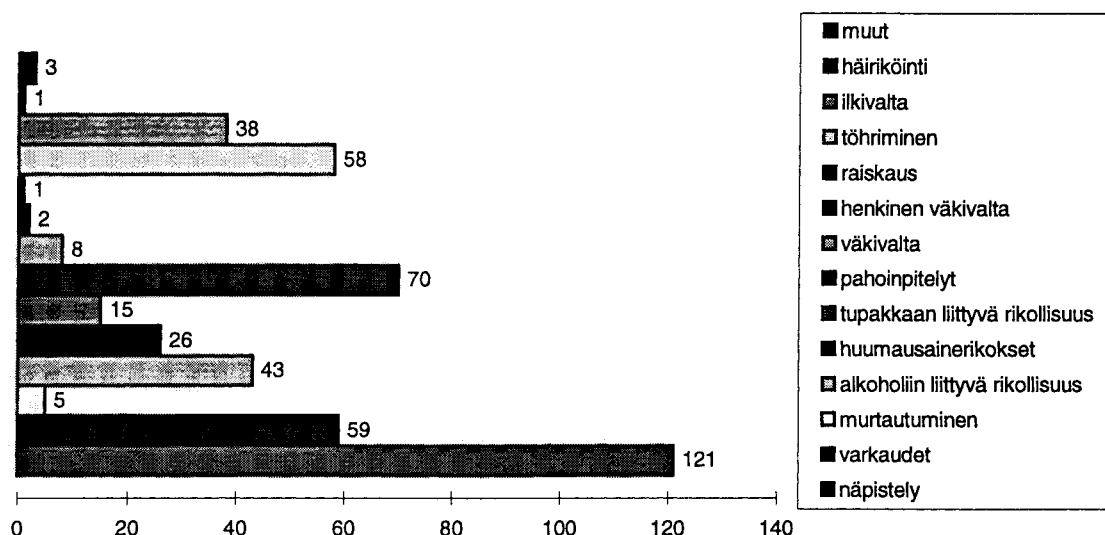
8.2 Näkemyksiä nuorisorikollisuudesta ja sen syistä

Kysyttäessä kolmea rikosta, joihin nuoret useimmiten syyllistyvät (kuvio 9; tutkimuslomakkeen kohta 6, liite 1), vastauksia on viisitoista enemmän kuin kyselyn määrä edellytti. Tämä johtuu siitä, että osa oli vastannut useamman kuin pyydetty kolme rikosta.

Peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset katsovat varkausrikollisuuden olevan merkittävin nuorisorikollisuuden muoto. Varkausrikollisuuteen luokiteltavia vastauksia oli yhteensä 185. Merkittävin varkausrikollisuuden muoto on näpistys, kuten rikollisuustilastojenkin mukaan (vrt. taulukko 2).

Päihderikollisuus mainittiin 84 ja väkivaltarikollisuus 81 vastauksessa. Päihderikoksista 43 liittyi alkoholiin ja väkivaltarikoksista pahoinpitelyjä oli 70. Ilkivaltarikoksia mainittiin 97 vastauksessa joista töhrimisen osuus oli suurin, se oli mainittu 58 kertaa. Muita rikoksia oli kolme, ne olivat vakuutuspetokset, piratismi ja punaisia päin käveleminen.

Tilastoitu rikollisuus sisältää vain ilmirikollisuuden kertomatta piilorikollisuuden osaa kokonaisrikollisuudesta. Rikostilastojen mukaan (taulukko 2) määrällisesti suurin osa nuorten tekemistä rikoksista on näpistyksiä ja varkauksia, kuten tässäkin tutkimuksessa saaduissa tuloksissa. Tilastoidun rikollisuuden mukaan nuorten toiseksi merkittävin rikoslaji ovat liikenne rikokset. Mielenkiintoista on, että ne on mainittu tässä yhteydessä kuitenkin ainoastaan yhden kerran. Vaikka väkivaltarikosten on katsottu jäävän lähes aina piilorikollisuudeksi (vrt. Aromaa & Heiskanen 1993, 13, tässä tutkimuksessa kohdassa 3.3), henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset korostuvat tässä tutkimuksessa vain hieman suhteessa Keski-Suomen vuosirikostilastoihin. Koska tässä yhteydessä ei kysytty vastanneiden itse tekemiä rikoksia, ei saatujen tulosten perusteella kuitenkaan voida riskittä arvioida piilorikollisuuden määrää tyypillisissä nuorten rikoksissa, vaikka sen suuntainen tarkastelu olisikin mielenkiintoista.

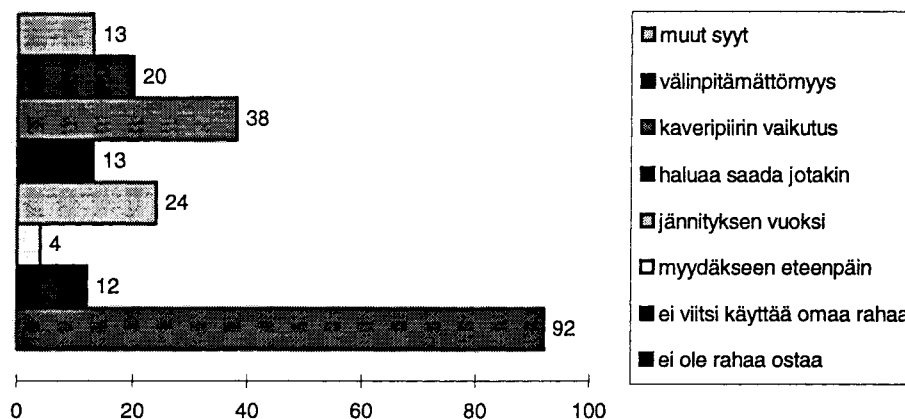

KUVIO 9: Rikokset, joihin nuoret yleisimmin syyllistyvät

Tutkimuslomakkeen (liite 1) viidennessä kohdassa kysyttiin syitä tyypillisiin nuorten tekemiin rikoksiin. Kysymys on jaoteltu neljään osaan, vaihtoehtoina on erilaisia rikostyyppiä, näpistely, töhriminen (ilkivalta), huumausainerikos ja pahoinpitelyrikos.

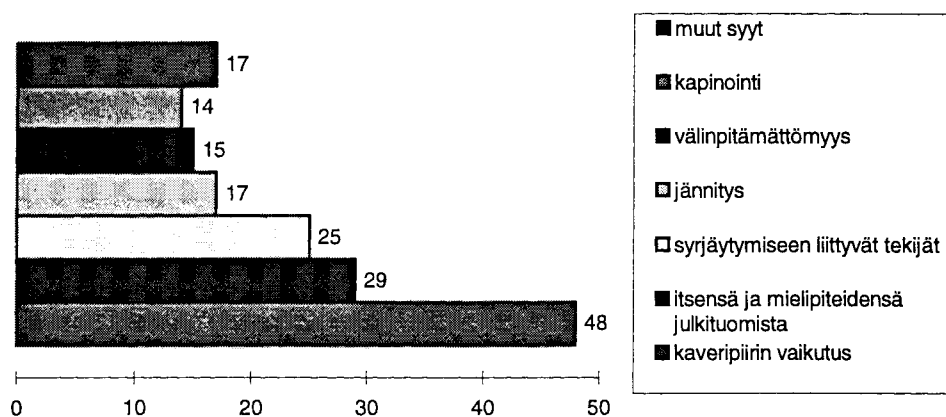
Näpistelyn syiksi annettiin yhteensä 216 vastausta (kuvio 10). Puolet vastauksista liittyi rahaan, tärkeimpänä syynä oli se, että ei ole rahaa ostaa. Syitä nuorten rahattomuuteen ei tässä yhteydessä selvitetty, tästä johtuen saatujen tuloksien avulla ei ole mahdollista olettaa nuorten rahapulnan johtuvan esim. perheen huonosta sosiaalisesta tilanteesta, kuten tämän tutkimuksen kohdassa 3.2 yhtenä vaihtoehtona nuorten rikolliselle käyttäytymiselle esitetään.

Muita rahaan liittyviä syitä ovat "ei viitsi käyttää omaa rahaa" ja "myydäkseen eteenpäin". Vastanneiden nuorten mukaan näpistyksen syitä ovat myös jännityksen tunteen hakeminen, halu saada jotakin, kaveripiirin vaikutus sekä välinpitämättömyyteen liittyvät tekijät. Myös nämä tulokset ovat yhdenmukaisia aiempien tutkimusten kanssa (vrt. Iivari 1994, 8; Kääriäinen 1994, 32, 42-46, tässä tutkimuksessa kohta 3.3). Muihin tekijöihin on luokiteltu vastaukset "kun kiinnijäämisen riski ei ole suuri", "tuotetta ei voi ostaa ikärajan takia", "haluaa tavaran, jollainen on kaverilla" ja "varastaa vahingossa".

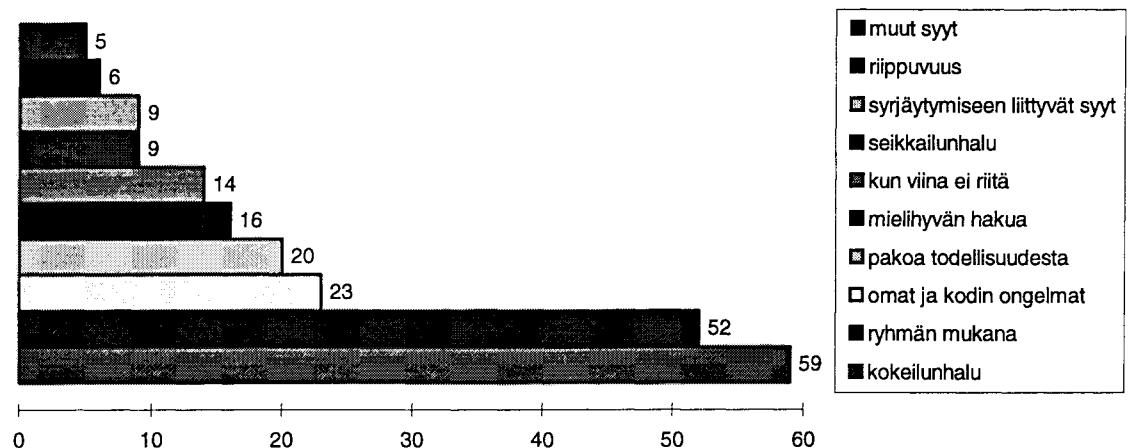
KUVIO 10: Millaisista syistä jotkut nuoret näpistelevät

Töhrimisen syistä annettiin yhteensä 165 vastausta (kuvio 11). Merkittävimmäksi syyksi nousi kaveripiirin vaikutus. Töhriminen nähdään jonkinlaisena ryhmän yhteisenä harrastuksena ja ryhmän yhtenäisyyden symbolina. Merkittävänä syynä mainittiin myös halu tuoda itseään ja mielipiteitään esille ympäristössä, jota muuten luonnehditaan rumaksi. Töhrimiseen liitetään siis myös positiivisia tunteita. Suurten graffitien nähdään kaunistavan muuten rumaa ja kylmää betoniseinää. Sen sijaan ns. tageihin, eli pieniin töherryksiin ei liitetty yhtään positiivisia mielipiteitä, vaan niiden piirtelijöitä haukutaan (esim. *"silkkaa tyhmyyttä!"*). Muita tärkeitä töhrimisen syitä olivat syrjäytymiseen liittyvät tekijät, jännityksen hakeminen, välipitämättömyys ja kapinointi. Muihin syihin on luokiteltu "päihtyneenä", "kiusantekoa jollekin henkilölle", "typeryyttään" sekä "etsii apua niiden kautta".

KUVIO 11: Millaisista syistä jotkut nuoret töhrivät

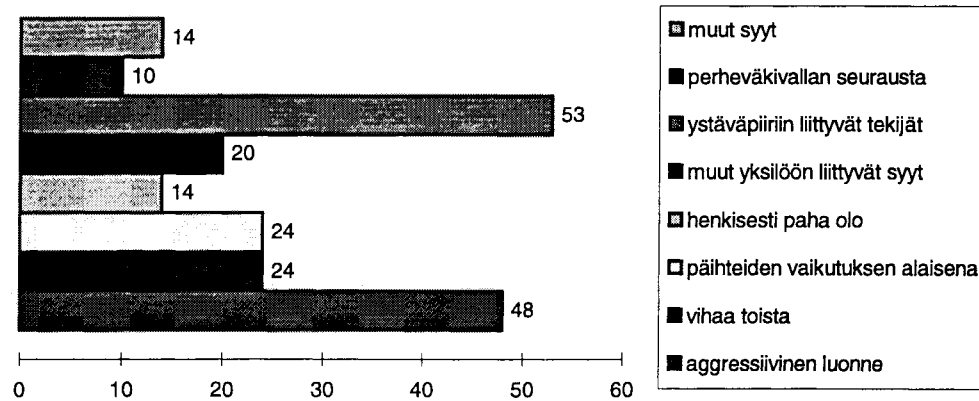
Kysyttäessä syitä huumeiden käyttöön saatiin 213 vastausta (kuvio 12). Merkittävin syy oli kokeilunhalu, lähes yhtä merkittävänä ryhmän mukana tapahtuva kokeilu, siis kaveripiirin vaikutus. Kokeilun syyksi mainitaan esimerkiksi se, että *"halutaan jotain mitä alkoholin nauttimisella ei voi saada, tyhmyyttä!"*. Huumeidenkäytön syiksi mainittiin myös omat ja kodin ongelmat, todellisuudesta pakeneminen, mielihyvän hakeminen, "kun viina ei riitä", seikkailunhalu, syrjäytymiseen liittyvät syyt ja riippuvuus. Huumeidenkäyttäjän sosiaalista tilannetta kuvaillaan yleensä epätoivoiseksi, kuten jyvaskyläläinen nainen kirjoittaa: *"Huumeiden käyttö on halua päästä irti todellisuudesta, joka saattaa olla taruakin ihmeellisempää"*. Muihin syihin on luokiteltu vastaukset "ymmärtämättömyys", "viha", "pelko" sekä "hermot kireällä".

KUVIO 12: Millaisista syistä jotkut nuoret käyttävät huumeita

Pahoinpitelyjen syiksi annettiin yhteensä 207 vastausta (kuvio 13). Nämä olivat luokiteltavissa yksilötekijöihin, perhetekijöihin, ystäviin liittyviin tekijöihin ja muihin syihin. Merkittävin yksilöön liittyvä syy on aggressiivinen luonne. Yksilösyitä ovat myös toisen vihaaminen, päihteiden vaikutuksen alaisena ja henkinen paha olo. Muihin yksilöön liittyviin syihin on luokiteltu vastaukset "heikko itsetunto", "syrjäytyminen", "itse kiusaamisen uhri", "tyhmyys", "kateellisuus" sekä "oman maineen puolustaminen". Muihin syihin on luokiteltu vastaukset "hetken mielohteesta", "rahan tarpeessa" sekä "väkivaltaelokuvista oppia". Eräs jyvaskyläläinen nainen kirjoittaa: *"Purkaa vihansa toisiin ihmisiin, jos nuorta on lyöty esim. kotona haluaa kostaa ja näyttää uskaltavansa"*. Jyvaskyläläinen mies kirjoittaa: *"Jonkun*

naama ei vaan satu miellyttämään. Useimmiten pahoinpitelylle ei löydy mitään järjestä syytä”.

KUVIO 13: Millaisista syistä jotkut nuoret syyllistyvät pahoinpitelyihin

8.3 Nuorten näkemyksiä rangaistusten tavoitteista

Tärkeimpänä rankaisemisen tavoitteena peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset pitävät rankaisemista itseään (taulukko 5; tutkimuslomakkeen kohta 7; liite 1). Vain yksi vastanneista ei katsonut sen olevan ollenkaan rangaistuksen tavoite. Ennaltaehkäisemisen ja hoitamisen nähtiin olevan tärkeitä rangaistuksen tavoitteita, mutta niiden merkitys ei saatujen tulosten valossa näytä olennaiselta. Rikollisen poistamisen yhteisöstä ja tuomitusta esimerkin tekemisen katsottiin olevan vain vähän rangaistuksen tavoitteena. Tässä saatujen tulosten mukaan rangaistusten tavoitteet ovat nuorten mielestä rankaisemisen lisäksi enemmän auttavia kuin "yhteiskunnan kostotoimenpiteitä" (vrt. Anttila & Törnudd 1983, 146-168).

Muina rangaistuksen tavoitteina mainittiin kymmenessä vastauksessa rikosten tekemisen lopettaminen. Eräs vastanneista kirjoittaa: *"Saada ihminen tajuaamaan että on tehnyt väärin, rankaista(kin), yrittää saada ihminen lopettamaan tämä, tarjota muuta puuhaa tai jotain."* Kahdeksassa vastauksessa mainitaan rikoksentehtäjän saaminen ymmärtämään tekonsa seuraukset. Opettaminen mainittiin kolmessa vastauksessa.

TAULUKKO 5: Rangaistusten tärkeimmät tavoitteet

	ei ollenkaan	vähän	melko paljon	paljon
hoitaminen	4 %	30 %	43 %	23 %
rankaiseminen	1 %	28 %	48 %	23 %
ennaltaehkäiseminen	6 %	30 %	33 %	31 %
rikollisen poistaminen yhteisöstä	20 %	37 %	30 %	12 %
tuomitusta esimerkki muille	14 %	39 %	29 %	18 %

Sukupuolten välillä on tilastollisesti melkein merkitsevää eroa käsityksessä siitä, onko rangaistuksen tavoitteena tehdä tuomitusta esimerkki muille ($\chi^2_{0.05(3)} = 7.815 < \chi^2 = 9.73$; taulukko 6). Naisten mielestä tämä ei ole tavoitteena yhtä selvästi kuin miesten.

TAULUKKO 6: Miesten ja naisten näkemykset siitä, onko tuomitusta esimerkin tekeminen rangaistuksen tehtävä

	ei ollenkaan	vähän	melko paljon	paljon	yhteensä
mies	8 (11 %)	29 (41 %)	15 (21 %)	19 (27 %)	71 (100 %)
nainen	12 (16 %)	28 (38 %)	27 (37 %)	7 (9 %)	74 (100 %)
yhteensä	20 (14 %)	57 (39 %)	42 (29 %)	26 (18 %)	145 (100 %)

$\chi^2 = 9.73$, $df = 3$, $p = 0.02 < 0.05$

Paikkakunnittain tarkasteltaessa mielipiteessä rikollisen poistamisesta yhteisöstä rangaistuksen tavoitteena on melkein merkitsevää eroa. Pienemmällä paikkakunnalla, Joutsassa, mielipiteet jakautuivat Jyväskylää selvemmin. Joutsassa 21 % näki tämän olevan rankaisemisen tehtävänä paljon. Jyväskylässä kantaa otettiin varovaisemmin ja suurin osa vastauksista sijoittuu asteikon keskivälille ($\chi^2_{0.05(3)} = 7.815 < \chi^2 = 10.55$; taulukko 7).

TAULUKKO 7: Paikkakuntien mukaiset näkemykset siitä, onko rikollisen poistaminen yhteisöstä rangaistuksen tehtävä

	ei ollenkaan	vähän	melko paljon	paljon	yhteensä
Jyväskylä	16 (17 %)	35 (38 %)	35 (38 %)	7 (8 %)	93 (100 %)
Joutsa	13 (25 %)	19 (37 %)	9 (17 %)	11 (21 %)	52 (100 %)
yhteensä	29 (20 %)	54 (37 %)	44 (30 %)	18 (12 %)	145 (100 %)

$\chi^2 = 10.55$, $df = 3$, $p = 0.014 < 0.05$

8.4 Nuorten suhtautuminen nykyiseen rangaistusjärjestelmään

Nykyisistä rangaistuksista (tutkimuslomakkeen kohta 10, liite 1) peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset nostavat muiden ylitse sovittelun. Myös sakkorangaistus koetaan melko hyväksi rangaistusmuodoksi. Ehdollinen vankeusrangaistus todettiin myös melko soveltuvaksi, mutta suhtautuminen siihen oli varauksellisempaa. Huonoimmaksi rangaistusvaihtoehdoksi koettiin ehdoton vankeusrangaistus (taulukko 8). Näyttääkin siltä, että mitä ankarampi rangaistus on, sitä huonommin nuoret katsovat sen soveltuvan nuorten rankaisemiseen. Sovittelu nousee tässä yhteydessä ehdottomasti muiden rangaistusmuotojen yläpuolelle. Peräti 66 % nuorista katsoi sen soveltuvan hyvin nuorten rankaisemiseen. Koska sovittelu ei ole ollut varsinainen virallinen rangaistusvaihtoehto, voidaan päätellä ettei nykyiseen rankaisemisjärjestelmään kuitenkaan olla täysin tyytyväisiä.

Sakko, ehdollinen ja ehdoton rangaistus on koettu ongelmallisiksi nuorten rankaisemisessa. Tässä tutkimuksessa peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset ovat kuitenkin katsoneet sakkorangaistuksen ja ehdollisen rangaistuksen soveltuvan aiemmin oletettua paremmin. (Anttila & Törnudd 1983, 197-199.)

TAULUKKO 8: Nykyisten rankaisemiskäytäntöjen soveltuvuus nuorten rankaisemiseen

	ei ollenkaan	vähän	melko hyvin	hyvin
sakko	3 %	21 %	34 %	41 %
ehdollinen	3 %	28 %	49 %	20 %
ehdoton	24 %	44 %	24 %	8 %
sovittelu	3 %	10 %	21 %	66 %

Sukupuolella on tilastollisesti melkein merkitsevää yhteyttä käsitykseen sakkorangaistuksen soveltumisesta nuorten rankaisemiseen ($\chi^2_{0.05(2)} = 5.991 < \chi^2 = 7.46$; taulukko 9). Naisvastaajat katsovat sakkorangaistuksen soveltuvan nuorten rankaisemiseen ainakin melko hyvin. Miesvastaajien mielipiteet ovat jakautuneet tasaisemmin eri ryhmiin.

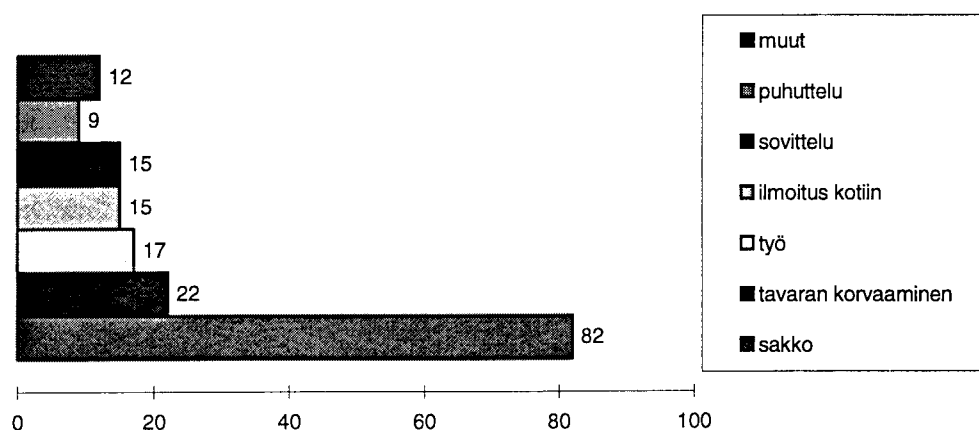
TAULUKKO 9: Miesten ja naisten näkemykset sakkorangaistuksen soveltumisesta nuorten rankaisemiseen

sukupuoli	ei ollenkaan - vähän	melko paljon	paljon	yhteensä
mies	24 (34 %)	18 (25 %)	29 (41 %)	71 (100 %)
nainen	12 (16 %)	31 (42 %)	31 (42 %)	74 (100 %)
yhteensä	36 (25 %)	49 (34 %)	60 (41 %)	145 (100 %)

$$\chi^2 = 7.46, df = 2, p = 0.02 < 0.05$$

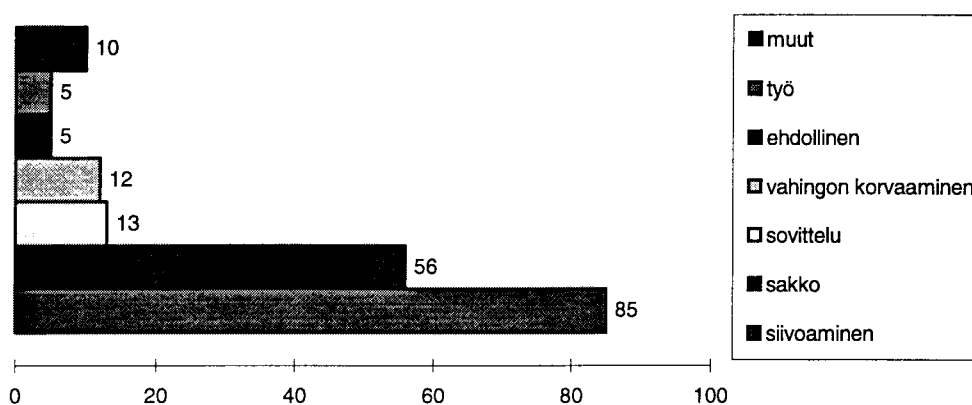
Tutkimuslomakkeen (liite 1) kohdassa 9 selvitettiin sitä, miten nuoria rikoksenteijöitä tulisi rangaista tyypillisimmissä nuorten tekemissä rikoksissa. Tyypillisiksi nuorten tekemiksi rikoksiksi on tässä yhteydessä valittu näpistys, seinien töhriminen, väkivalta ja luvaton autolla ajaminen (vrt. Keski-Suomen vuosirikostilasto 1995; taulukko 2).

Yleisimmästä nuorten tekemästä rikoksesta, näpistyksestä, peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten antaisivat pääsääntöisesti normaalin rankaisemiskäytännön mukaisen rangaistuksen, sakon. Sakko oli mainittu 82 vastauksessa (kuvio 14). Muut mainitut rangaistusvaihtoehdot olivat normaalin rankaisemiskäytännön ulkopuolisia vaihtoehtoja: tavaran korvaaminen, työ, sovittelu, ilmoitus kotiin ja puhuttelu. Kolmessa vastauksessa mainittiin myös asian julkituominen ja kielto paikkaan, josta on näpistetty. Lisäksi oli yksittäisiä vaihtoehtoja jotka on luokiteltu yhteen luokkaan. Jyväskyläläinen naisvastaaja ehdottaa: *"Soitto kotiin ja ehkä kielto sinne paikkaan, josta on varastettu (ainakin vähäksi aikaa)"*.

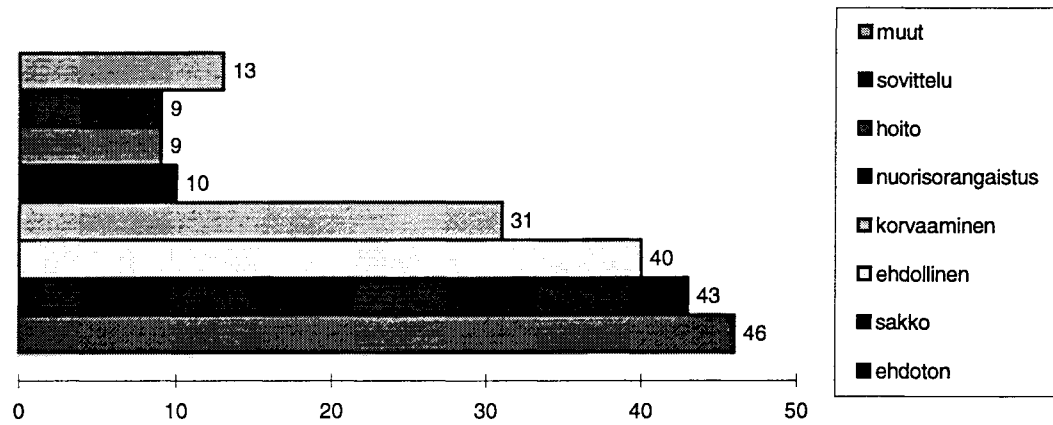
KUVIO 14: Miten nuoria rikoksenteijöitä tulisi rangaista näpistyksestä

Seinien töhrimisestä peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset antaisivat mieluiten rangaistukseksi omien jälkien siivoamisen. Rangaistuksena tämä olisi siis sovittelua tai yhdyskuntatyötä. Myös sakkorangaistus mainittiin useissa vastauksissa. Muita merkittäviä rangaistuksia ovat sovittelu, vahingon korvaaminen, ehdollinen rangaistus ja työ. Yksittäiset vastaukset on luokiteltu ryhmään "muut" (kuvio 15). Vastauksista suurin osa poikkeaa perinteisistä rankaisemiskeinoista. Nuorisorangaistuksen muodoiksi voidaan laskea siivoaminen, työ ja mahdollisesti sovittelukin, siten vastausvaihtoehtoina nämä luokat saattavat merkitä samaa asiaa, mutta ovat tässä erikseen luokiteltuina.

KUVIO 15: Miten nuoria rikoksentekijöitä tulisi rangaista seinien töhrimisestä

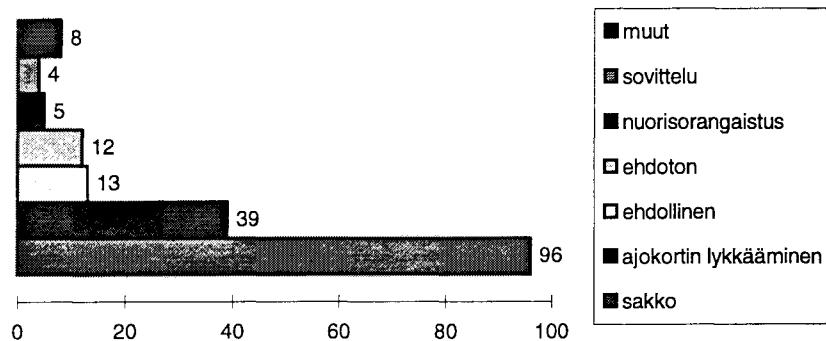
Perinteiset rangaistukset, ehdollinen ja ehdoton vankeusrangaistus sekä sakkorangaistus ovat peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten mielestä selkeästi parhaita väkivaltarikoksissa (kuvio 16). Muita mainittuja rangaistusvaihtoehtoja ovat korvaaminen, nuorisorangaistus, sovittelu ja hoito. Muut yksittäiset vaihtoehdot on luokiteltu ryhmään "muut". Väkivaltarikoksista rankaisemisessa nuorten mielipiteet ovat selkeästi jyrkempiä. Väkivalta nähdään siis rikoksena annetuista vaihtoehdoista kaikista törkeimmäksi ja tunteita herättävimmäksi. Väkivallasta saatettaisiin antaa myös erilaisia rangaistuksia yhtäaikaan. Eräs joutsalainen nainen kirjoittaa: *"Sovittelu. Asiaa pitäisi pohtia ja kaikkien osapuolien tulisi olla paikalla. Ehdollinen! Jos väkivalta jatkuisi, ehdoton!"*

KUVIO 16: Miten nuoria rikoksenteijöitä tulisi rangaista väkivallasta

Luvattomasta autolla ajamisesta nuoret antaisivat lähinnä sakkorangaistuksen (kuvio 17). Muina rangaistuksina mainittiin ajokortin lykkääminen, ehdollinen ja ehdoton vankeusrangaistus, nuorisorangaistus sekä sovittelu. Yksittäiset vastausvaihtoehdot on luokiteltu ryhmään "muut". Suurin osa vastanneista katsoo nykyisten rangaistuskeinojen soveltuvan tässä tapauksessa parhaiten nuorten rankaisemiseen. Annettujen rangaistusvaihtoehtojen mukaan nuoret eivät kuitenkaan pidä luvattonta autoilua kovin suurena rikoksena.

Mielenkiintoista on, että vaikka nuoret pitivät sovittelua (taulukko 8) ehdottomasti parhaana vaihtoehtona nuorten rankaisemisessa, sitä ei mainita mahdollisena rangaistuksena varsinaisissa rikoksissa (näpistyksessä, seinien töhrimisessä, väkivallassa eikä luvattomassa autolla ajamisessa) kovinkaan usein.

KUVIO 17: Miten nuoria rikoksenteijöitä tulisi rangaista luvattomasta autolla ajamisesta

8.5 Nuorten suhtautuminen rangaistusjärjestelmän uudistamiseen

Parhaimpana nuorille sovellettavan yhdyskuntapalvelun muotona (tutkimuslomakkeen kohta 12, liite 1) peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset pitivät työtä, peräti 91 % vastanneista katsoi sen soveltuvan vähintään melko hyvin nuorten rankaisemiseen (taulukko 10). Muina hyvinä vaihtoehtoina pidettiin ammatillista koulutusta ja ryhmätyöskentelyä muiden rikollisten kanssa. Kriittisimmin suhtauduttiin pakkohoitoon, jonka käyttämisen katsoi soveltuvan vähän tai ei ollenkaan 73 % vastanneista. Myös elektronisesti valvottuun kotiarestiin suhtauduttiin kriittisesti. Mielipiteitä jakoivat selvimmän seikkailukasvatus ja vapaaehtoinen hoito. Jyväskyläläinen naisvastaaja kirjoittaa seikkailukasvatuksesta tutkimuslomakkeen viimeisessä kysymyksessä: *"Seikkailukasvatus ei välttämättä toimisi, se olisi enemmän palkinto kuin rangaistus."* Rikollisuuden ennaltaehkäisemistä koskevassa kysymyksessä (tutkimuslomakkeen kohta 14) seikkailukasvatuksen taas katsottiin toimivan rikoksia ennaltaehkäisevänä muotona. Vastausten perusteella näyttääkin siltä, että seikkailukasvatus katsottaisiin tarpeellisemmaksi ennen rikoksentelemistä kuin sen jälkeen.

TAULUKKO 10: Mitä nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu voisi olla

	ei ollenkaan	vähän	melko paljon	paljon
työtä	1 %	8 %	30 %	61 %
ammattillista koulutusta	8 %	24 %	37 %	32 %
seikkailukasvatusta	13 %	29 %	32 %	26 %
vapaaehtoista hoitoa	7 %	39 %	33 %	21 %
pakkohoitoa	36 %	37 %	21 %	6 %
kotiareestia	23 %	35 %	29 %	14 %
ryhmätyöskentelyä toisten rikollisten kanssa	4 %	30 %	39 %	28 %

Kokeiluna käyttöön otettu nuorisorangaistus jakautuu nuorisopalveluun ja valvontaan (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 1996, 12-13; kuvio 6). Työn on katsottu olevan merkittävimmän osan nuorisopalvelua, kuten vastanneiden nuortenkin mielestä. Kriittisen suhtautumisen kohteena ollut elektronisesti valvottua kotiareestia ei Suomessa olla kokeiltu.

Koulumenestyksen mukaiset tarkastelut tuottivat eroja eri keskiarvoryhmien väleille käsitelyssä ammatillisesta koulutuksesta, vapaaehtoisesta hoidosta ja ryhmätyöskentelystä muiden rikollisten kanssa nuorille sovellettavan yhdyskuntapalvelun muotoina (taulukko

11). Ylimpään keskiarvoryhmään kuuluvat nuoret suhtautuivat positiivisimmin kaikkiin uusiin rangaistusmuotoihin ja keskiarvon aletessa kriittisyys uusia rangaistusmuotoja kohtaan lisääntyi.

TAULUKKO 11: Koulumenestyksen tuottamat erot näkemyksiin siitä, mitä nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu voisi olla

Mielestäni nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu voisi olla		Keskiarvo			Merkitsevyys
		5.7-7.5	7.6-8.3	8.4-9.8	
Ammatillista koulutusta	x	2.63	3.00	3.12	F = 3.70
	s	1.02	.77	.93	Sig. = .03
vapaaehtoista hoitoa	x	2.52	2.54	2.96	F = 3.91
	s	.89	.80	.91	Sig. = .02
ryhmätyöskentelyä	x	2.69	2.91	3.12	F = 3.17
	s	.87	.79	.83	Sig. = .04
		46	48	51	

Koulumenestyksellä on tilastollisesti erittäin merkitsevää yhteyttä käsitykseen siitä, voiko nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu olla kotiarestia ($\chi^2_{0.001(6)} = 22.46 < \chi^2 = 23.74$; taulukko 12). Keskiarvon aletessa vastustus kotiarestin käyttämiseen lisääntyy. Korkean keskiarvon omaavat suhtautuvat kotiarestiin myönteisimmin, yli puolet heistä on vastannut "melko paljon", mutta vain kaksi "paljon". Alimman ja keskimmäisen keskiarvoryhmän vastaukset ovat jakautuneet tasaisemmin eri vastausluokkiin.

TAULUKKO 12: Koulumenestyksen mukaiset käsitykset siitä, voiko nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu olla kotiarestia

keskiarvo	ei ollenkaan	vähän	melko paljon	paljon	yhteensä
5.7 - 7.5	13 (30 %)	15 (34 %)	8 (18 %)	8 (18 %)	44 (100 %)
7.6 - 8.3	11 (23 %)	21 (44 %)	7 (15 %)	9 (19 %)	48 (100 %)
8.4 - 9.8	8 (16 %)	13 (27 %)	26 (53 %)	2 (4 %)	49 (100 %)
yhteensä	32 (23 %)	49 (35 %)	41 (29 %)	19 (14 %)	141 (100 %)

$\chi^2 = 23.74$, df = 6, p = 0.00058 < 0.001

Miesten ja naisten mielipiteiden välillä oli eroja käsityksissä siitä, mitä nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu voisi olla (taulukko 13). Naiset suhtautuivat uusiin rangaistusmuotoihin

selvästi miehiä myönteisemmin. Erityisen selvästi ero on huomattavissa suhteessa vapaaehtoiseen hoitoon, mutta ero on erittäin merkitsevää myös suhteessa ammatilliseen koulutukseen ja ryhmätyöskentelyyn toisten rikollisten kanssa. Seikkailukasvatus jakoi mielipiteet muita vaihtoehtoja selvemmin puolesta ja vastaan.

TAULUKKO 13: Miesten ja naisten käsitykset siitä, mitä nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu voisi olla

Mielestäni nuorille sovellettava yhdyskuntapalvelu voisi olla	Sukuoli			Merkitsevyys
	Mies	Nainen	Yhteensä	
Ammatillista koulutusta	x 2.68	3.16	2.92	F = 10.59
	s .87	.92	.93	Sig. = .00
Seikkailukasvatusta	x 2.54	2.87	2.70	F = 3.91
	s 1.03	.93	.99	Sig. = .05
Vapaaehtoista hoitoa	x 2.34	3.01	2.68	F = 24.27
	s .83	.81	.88	Sig. = .00
Ryhmätyöskentelyä	x 2.70	3.12	2.91	F = 9.37
	s .88	.75	.85	Sig. = .00
Yhteensä		71	75	145

Kokeiluna käyttöön otetun nuorisorangaistuksen muotona ammatillinen koulutus, seikkailukasvatus ja vapaaehtoinen hoito liittyisivät nuorisopalveluun ja ryhmätyöskentelyä on esitetty valvonnan yhdeksi muodoksi (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 1996, 11-25; kuvio 6). Tässä saatujen tulosten valossa naiset hyväksyvät nuorisorangaistuksen keinot todellisiksi rangaistuksiksi miehiä paremmin.

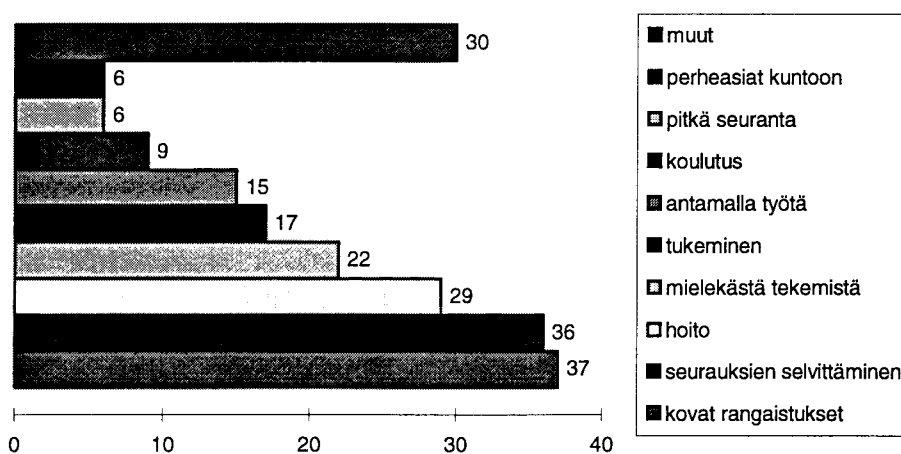
Kysymykseen "miten nuorta rikoksenteijää voitaisiin auttaa niin, ettei hän tekisi rikoksia uudelleen" annettiin yhteensä 207 vastausta (kuvio 18; tutkimuslomakkeen kohta 13, liite 1). Kovien rangaistusten uskottiin toimivan auttamiskeinona 37 vastauksessa. Joutsalainen naisvastaaja kirjoittaa kovien rangaistusten puolesta: *"Rangaistus pitäisi olla heti ensimmäiseksi tarpeeksi kova ja jos toinen rikos tehdään vieläkin kovempi rangaistus. Jos sakkoja tulee, niin nuoren pitäisi hankkia rahat sen maksamiseen, ei vanhemmilta vaan työllä esimerkiksi."*

Lähes yhtä suuri vastausryhmä oli rikosten seurauksien selvittäminen keskusteluihin, joka mainittiin 36 vastauksessa. Useiden muiden vastanneiden tapaan kirjoittaa jyväskyläläinen nainen: *"Auttamalla sitä tajuamaan mitä rikos on saanut aikaan. Miten rikos vaikuttaa muihin ihmisiin. Nuori täytyy saada ymmärtämään että se on väärin."*

Mikäli hoito ja tukeminen katsotaan samaa tarkoittavaksi asiaksi, muodostuisi siitä suurin ryhmä. Tässä ne kuitenkin on erotettu toisistaan, sillä tukemisen voi käsittää myös ei-hoidollisena tekijänä. Jyväskyläläinen naisvastaaja kirjoittaa *"Hoitamalla psykologisesti. Ja tietenkin tärkeä apu on vanhempiin siteet ja hyvä ystäväpiiri. Ja puhumalla miten rikoksiin voi jäädä koukuun."*

Mielekkään tekemisen uskotaan auttavan nuoria rikoksentekejiä lähes joka kymmenennessä vastauksessa. Tällöin mielekkään tekemisen tarjoamisen katsotaan toimivan nuorisorikollisuutta ennaltaehkäisevänä tekijänä. Jyrkämän (1986, 45-46) mukaan nuoruusikä on pidentynyt ja vapaa-aika siten lisääntynyt. Nuorten lisääntynyttä vapaa-aikaa ei näiden vastausten perusteella olla riittävästi huomioitu. Työn antamisen ja koulutuksen katsotaan auttavan nuorta rikoksentekeijää yhteensä 24 vastauksessa. Saatujen vastausten perusteella nuoren rikoksentekeijän auttaminen on syrjäytymisen eri ulottuvuuksien ennaltaehkäisemistä. Jyrkä (1986, 40; taulukko 1) on katsonut syrjäytymisen ulottuvuuksiksi mm. tässä esillä olleet koulutuksellisen ja työmarkkinallisen ulottuvuuden.

Jyväskyläläinen nainen kirjoittaa: *"Hänelle [nuorisorikolliselle] pitäisi saada paljon muuta kiinnostavaa ajanvietettä, jotta rikoksiin ei olisi aikaa."* Vielä pitemmälle meni toinen jyväskyläläinen nainen: *"Nuorille voitaisiin ennaltaehkäisevästi järjestää seikkailuleirejä. Kouluissa voisi olla tunteja, joilla keskusteltaisiin esim. rikoksista ja moraalista. Mutta tärkein lähtökohta on koti. Nuoren kotona pitäisi olla turvallinen kasvuympäristö joka jo osaltaan auttaa terveen itsetunnon kasvamisessa."*

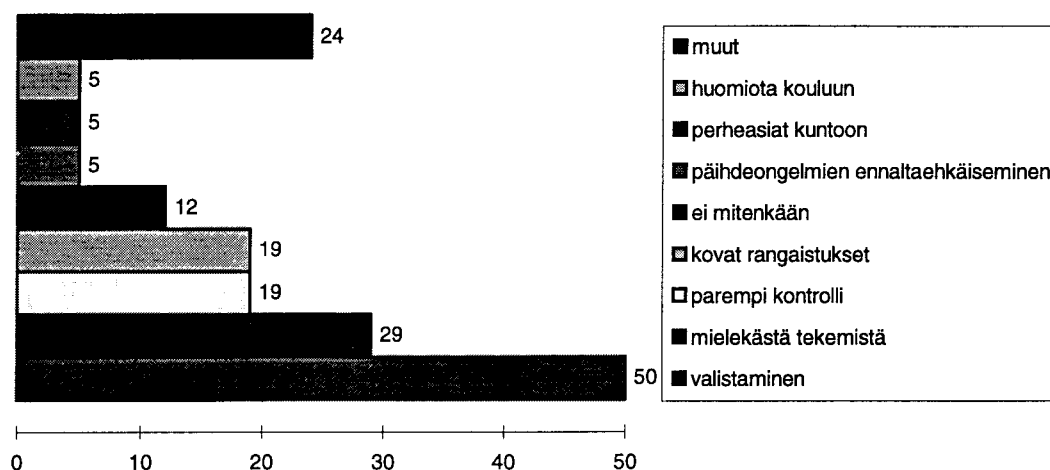

KUVIO 18: Miten nuorta rikoksentekeijää voitaisiin auttaa

Parhaaksi keinoksi ennaltaehkäistä nuorten tekemiä rikoksia koettiin valistaminen (kuvio 19; tutkimuslomakkeen kohta 14, liite 1). Jyväskyläläinen naisvastaaja kirjoittaa, kuten useat muutkin: *"Mielestäni suurin osa rikoksista on tehty pelkämästä tyhmyydestä. Täytyisi kertoa enempi rikoksista seuraavista rangaistuksista, ehkäpä se saisi ainakin osan nuorista miettimään, että onko se rikosten tekeminen sen arvoista, että kannattaa ottaa rangaistus siitä."* Valistamisen sisällöksi mainittiinkin useimmiten rikoksia seuraavien rangaistusten sisällöistä kertominen.

Kuten nuoren rikosentekijän auttamisessa, myös ennaltaehkäisemisessä tärkeänä pidettiin mahdollisuutta mielekkääseen tekemiseen. Tässä yhteydessä myös koulu saa osansa kritiikistä. Seuraava lainaus on jyväskyläläiseltä naiselta: *"Paljon harrastusmahdollisuuksia ja paikkoja mihin vois mennä jos ei pysty oleen kotona. Koulussa opettajien pitäis kannustaa eikä karjua naama punasena vieressä jos ei tajua jotain."* Jyväskyläläinen mies kirjoittaa: *"Peruskoulu enemmän kiinnostavaksi. Kouluihin enemmän käytännön opetusta."* Koulun nähtiin myös omaavan tietoa, jota voitaisiin käyttää nuorten rikosten ennaltaehkäisemisessä hyväksi. Joutsalainen mies kirjoittaa: *"Koulussa kyllä opettajat tietää ketkä rikoksia voisi tehdä ja luokkatoverit sitäkin paremmin."* Mielekkään tekemisen lisäksi perheasioihin kiinnitti huomiota jyväskyläläinen nainen: *"Nuorille voitaisiin ennaltaehkäisevästi järjestää seikkailuleirejä. Kouluissa voisi olla tunteja, joilla keskusteltaisiin esim. rikoksista ja moraalista. Mutta tärkein lähtökohta on koti. Nuoren kotona pitäisi olla turvallinen kasvuympäristö joka jo osaltaan auttaa terveen itsetunnon kasvamisessa."*

Rikosten ennaltaehkäisemiseksi ehdotti 19 vastaajaa kovia rangaistuksia. Kovien rangaistusten nähdään toimivan ennaltaehkäisevänä pelotteena ja yleisten moraaliarvojen merkkinä (Anttila & Törnudd 1983, 145-161). Kontrollin keinoina mainittiin poliisien määrän lisääminen ja valvontalaitteistot. Päihdeongelmien ennaltaehkäiseminen, perheasioiden kuntoon laittaminen ja huomion kiinnittäminen kouluun mainitaan kukin viidessä vastauksessa. Lähes joka kymmenes oli sitä mieltä, ettei rikosten ennaltaehkäisemiseen ole mitään keinoa.

KUVIO 19: Miten nuorten tekemiä rikoksia voitaisiin ennaltaehkäistä

Kysymykseen, mitä muuta peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset haluavat sanoa nuorten syrjäytymisestä, rikollisuudesta tai rankaisemiskäytännöstä (tutkimuslomakkeen kohta 15; liite 1), annettiin yhteensä 102 vastausta. Näistä rankaisemisjärjestelmää koskevia oli 38 ja sen uudistamista 20 vastausta. Loput vastauksista koskivat rikollisuustilannetta, rikollisuuden syitä ja ennaltaehkäisemistä. Suurin osa tämän kysymyksen vastauksista täydensi vastaajien aiempiin kysymyksiin antamia vastauksia.

Rikollisuuden syiksi näissä vastauksissa määritellään syrjäytyminen, yhteiskunnan ongelmat, ikärajat, rikoksella haettava jännitys sekä koviksen maine. *"Kun yhteiskunnalla on ongelmia, vanhemmat ovat työttöminä se heijastuu nuoriinkin"*, kirjoittaa jyvaskyläläinen nainen.

Tässä yhteydessä esitettiin erilaisia näkemyksiä nykyisestä rangaistusjärjestelmästä. Pääsääntöisesti nykyiset rangaistukset koettiin sopiviksi tai liian lieviksi. Rankaisemisjärjestelmän uudistamisen linjana tulisi vastanneiden nuorten mielestä olla ennaltaehkäiseminen ja hoitaminen. Ennaltaehkäisemisen keinoina mainitaan harrastusmahdollisuuksien lisääminen, vanhempien rooli ja suvaitsevaisuus. Jyvaskyläläinen nainen kirjoittaa: *"Ihmisten pitäisi olla avarakatseisia. Ei tää elämä helppoo oo nuorillekkaan jos ne joutuu aikuistumaan liian nuorina."*

9 SYITÄ, SEURAUKSIA JA SEURAAMUKSIA

Tutkimusmenetelmien arviointia

Tutkimus toteutettiin käyttäen kyselylomaketta, jossa oli sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Tutkimusaineiston analysoinnissa on käytetty määrällisen tutkimuksen menetelmiä, frekvenssijakaumia, ristiintaulukointia ja yksisuuntaista varianssianalyysiä. Tutkimuslomakkeella onnistuttiin keräämään haluttua tietoa ja se täytti siten tehtävänsä. Tutkimuslomakkeen (liite 1) kysymys 11 oli kuitenkin huonosti muotoiltu, sillä kaksiosaiseen kysymykseen oli vain yksi vastausalue. Tästä johtuen tämän kysymyksen vastauksia ei tutkimuksessa ole käytetty.

Tutkimukseen osallistui 145 peruskoulun yhdeksännen luokan oppilasta. Aineiston määrä oli riittävä, sillä ristiintaulukoinnissa saatiin yleensä riittävästi tapauksia eri luokkiin riippumattomuustestin tekemiseksi. Joissakin tapauksissa luokkia jouduttiin yhdistelemään, mutta tutkimuksen tuloksille tästä ei koitunut ongelmia.

Tutkimuksessa avoimilla kysymyksillä kerätty tieto on luokiteltu. Vastausten luokittelemisella menetettiin rikasta kieltä ja mielenkiintoisia kielikuvia, mutta tutkimustulosten selkeän esittämisen kannalta luokittelu oli välttämätöntä. Luokittelun ongelmana oli myös se, että muodostuneet luokat eivät välttämättä olleet toisiaan poissulkevia, toisin sanoen sama vastaus mahdollisesti olisi ollut luokiteltavissa useampaan muodostuneista vastausluokista. Luokiteltu aineisto esitettiin pylväsdiagrammeihin ja näin vastausten tärkeimmät

painopistealueet saatiin esille. Joitakin avoimiin kysymyksiin annettuja vastauksia on esitetty esimerkkeinä vastauksista.

Tutkimustulosten arviointia

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaiden näkemyksiä nuorten sosiaalista kehitystä uhkaavista tekijöistä, nuorisorikollisuudesta ja sen syistä, rangaistuksen tavoitteista ja uusista, nuorisorangaistuslain myötä mahdollisiksi tulleista rankaisemismuodoista.

Tärkeimmiksi nuorisorikollisuuden syiksi peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset mainitsivat perheen ongelmat ja ystäväpiirin vaikutuksen. Muina tärkeinä tekijöinä mainittiin epäsuotuisat tapahtumat, koulun keskeyttäminen, mahdollisuus rikoksen tekemiseen ja rikollinen persoonallisuus. Sen sijaan lähisukulaisten ja perintötekijöiden ei katsottu juurikaan vaikuttavan. Tärkeiksi nuorisorikollisuuden syiksi mainitut tekijät ovat Bronfenbrennerin (1979, 209-291, kuvio 1) ekologisen sosiaalistumisteorian mukaan lähinnä yksilö- ja lähiyhteisöta-soilla. Tulokset ovat myös yhdenmukaisia Westin (1982, 129, kuvio 2) teorian kanssa. West ei kuitenkaan ole teoriassaan esitellyt ystäväpiiriä omana ryhmänään, vaan on sijoittanut heidät osaksi huonoja sosiaalisia olosuhteita. Tässä saatujen tulosten valossa näyttäisi luonnolliselta, että epäsosiaalisesti käyttäytyvä ystäväpiiri luettaisiin omaksi ryhmäkseen nuorten sosiaalista kehitystä mahdollisesti uhkaavana tekijänä.

Tarkasteltaessa nuorten sosiaalista syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä vastaajien koulumenestyksen mukaan, voidaan huomata että eri keskiarvoryhmien vastausten painopistealueet eroavat toisistaan. Parhaiten koulussa menestyneet katsoivat muita useammin syrjäytymisen syiksi oman elämäntavan, sosiaaliset suhteet perheeseen, lähisukulaisiin ja ystäviin sekä koulun keskeyttämisen. Alin keskiarvoryhmä mainitsi muita useammin perinnöllisyystekijät ja yhteiskuntajärjestelmän lakeineen. Keskimmäinen keskiarvoryhmä sijoittui myös vastauksissaan kahden muun ryhmän väliin. Heidän vastauksissaan korostui muita enemmän ainoastaan rikollinen persoonallisuus. Ylin keskiarvoryhmä siis näki muita useammin syrjäytymisen syiksi sosiaaliset tekijät, keskimäinen ryhmä persoonallisuustekijät ja alin keskiarvoryhmä yksilöstä itsestään riippumattomat tekijät.

Tärkeimmiksi epäsosiaalisen ja rikollisen käyttäytymisen syiksi mainittiin perheeseen ja kasvuympäristöön sekä ystäväpiiriin liittyvät tekijät. Vaikka useat vastaukset käsitelivät yksilöön itseensä liittyviä tekijöitä, suurimman osan nuorten epäsosiaalisen ja rikollisen

käyttäytymisen syistä nähtiin johtuvan yksilön ulkopuolisista tekijöistä. Yksilötekijöistä mikään ei noussut erityisen merkittäväksi ryhmäksi. Mainituimpia olivat huono rahatilanne ja päihteiden käyttö. Nämäkin tulokset ovat hyvin yhdenmukaisia Westin (1982, 129) teorian kanssa. Westin teoriassa kuitenkin korostuvat enemmän yksilötekijät ja mahdollisuudet rikollisuuteen. Tämänkin kysymyksen kohdalla korostuu Westin teoriaan rikollisuuden monimuuttujatekijöistä nähden ystäväpiirin vaikutus.

Rikoksia tekevään nuoreen liitetyistä ominaisuuksista tärkeimmiksi mainittiin perheen ongelmat ja ryhmän mukana tekemisen. Yksilötekijät yhdessä olisivat olleet suurin ryhmä, mutta ne ovat jakautuneet useisiin pienempiin luokkiin. Tärkeimpiä yksilötekijöitä olivat huono koulumenestys, päihdeaineiden käyttö, rahapula ja henkiset ongelmat. Tässä tutkimuksessa muodostui aiempiin tutkimuksiin (vrt. Iivari 1994, 8; Waldie & Spreen 1993, 417-423; West 27-33) verrattuna mielenkiintoiset ryhmät "kaikenlaiset nuoret tekevät rikoksia" ja "rikoksia tekevällä nuorella ei ole ystäviä".

Peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaiden mukaan nuoret syyllistyvät useimmin omaisuusrikoksiin eli näpistykseen ja varkauksiin. Näistä varkauksien määrä on korostunut suhteessa rikostilastoihin (taulukko2). Toisaalta on mahdollista että nuoret ymmärtävät näpistetyksen ja varkauden samalla tavalla, sillä näpistys on rahallisesti lähes arvoton varkaus. Muita tärkeitä rikoksia olivat ilkivalta ja sen yksi muoto, töhriminen, pahoinpitelyt ja päihdeainerikokset. Yllättävää on, että liikenne rikokset mainittiin vain kerran, vaikka rikostilastojen mukaan ne ovat määrällisesti nuorten toiseksi yleisin rikos. Mahdollista on, että kaikkia nuorten tekemiä liikenne rikoksia ei mielletä varsinaisiksi rikoksiksi. Väkivaltarikosten määrä korostuu vastauksissa vain hieman, vaikka piilorikollisuustutkimuksen mukaan (Aromaa & Heiskanen 1993, 13) vain 5,4 % niistä tulee poliisin tietoon. Tämän perusteella voidaankin pitää mahdollisena, että nuorten tekemiä väkivaltarikoksia tapahtuu oletettua vähemmän.

Tyypillisten nuorten tekemien rikoksien syitä tarkasteltiin näpistelyn, töhrimisen, huumeidenkäytön ja pahoinpitelyjen kautta. Kaikkiin näihin rikostyyppisiin löytyi yksi merkittävä yhteinen syytekijä, kaveripiirin vaikutus. Tämä tulos on yhdenmukainen mm. Kääriäisen (1994, 45) kanssa. Muita tärkeitä syitä olivat näpistelyssä oman rahan puute, töhrimisessä oman mielipiteen julkittaminen ja syrjäytyminen, huumeidenkäytössä kodin ongelmat ja todellisuuden pakeneminen ja pahoinpitelyssä aggressiivinen luonne, päihteidenkäyttö ja toisen vihaaminen.

Tärkeimmiksi rankaisemisen tavoitteiksi mainittiin rankaiseminen, hoitaminen ja ennaltaehkäiseminen. Negatiivissävytteiset rikollisen poistaminen yhteisöstä ja tuomitusta esimer-

kin tekeminen muille nähtiin vähemmän rangaistuksen tehtäväksi. Muita mainittuja rangaistuksen tehtäviä olivat rikosten tekemisen lopettaminen ja vastuun ymmärtäminen. Miehet olivat naisia jyrkempiä mielipiteissään rankaisemisesta.

Nykyisin käytössä olevista nuorille annettavista rangaistuksista sovittelu nähtiin ehdottomasti parhaana vaihtoehtona. Myös sakkoon suhtauduttiin yllättävänkin myönteisesti. Ehdolliseen vankeusrangaistukseen suhtauduttiin varauksellisesti, ehdottomaan vankeusrangaistukseen vielä varauksellisemmin. Naiset suhtautuivat sakkorangaistukseen miehiä myönteisemmin. Saadut tulokset olivat sakkorangaistuksesta saatuja tuloksia lukuunottamatta odotettuja suhteessa aiempiin tutkimuksiin (vrt. Anttila & Törnudd 1983, 197-200).

Kysyttäessä miten tulisi rangaista tyypillisistä nuorten tekemistä rikoksista, olivat esimerkkeinä näpistäminen, töhriminen, väkivalta ja luvaton autolla ajaminen. Kaikissa annetuissa rikoksissa sakkoa pidettiin yhtenä tärkeimmistä rankaisemisen keinoista. Näpistyksestä ei sakon lisäksi muodostunut muita yhtä merkittäviä ryhmiä. Muista keinoista tärkeimpinä nähtiin tavaran korvaaminen ja työ. Töhrimisessä sakkoa merkittävämmäksi keinoksi nähtiin omien jälkien siivoaminen. Väkivallasta rankaisemisessa nuoret käyttäisivät sakon lisäksi ehdollista ja ehdotonta vankeutta. Myös korvaaminen nähtiin rankaisemisen keinoksi. Luvattomasta autolla ajamisesta sakon lisäksi rangaistusvaihtoehtona käytettäisiin jo käytettyä ajokortin lykkäämistä. Nuorten tekemiä rikoksia selviteltäessä liikenne rikoksia ei mainittu yhtä kertaa lukuunottamatta (kuviokuva 9). Tässä yhteydessä liikenne rikoksista annettaisiin pääasiassa lieviä rangaistuksia. Vaikuttaakin siltä että liikenne rikoksia pidetään muita rikoksia lievempinä. Mielenkiintoista on, ettei merkittävämmäksi rangaistukseksi aiemmin nostettu sovittelu (taulukko 8) eivätkä uudet rangaistusmuodot (taulukko 10) saaneet missään rikoksessa rangaistuksena erityisen merkittävää kannatusta.

Työn nähtiin olevan paras nuorille sovellettavan yhdyskuntapalvelun eli nuorisorangaistuksen muoto. Myös ammatillista koulutusta ja ryhmätyöskentelyä toisten rikollisten kanssa pidettiin hyvinä vaihtoehtoina. Jonkin verran lievempää suosiota rangaistusmuotoina saivat myös seikkailukasvatus ja vapaaehtoinen hoito. Varauksellisemmin suhtauduttiin erityisesti pakkohoitoon, mutta myös elektronisesti valvottuun kotiarestiin. Ylimpään keskiarvoryhmään kuuluvat suhtautuivat muita positiivisemmin uusiin rangaistusmuotoihin ja keskiarvon aletessa kriittisyys lisääntyi. Naiset suhtautuivat uusiin rangaistusmuotoihin miehiä myönteisemmin. Erityisen selvä tämä ero oli suhtautumisessa vapaaehtoiseen hoitoon.

Nuoren rikos tekijän auttamiseksi esitettiin hyvin erilaisia keinoja. Tärkeimmiksi ryhmiä muodostuivat kovat rangaistukset ja seurauksien selvittäminen. Myös hoito, mielekäs tekeminen, tukeminen, työn antaminen ja koulutus mainittiin useissa vastauksissa. Vaikka

kovat rangaistukset nousikin suurimmaksi ryhmäksi, ovat hoitavat ja tukea antavat vastaukset kokonaisuudessaan tärkein mainittu keino.

Nuorisoriikollisuuden ennaltaehkäisemisen keinoiksi mainittiin valistaminen ja mielekäs tekeminen. Usein mainittuja olivat myös parempi kontrolli ja kovat rangaistukset.

Jatkotutkimukset

Tämän tutkimuksen merkittävänä motiivina on toiminut helmikuun alusta 1997 kokeiluna käyttöön otettu nuorisorangaistus. Kesällä 1997 oli koko maassa tuomittu vasta muutama nuorisorangaistus. Parhaillaan suoritettavat ja tulossa olevat uudet nuorisorangaistukset soveltuisivat hyvin laadullisen tutkimuksen kohteiksi. Laadullisella tutkimuksella voitaisiin saada arvokasta tietoa nuorisorangaistukseen osallistuvien nuorten ongelmista ja nuorisorangaistuksen toimivuudesta tutkittavien yksilöiden kohdalla. Tämä voisi auttaa myös tulevien nuorisorangaistusten suuntaamista nuorten auttamiseksi yhä tehokkaammin.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty "syistä seurauksia, seurauksista seuraamuksia", eli nuorisoriikollisuutta aiheuttavia taustatekijöitä, nuorisoriikollisuutta ja siitä rankaisemista. Luonnollinen jatko tälle olisi selvittää, tuleeko seuraamuksista syitä vai syiden poistajia. Hyödyllistä tietoa saataisiin suuntaamalla tutkimus erilaisia rangaistuksia suorittaneisiin nuoriin ja selvittämällä miten rangaistus on vaikuttanut heidän sosiaaliseen elämäänsä ja mahdollisuuksiinsa selviytyä yhteiskunnassa ilman rikoksia.

Tässä tutkimuksessa kohderyhmänä olivat peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaat. Mielenkiintoista tietoa voitaisiin saada suuntaamalla vastaava tutkimus myös nuoremmille ikäryhmille. Rikollisimman ikävaiheen on todettu alkavan jo kahdentoista vuoden iässä (Iivari 1996, 80). Rikollisuuden syiden taustat voivat olla vielä paljon kauempana lapsuudessa ja nuoruudessa.

Mielenkiintoista ja arvokasta tietoa nuorten rankaisemiskäytännön uudistamisesta voitaisiin saada myös nuorisorangaistukseen osallistuvilta työntekijöiltä. Näitä voisivat olla esimerkiksi poliisi, oikeuslaitoksen työntekijät, sosiaalityöntekijät, kriminaalihuoltoyhdistyksen työntekijät. Miten he kokevat rankaisemisen kasvatustieteellisestä näkökulmasta?

Tämän tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa voidaan todeta nuorten suhtautuvan hyvin erilaisiin rikoksiin. Nuorten näkemykset eroavat melkoisesti siitä, mikä eri rikosten rangaistavuuden aste on. Olisikin kiinnostavaa selvittää enemmän sitä, millaisiksi erilaisten

rikosten törkeysasteet luokiteltaisiin. Tässä yhteydessä kiinnostavaa olisi myös se, mihin rangaistavuuden raja vedettäisiin.

Kiinnostava ongelmakenttä on myös siinä, miten erilaisia rangaistuksia voidaan rangaistusarvoltaan verrata toisiinsa. Tämän tutkimuksen sekä erityispedagogiikan pro gradu -tutkimukseni (Lapinleimu 1996) perusteella oma kokemukseni on, että kysyttäessä rangaistuksen sisällöstä yleensä mielipiteet ovat lievempien rangaistusten kannalla kuin kysyttäessä millainen rangaistus tietystä rikoksesta tulisi antaa.

LÄHTEET

- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Anttila, I. & Törnudd, P. 1983. Kriminologia ja kriminaalipolitiikka. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 194. Juva: WSOY.
- Aromaa, K. & Heiskanen, M. 1993. Piilorikollisuus 1988. Tilastokeskus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 117. Oikeus 1992:7. Helsinki: Hakapaino.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development. Experiments by nature and design. London: Harvard university press.
- Forgatch, M. S. & Stoolmiller, M. 1994. Emotions as contexts for adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence* 4 (4), 601-614.
- Grönfors, M., Lounela, P. & Vanhala, K. 1982. Nuoret rikosentekijät ja lastensuojelu. Taustaa ja ehdotuksia toimenpiteiksi. Lastensuojelu Suomessa 2. Lastensuojelun keskusliiton julkaisu 68.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 1994. HE 251.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 1996. Moniste.
- Henry, B., Moffit, T., Robins, L., Earls, F. & Silva, P. 1993. Early family predictors of child and adolescent antisocial behaviour: who are the mothers of delinquents? *Criminal Behaviour and Mental Health* 3 (2), 97-117.
- Hertzberg, V. 1991. Ei mikään herrojen rangaistus. *Uusi Kriminaalihoolto* 3, 22-24.
- Hämäläinen, M. 1994. Näkökulmia epäsosiaaliseen kehitykseen. *Kasvatus* 1, 72-78.
- Iivari, J. 1994. Nuorisorikollisuus ja yhteiskunnan reaktiot. *Uusi Kriminaalihoolto* 2.
- Iivari, J. 1996. Osattomuudesta rangaistavaksi. Nuorista rikosentekijöistä nuoruuden alakulttuuriteorian valossa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 2. Helsinki: Edita.
- Jensen, E. & Metzger, L. 1994. A test of the deterrent effect of legislative waiver on violent juvenile crime. *Crime & Delinquency* 40 (1), 96-103.

- Joutsen, M. 1986. Research on European juvenile delinquency. Survey of research and research results. Papers on crime policy. Karoly Bård, Matti Joutsen, Alexander Yakovlev. Heuni. Publication series no. 7. Helsinki.
- Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. Toim. Mikkola, A. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y. Tutkimuksia ja selvityksiä 1.
- Järvinen, S. 1993. Rikosten sovittelu Suomessa. Sovittelukäytännöt ja vaihtoehtoisuuden arviointi. Stakes tutkimuksia 21. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 116. Jyväskylä: Gummerus.
- Kivivuori, J. 1995. Nuorten rikollinen ja kielletty toiminta 1995. Nuorisoriikollisuuden seurantahankkeen ensimmäisen vuoden tuloksia ja kokemuksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 129. Helsinki: Hakapaino.
- Kivivuori, J. 1997. Nuoret rikoksentehtäjinä. Tekojen yleisyys, rikollisuuden ymmärtäminen ja varastamisen vaiheet. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 141. Helsinki: Hakapaino.
- Kuivajärvi, K. 1985. Vankiloittemme nuoret vangit. Oikeusministeriön vankeinhoitosaston julkaisuja 3. Helsinki.
- Kääriäinen, J. 1994. Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1. Helsinki: Painatuskeskus.
- Laine, M. 1991. Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Juva: WSOY.
- Laine, M. 1992. Nuoriso - kansakunnan suurin uhka? Tähdenvälejä nuorisoriikollisuudesta. Uusi Kriminaalihuolto 2, 9-10.
- Laitinen, A & Aromaa, K. 1994. Näkökulmia rikollisuuteen. Tampere: Tammer-Paino.
- Laitinen, A. & Nyholm M-L. 1995. Luvaton nuoruus. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Lapinleimu, O. 1996. Hoitoa vai rankaisemista? Keski-Suomen nuorisotyöntekijät ja nuorten rankaisemiskäytännön uudistaminen. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Lappi-Seppälä, T. 1991. Nuorisoriikollisuus 1980-luvulla poliisitilaston valossa. Oikeusministeriö. Lainvalmisteluosasto. Muistio 1.12.1991.
- Lauronen, E. & Pietarila, P. 1994. Miten pitäisi välittää? Arviointia sosiaalihuollon asemasta nuorten rikoksentehtäjinä oikeusprosessissa. STAKES raportteja 141. Jyväskylä: Gummerus.
- Lausunto rikoslakiprojektin ehdotuksesta nuorisorangaistukseksi. 1993. Defensor legis 11-12, 841-842.

- Lång, K.J. 1995. Haastattelijana Siltanen, I. Rangaistus - kosta vai sovittamista. Ryhmätyölehti 24 (3), 22-25.
- Mahkonen, S. 1993. Nuori vastaan laki. Poliisin oppikirjasarja. Helsinki: Painatuskeskus.
- Menzies, K. & Vass A. 1989. The impact of historical, legal and administrative differences on a sanction: community service orders in England and Ontario. *The Howard Journal* 28 (4), 204-215.
- Meriläinen, L. 1996. Koulunkäynnin keskeyttäminen - syiden selvittäminen. Teoksessa *Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta*. Toim. A-E. Liimatainen-Lamberg. Opetushallitus, Arviointi 7. Helsinki: Yliopistopaino.
- Morris, A., Maxwell, G.M. & Robertson, J.P. 1993. Giving victims a voice: A New Zealand experiment. *The Howard Journal* 32 (4), 304-321.
- Nikkarinen, L. 1983. Lakitieto 4. Keuruu: Otava.
- Nuorisobarometri 2. 1997. Nuorisoasiain neuvottelukunta - NUORA. http://www.minedu.fi/nuora/nbar2_97.html.
- Nuorisokomitea -90. 1991. Nuoret 1990 -luvulla. Nuorisopoliittinen toimenpideohjelma. Komiteanmietintö 1991:7. Helsinki: Opetusministeriö.
- Nurmi, J-E., Salmela-Aro, K., Anttonen, M. & Kinnunen, H. 1992. Epäonnistumisen psykologiaa. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kiinnostukset ja ajattelutavat. *Psykologia* 27, 485-492.
- Oikeusministeriön asettaman nuorisorangaistusryhmän ehdotus. 1996. Nuorisorangaistuksen käynnistäminen alueellisena kokeiluna. Moniste.
- Puhakka, A. 1993. Nuorisopalvelu velvoittaisi työhön tai kursseille. Nuorten rikollisten tuomitsemiseen etsitään uusia vaihtoehtoja. *Sosiaaliturva* 23: 11-12.
- Rankin, J. & Kern, R. 1994. Parental attachments and delinquency. *Criminology* 32 (4), 495-515.
- Ranta, E., Rita, H. & Kouki, J. 1992. *Biometria. Tilastotiedettä ekologeille*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rantakallio, P., Moilanen, I. & Isohanni, I. 1992. Perhetaustan yhteys nuorten miesten rikollisuuteen. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 29, 13-20.
- Rikollisuustilanne 1994. 1996. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Rikosoikeuskomitean mietintö. 1976. Komiteamietintö 72. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Saarinen, P., Ruoppila, I. & Korkiakangas, M. 1989. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto.

- Salin, M. 1995. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tuulen vietävissä? *Dialogi* 5 (6), 6-7.
- Sipilä, J. 1982. Nuorten poikkeava käyttäytyminen ja yhteisön rakenne. Lasten sosiaaliset ongelmat alueellisessa rakentamisessa II. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Smith, C. & Thornberry, T.P. 1995. The relationship between childhood maltreatment and adolescent involvement in delinquency. *Criminology* 33 (4), 451-482.
- Suomen säädöskokoelma vuodelta 1996. 1997. Laki nuorisorangaistuksen kokeilemisesta. N:o 1058, 3119-3121; Asetus nuorisorangaistuksen kokeilemisestä. N:o 1066, 3130-3132; Laki rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 15 a §:n muuttamisesta. N:o 1059, 3122. Helsinki.
- Takala, J-P. 1993. Rangaistus ja siihen soveltuminen. Yhdyskuntapalvelukokeilun alkuvaiheita ja ongelmia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 120. Helsinki: Hakapaino.
- Takala, M. 1992. "Kouluallergia" -yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Ser A vol 335. Tampereen yliopisto. Vammala: Vammalan Kirjapaino.
- Timonen, P. 1994. Suomen laki I. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Timonen, P. 1996. Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään. Nide 2. Rikos- ja prosessioikeus sekä julkisoikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Waldie, K. & Spreen, O. 1993. The relationship between learning disabilities and persisting delinquency. *Journal of learning disabilities* 26 (6), 417-423.
- Valkonen, T. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Warr, M. 1993. Parents, peers, and delinquency. *Social Forces* 72 (1), 247-265.
- West, D.J. 1982. Delinquency. Its roots, careers and prospects. Cambridge studies in criminology. London: Heinemann.
- Vuosirikostilasto vuodelta 1995. Keski-Suomi. Jyväskylän poliisilaitos 21.2.1996. Moniste.

LIITTEET

LIITE 1. Tutkimuslomake

Teen Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitokselle tutkimusta nuorten käsityksistä rikollisuudesta ja rankaisemisesta. Jotta tutkimukseni onnistuisi mahdollisimman hyvin, on tärkeää, että vastaat jokaiseen kysymykseen. Vääriä vastauksia ei ole. Kiitos vaivannäöstäsi! Otso Lapinleimu

1 SUKUPUOLENI ON () Mies () Nainen

2 EDELLISEN TODISTUKSENI KAIKKIEN AINEIDEN KESKIMÄÄRÄ OLI _____

3 MAINITSE KOLME MIELESTÄSI TÄRKEINTÄ SYYTÄ NUORTEN EPÄSOSIAALISEEN JA RIKOLLISEEN KÄYTTÄYTYMISEEN

1 _____

2 _____

3 _____

4 MIELESTÄNI SEURAAVAT TEKIJÄT VOIVAT VAIKUTTA A NUOREN SOSIAALISEEN SYRJÄYTYMISEEN 1 = ei ollenkaan 2 = vähän 3 = melko paljon 4 = paljon

yksilön oma elämäntapa	___	___	___	___
perheen ongelmat, kotiympäristö	___	___	___	___
lähisukulaiset	___	___	___	___
ystäväpiiri	___	___	___	___
koululuokka	___	___	___	___
koulun keskeyttäminen	___	___	___	___
vanhempien työttömyys	___	___	___	___
koulu laitoksena	___	___	___	___
asuinalue	___	___	___	___
yhteiskuntajärjestelmä lakeineen	___	___	___	___
vähemmistöryhmään kuuluminen	___	___	___	___
epäsuotuisat tapahtumat (esim. perheen kriisit)	___	___	___	___
mahdollisuus rikoksen tekemiseen (esim. heikko kontrolli)	___	___	___	___
perinnöllisyystekijät	___	___	___	___
rikollinen persoonallisuus, rikosaltis henkilö	___	___	___	___

LIITE 1. (jatkuu)

5 MILLAISISTA SYISTÄ JOTKUT NUORET MIELESTÄSI TEKEVÄT RIKOKSIA

näpistelyä _____

töhrimistä (ilkivalta) _____

huumeiden käyttöä _____

pahoinpitelyjä _____

**6 MAINITSE KOLME RIKOSTA, JOIHIN NUORET MIELESTÄSI USEIMMITEN
SYLLISTYVÄT**

1 _____

2 _____

3 _____

7 RANGAISTUKSEN TÄRKEIMMÄT TAVOITTEET OVAT MIELESTÄNI

1 = ei ollenkaan 2 = vähän 3 = melko paljon 4 = paljon

hoitaminen _____

rankaiseminen _____

ennaltaehkäiseminen _____

rikollisen poistaminen yhteisöstä _____

tuomitusta esimerkki muille _____

muut tavoitteet _____

LIITE 1. (jatkuu)

8 KUVAILE LYHYESTI, MILLAINEN ON TYYPILLINEN RIKOKSIA TEKEVÄ NUORI

**9 MITEN NUORIA RIKOKSENTEKIJÖITÄ TULISI MIELESTÄSI RANGAISTA TYY-
PILLISIMMISSÄ NUORTEN TEKEMISSÄ RIKOKSISSA**

näpistyksestä _____

seinien töhrimisestä _____

väkivallasta _____

luvattomasta autolla ajamisesta _____

10 MIELESTÄNI NYKYISET RANGAISTUKSET SOVELTUVAT NUORILLE

1 = ei ollenkaan 2 = vähän 3 = melko hyvin 4 = hyvin

sakkorangaistus _____

ehdollinen vankeustuomio _____

ehdoton vankeustuomio _____

sovittelu _____

**11 MILLAISESTA NUORTEN TEKEMISTÄ RIKOKSESTA IKÄISELLESI NUORELLE
VOISI TUOMITA LYHYEN VANKILATUOMION, MISTÄ EI?**

LIITE 1. (jatkuu)

12 NUORILLE SOVELLETTAVA YHDYSKUNTAPALVELU VOISI OLLA

työtä _____ millaista _____

ammattillista koulutusta _____ millaista _____

seikkailukasvatusta _____ millaista _____

vapaaehtoista hoitoa _____

pakkohoitoa _____

kotiarestia _____

ryhmätyöskentelyä _____

jotakin muuta, mitä _____

13 MITEN NUORTA RIKOKSENTEKIJÄÄ MIELESTÄSI VOITAI SIN AUTTAA NIIN, ETTEI HÄN TEKISI RIKOKSIA UDELLEEN

14 MITEN NUORTEN TEKEMIÄ RIKOKSIA MIELESTÄSI VOITAI SIN ENNALTAEHKÄISTÄ

15 MITÄ MUUTA HALUAN NUORTEN SYRJÄYTYMISESTÄ, RIKOLLISUUDESTA TAI RANKAISEMISKÄYTÄNNÖSTÄ SANOA...

VASTASITHAN KAIKKIIN KYSYMYKSIIN! KIITOS SINULLE!

LIITE 2. Oppitunnin alussa tapahtuneessa tutkimuksen terminologian selittämisessä käytetyt tukisanat

SYRJÄYTYMINEN

- Yhteisön ulkopuolelle joutumista
- Syrjäytymisen ulottuvuuksia Jyrkämän (1986, 40) mukaan:
 - koulutuksellinen syrjäytyminen
 - työelämästä syrjäytyminen
 - sosiaalinen syrjäytyminen
- Epäsosiaalinen käyttäytyminen

RIKOKSET

Näpistely - Varkaus

Töhriminen

NYKYINEN RANGAISTUSJÄRJESTELMÄ

Yhteiskuntajärjestelmä lakeineen

Sakkorangaistus

Ehdollinen rangaistus

Ehdoton rangaistus

LAIN UUDISTAMINEN

Sovittelu

Yhdyskuntapalvelu - Nuorisorangaistus

Seikkailukasvatus

Kotiaresti

Ryhmätyöskentely